

Nr 141.

Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade grunder för understöd åt folkbiblioteksväsendet; given Stockholms slott den 15 februari 1929.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts,
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Cl. Lindskog.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 15 februari 1929.

Närvarande:

Statsministern LINDMAN, ministern för utrikes ärendena TRYGGER, statsråden LÜBECK, WOHLIN, BESKOW, LUNDAVIK, BORELL, VON STEYERN, MALMBERG, LINDSKOG, BISSMARK, JOHANSSON.

Departementschefen statsrådet Lindskog anför härefter:

Vid anmälan den 4 januari 1929 av anslagsbehoven för budgetåret 1929/1930 under riksstatens åttonde huvudtitel hemställde jag, under punkten 242, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att, i avbidan på proposition angående ändrade grunder för understöd åt folkbiblioteksväsendet, för ändamålet beräkna för budgetåret 1929/1930 ett ordinarie reservationsanslag av 760,000 kronor. Vad jag sålunda föreslagit blev av Kungl. Maj:t bifallet.

Sedan beredningen av ifrågavarande ärende numera blivit slutförd inom ecklesiastikdepartementet, anhåller jag att ånyo få anmäla ärendet för Kungl. Maj:t.

Bihang till riksdagens protokoll 1929. 1 saml. 114 häft. (Nr 141.)

1

Kap. I. Historik.

Jag ber då att först få lämna en redogörelse för de åtgärder, som hittills från statsmakternas sida vidtagits till befrämjande av folkbiblioteksväsendet.

Under hela 1800-talet lämnades från statens sida intet understöd åt hithörande bibliotek, trots att frågan härom upprepade gånger framfördes genom enskilda motioner i riksdagen. Likväl inrättades under 1800-talets senare hälft ett rätt stort antal socken- och församlingsbibliotek samt folkskolbibliotek, varjämte utom dessa offentliga bibliotek, efter hand uppväxte ett stort antal, i regel visserligen helt små bibliotek tillhöriga privata samman slutningar av olika slag, rena biblioteksöreningar, arbetarföreningar och arbetarinstitut, arbetarnas fackföreningar, föreläsninganstalter, nykterhetsorganisationer o. s. v.

Vid 1899 års riksdag gjorde statsutskottet i anledning av en i ämnet väckt motion ett välvilligt uttalande angående bibliotekens betydelse och motiverade sitt avstyrkande av anslag bland annat med frånvaron av utredning i frågan. Med anledning härav motionerade Fritjuf Berg och Emil Hammarlund vid 1902 års riksdag om skrivelse med begäran om utredning angående statsbidrag till »sockenbibliotek och med dem jämförliga boksamlingar», ett yrkande som bifölls av kamrarna.

1905 års
riksdag.

På grund av denna riksdagens skrivelse framlade Kungl. Maj:t, efter inom departementet verkställd utredning samt vederbörande myndigheters hörande, för 1905 års riksdag proposition (nr 47), vari föreslogs, att riksdagen skulle för ändamålet bevilja ett förslagsanslag å 60,000 kronor. Härur skulle utgå understöd av högst 75 kronor för år räknat åt skoldistrikt utom Stockholm och Göteborg samt till territoriell församling i nämnda städer för upprättande och underhåll av församlingsbibliotek ävensom till lokala föreningar, vilka av Kungl. Maj:t förklarades härutinnan likställda med skoldistrikt, för upprättande och underhåll av föreningsbibliotek.

Riksdagen godkände den gjorda framställningen, ehuru med den förändringen att understöd av högst 75 kronor, för år räknat, skulle kunna tillkomma jämväl lands- och stadskommun för upprättande och underhåll av kommunbibliotek. I anslutning härtill fastställdes av riksdagen i avseende på statsbidragens storlek den bestämmelsen, att då statsbidrag samtidigt utginge till såväl kommun som skoldistrikt, vilka sammanföle med varandra, eller av vilka ettdera området utgjorde en del av det andra, bidragens sammanlagda belopp ej finge överstiga 75 kronor.

Statsbidraget fick användas endast till inköp och inbindning av böcker samt tryckning av katalog.

En förutsättning för statsbidrag var att minst lika stort lokalt belopp anvisats för samma ändamål som statsanslaget.

Av villkoren för anslagens utgående märkes i övrigt bland annat, att

biblioteksstyrelse för varje bibliotek skulle utse en föreståndare eller bibliotekarie, som handhade den närmaste skötseln av boksamlingen och däröver upprättade katalog, att biblioteket skulle vara uppställt i lämplig lokal och regelbundet vissa tider i veckan kostnadsfritt eller mot låg avgift hållas tillgängligt för allmänheten inom bibliotekets verksamhetsområde, att böcker av osedligt innehåll ej finge införlivas med biblioteket, samt att biblioteket skulle vara underkastat inspektion av vederbörande folkskolinspektör.

Jämte dessa anslag till lokala bibliotek finge enligt beslutet ur förslagsanslaget till folkbibliotek utgå anslag med sammanlagt högst 10,000 kronor till dels bokförmedlingsanstalter, dels anstalter för utsändande av vandringsbibliotek.

Året 1905, då dessa bestämmelser om statsanslag till biblioteken utfärdades, utgör ett märkesår i det svenska folkbiblioteksväsendets utvecklingshistoria.

Den faktiska betydelsen av de nya bestämmelserna visade sig också omedelbart genom en väsentlig ökning av bibliotekens antal. År 1906 åtnjöto 634 bibliotek statsanslag, två år senare hade antalet stigit till 895 (därav 797 församlings- och kommunbibliotek, 98 föreningsbibliotek). Emellertid voro de år 1905 antagna bestämmelserna att betrakta som ett provisorium. Vederbörande departementschef förklarade i propositionen till nämnda års riksdag, att det vore fråga blott om ett förslag tills vidare, framställt »innan någon erfarenhet föreligger om huru ett eventuellt statsanslag skulle komma att verka».

Redan fyra år senare befanns också nödvändigt att igångsätta en förnyad utredning. Den 7 december 1909 uppdrogs nämligen åt fil. dr *Valfrid Palmgren* att verkställa *utredning angående boksamlingar i Sverige, vilka vore avsedda för folkbildning*, samt att avgiva förslag angående de åtgärder, som från det allmännas sida borde vidtagas för främjande av folkbiblioteksrollen. Doktor Palmgren avgav den 28 september 1911 ett betänkande, som, sedan det remitterats till särskilt tillkallade sakkunniga i departementet, lades till grund för en proposition till 1912 års riksdag (nr 179). Riksdagen biföll propositionen, och genom en kunglig kungörelse den 23 september 1912 (nr 229) utfärdades de bestämmelser angående statens understödjande av folkbiblioteksväsendet, som sedan dess kvarstått i väsentliga delar oförändrade.

1912 års lagstiftning innebar stora förändringar i jämförelse med 1905 års bestämmelser.

De *brister* i den tidigare ordningen, som man framför allt iakttagit och genom de nya grunderna för anslagens utgående ville avhjälpa, kunna efter den kungliga propositionen sammanfattas på följande sätt. Mest framträdande vore saknaden av organisation och planmässighet. I detta avseende påtalades, att skolbiblioteket ej tillräckligt klart avgränsats från församlings- och kommunbiblioteket och särskilt att ett sammanlagt maximum om 75

1912 års
riksdag.

kronor till skoldistrikt och kommun fastställt, vilket medförde risken att ingendera uppgiften bleve riktigt tillgodosedd. Vidare ledde föreskriften om möjlighet till anslag till flera föreningsbibliotek i samma kommun till en splittring av krafter och tillgångar, som förringade verkningarna av de lämnade understöden. Ännu en organisatorisk svaghet var bristen på samverkan mellan olika bibliotek samt mellan biblioteken och föreläsningssamheten. Jämte dessa organisatoriska brister anmärktes emellertid, att anslagen i de flesta fall voro allt för små för att någon kraftigare utveckling genom dem skulle åstadkommas. Den tredje anmärkningen gällde bristen på insikt och erfarenhet hos dem, som hade bibliotekets vård sig anförtrodd.

Vad man åsyftade var med andra ord »större enhetlighet och planmässighet i organisativt hänseende», »kraftigare ekonomiskt understöd» samt »sakkunnig upplysning och ledning».

Huvudpunkterna i det förslag, som framlades i den kungliga propositionen och vann riksdagens bifall, voro följande.

Till en början märkes, att man helt skilde från varandra å ena sidan bibliotek avsedda att å de särskilda orterna tillgodose den stora allmänhetens behov av läsning, eller »folkbibliotek», å andra sidan skolbibliotek.

Till endast ett *folkbibliotek* i varje kommun (eller sammanslutning av kommuner) eller ett system av dylika skulle utgå statsanslag med lägst 40, högst 400 kronor. Dylikt anslag utgick emellertid oberoende av om biblioteket tillhörde borgerlig eller kyrklig kommun eller lokal förening.

Till ett *skolbibliotek* i varje skoldistrikt eller till ett system av dylika skulle utgå statsanslag med lägst 15, högst 150 kronor.

Därjämte skulle anslag med likaledes lägst 15, högst 150 kronor utgå till vardera av följande tidigare ej anslagsberättigade skoltypers bibliotek: högre folkskolor, kommunala mellanskolor, under statens kontroll stående folkhögskolor och småskoleseminarier.

En förutsättning för statsanslag var alltså i varje särskilt fall, att minst lika stort lokalt anslag för året tillsköttes, varvid emellertid anslag till alla utgifter för biblioteket finge medräknas, ej blott som förut för inköp och inbindning av böcker samt tryckning av katalog. Enda undantaget var, att anslag till bestridande av lokalkostnad, däri inbegripet utgifter för lokalens uppvärmning, belysning och renhållning, fick medräknas för skolbibliotek i intet fall och för folkbibliotek blott om anslaget innebar en kontant utgift, som ej i någon form motsvarades av en inkomst för den samfällighet, inom vilken biblioteket var beläget.

Villkoren för utgående av statsanslag kvarstodo i övrigt i stort sett oförändrade. Dock stipulerades avgiftsfria boklån som ett absolut krav för statsanslag. I fråga om bibliotekets lokal gjordes den ändringen, att statsunderstött folkbibliotek fick inrymmas i för undervisning avsedda skollokaler blott om särskilt skolbibliotek även funnes.

Statsanslaget skulle utgå ej kontant utan i form av bundna böcker, valda ur en särskild katalog.

Genom denna omorganisation i fråga om de i stort sett redan förut anslagsberättigade folk- och skolbiblioteken hade man alltså sökt avhjälpa de båda första av de ovan angivna bristerna i biblioteksväsendet. Den »enhetlighet och planmässighet i organisativt hänseende», som man önskat vinna, befordrades genom uppdelningen på särskilda folk- och skolbibliotek med var sitt maximum, och föreskriften att blott ett folkbibliotek eller system av dylika i varje kommun kunde erhålla anslag samt det »kraftigare ekonomiska understödet» genom anslaget höjning från sammanlagt 75 kronor till 400 respektive 150 kronor för folk- respektive skolbibliotek.

Man åtnöjde sig emellertid ej med att lämna ökade anslag efter mera rationella grunder till dessa bibliotekstyper, utan införde anslagsmöjligheter också till en tredje art av biblioteksverksamhet, »*riksförbund för understödjande av biblioteksverksamhet genom studiecirklar* eller andra sammanslutningar med liknande syfte». Den verksamhet, som härmed åsyftades, hade i mindre skala tagit sin början redan innan 1905 års reglering, tidigast inom godtemplarorden (1902). Under de följande 10 åren utvecklades denna ordens studiecirkel- och biblioteksverksamhet så, att antalet studiecirkelbibliotek arbetsåret 1910/1911 nått siffran 672 med ett årligt bokinköpsbelopp om cirka 32,500 kronor. Liknande verksamhet bedrevs, om än i mindre skala, i en del andra organisationer.

Doktor Palmgren och de sakkunniga hade föreslagit, att anslag skulle lämnas även till dessa studiecirkelbibliotek. I propositionen framhölls, att införandet av anslag till dessa visserligen — som också från olika håll i infordrade yttranden anmärkts — stod »i uppenbar motsättning till den koncentrationens grundsats, man velat hävda i fråga om folkbiblioteksverksamheten». Men häremot invändes först och främst, att huvudsaken ej vore att böcker funnes tillgängliga utan att de verkligen bleve lästa, en sak, varom man i fråga om studiecirkelbiblioteken kunde vara förvissad, vidare att studiecirkelbiblioteken kunde vara ett gott medel att skaffa ett på orten befintligt rikare utrustat folkbibliotek kunder, som ej längre kunde tillgodoses av studiecirkelbibliotekets mindre resurser, slutligen att det vore »en stor försummelse att icke tillvarataga det tillskott av kraft, som är att hämta genom en förbindelse med de djupa ledens egna ansträngningar för samma syfte».

Beslutet i fråga om studiecirkelbiblioteken gick ut på att anslag finge utgå med lägst 3,000, högst 15,000 kronor till riksförbund med minst 20,000 medlemmar för understödjande av biblioteksverksamhet genom studiecirklar eller andra sammanslutningar med liknande syfte, varvid hela anslaget till riksförbund av detta slag ej fick överstiga 45,000 kronor.

En förutsättning för statsanslag var att riksförbundet under sist förflutna år av egna medel använt till inköp och inbindning av böcker samt, med

minst fyra års mellantid för varje bibliotek, till tryckning av kataloger, minst dubbelt så stort belopp som det begärda statsbidraget, vid vars beräkning icke för någon till förbundet ansluten cirkel finge upptagas högre belopp än 400 kronor.

Villkoren för statsanslag vore i övrigt de samma som för folkbibliotek. Dock hade studiecirkelbiblioteken rätt att upptaga en låg avgift för boklån.

Anslagen till *bokförmedlingsanstalter* och *förmedlingsanstalter för vandringsbibliotek* höjdes till sammanlagt 15,000 kronor, därav högst 8,000 kronor till bokförmedlingsanstalter.

Till avhjälpande av den tredje av de ovan anmärkta bristerna eller »bristen på insikt och erfarenhet i hithörande ting hos dem, vilka hava bibliotekens vård sig anförtrodd» krävdes enligt propositionen »upplysning och ledning, anvisningar för ett lämpligt bokval, möjlighet att i olika hänseenden erhålla sakkunniga råd samt stöd och uppmuntran i arbetet».

För vinnande av den »sakkunniga ledning», som alltså var av nöden, föreslogs i propositionen anställandet av två särskilda tjänstemän i ecklesiastikdepartementet med titel *bibliotekskonsulenter*. Av doktor Palmgren hade föreslagits fyra, av de tillkallade sakkunniga tre. I propositionen förklarades, att det visserligen vore sannolikt, att uppgifterna skulle bereda tre tjänstemän full sysselsättning, men att det vore försiktigast, att till en början nöja sig med två konsulenter på extra stat, en förste och en andre bibliotekskonsulent. Detta blev också riksdagens beslut. Dessa tjänstemän skulle ha till uppgift bland annat att granska bibliotekens ansökningar och redovisningar, föredraga hithörande ärenden, lämna råd och anvisningar, anordna bibliotekskurser, verkställa inspektioner, efter granskning av den nyutkommande litteraturen utgiva kataloger över för biblioteken lämplig litteratur, sammanföra och bearbeta uppgifter angående biblioteksväsendets utveckling och läge m. m. Samtliga anslag för nu angivna ändamål uppfördes under ett *ordinarie förslagsanslag* till folkbibliotek med ett sammanlagt belopp om till en början 170,000 kronor.

Under de 17 år, som förflutit sedan denna reglering ägde rum, har ingen mera genomgripande principiell förändring av bestämmelserna om utgående av statsbidrag ägt rum, men väl på en del punkter tillägg eller detaljändringar skett.

Vid ett par tillfällen ha nya arter av anslagsberättigade *skolbibliotek* tillagts.

Så beslöts, sedan yrkesundervisningen vid 1918 års riksdag ordnats, år 1921 efter kungl. proposition (nr 176, jfr k. kung. den 18 november 1921, nr 724), att statsbidrag skulle utgå med lägst 15 och högst 150 kronor för skola även till följande skolors bibliotek: statsunderstödd lärlingsskola, yrkesskola, verkstadsskola, ettårig handelsskola eller hushållsskola, varvid för undvikande av en olämplig splittring tillades den föreskriften, att, »där beträffande viss kommun statsunderstöd anses böra tillkomma kommunen tillhöriga skolor

Efter år
1912
vidtagna
ändringar.

av mer än en av de under denna punkt angivna skolformer, understödet skall utgå till en för samtliga dessa skolor gemensam biblioteksstyrelse med lägst 15 kronor och högst 150 kronor för varje skolform».

Samtidigt beslöts att fortsättningsskola likaledes skulle erhålla statsanslag om lägst 15 och högst 150 kronor till en boksamling, som skulle utgöra en särskild avdelning av folkskolans bibliotek.

Vid 1928 års riksdag beslöts efter enskild motion, att statsunderstöd skulle tillkomma även under statens kontroll stående lantmannaskolas bibliotek med lägst 15 och högst 150 kronor, varvid tillades föreskriften, att, »där folkhögskola och lantmannaskola äro förlagda på samma plats med gemensamma lokaler, understödet skall utgå till en för dessa båda skolor gemensam biblioteksstyrelse med lägst 15 och högst 150 kronor för varje skolform» (jfr k. kung. den 22 juni 1928, nr 239).

För dessa nya skolbibliotekstyper gälla i allt väsentligt samma bestämmelser som 1912 faststälts för de skolbibliotek, som då erhöles understöd.

I fråga om anslagen till *riksförbunden* har efter hand borttagits maximum för såväl det särskilda förbundet (från och med år 1914) som för det sammanlagda anslaget till riksförbund (från och med år 1920).

En helt ny art av statsanslagsberättigade bibliotek tillkom genom beslut vid 1920 års riksdag efter enskild motion, nämligen *bibliotek vid sjukvårdsinrättningar*, som åtnjuta understöd av allmänna medel (k. kung. den 31 december 1920 nr 948). Statsanslag utgår med högst 1 krona för sängplats för år räknat. Även för dessa bibliotek gälla i huvudsak samma bestämmelser som ovan refererats.

Maximum för anslaget till *förmedlingsanstalter* har efter hand ökats, så att det enligt k. kung. den 30 december 1922, nr 619, utgör 27,000 kronor, därav högst 16,000 kronor för bokförmedlingsanstalter och högst 11,000 kronor för förmedlingsanstalter för vandringsbibliotek. Anslagsposten till bokförmedlingsanstalter har emellertid under senare år ej tagits i anspråk, då en annan ordning än tidigare för närvarande tillämpas i fråga om statsbidragsböckernas leverans.

De båda *bibliotekskonsulenttjänsterna* hava överflyttats till folkskolöverstyrelsen 1914 och till skolöverstyrelsen med dennas tillkomst samt hava uppförts på ordinarie stat. På grund av den ökade omfattningen av arbetet hava efter hand anställts vissa biträden hos bibliotekskonsulenterna.

Särskilda anslag utgå sedan längre eller kortare tid ur förslagsanslaget till understöd åt folkbibliotek till *bibliotekskurser* (från och med 1920), till *grundkatalogen* för folk- och skolbibliotek (från och med 1913, till tillägg till denna från och med 1917), till tidskrifterna *Biblioteksbladet* (från och med 1918), *Bokstugan* (från och med 1919) och *Studiekamraten* (från och med 1925/1926) samt till *rese- och traktamentsersättning vid biblioteksinspektion från landsbibliotek*, avseende inspektioner i Östergötlands län (från och med

Anslag till särskilda biblioteksändamål.

1928). Det samlade statsanslagets belopp har efter hand ökats så att det i riksstaten för budgetåret 1928/1929 upptagits till 560,000 kronor. Ett förslag i proposition till 1924 års riksdag att förändra anslaget natur från ordinarie förslagsanslag till ordinarie reservationsanslag vann ej riksdagens bifall.

*Förslags-
anslagets
disposition
under
budgetåret
1928/1929.*

Beträffande anslagsbehovet under budgetåret 1928/1929 kan slutligen nämnas, att skolöverstyrelsen enligt skrivelse i ämnet den 31 augusti 1928 beräknat, att från förslagsanslaget kommer under budgetåret 1928/1929 att utgå tillsammans ett belopp om 556,500 kronor, fördelat på följande sätt:

till folk- och skolbibliotek med högst 360,000 kronor,
till riksförbund för biblioteksverksamhet genom studiecirklar med högst 135,000 kronor,

till bibliotek vid sjukvårdsinrättningar med högst 8,000 kronor,
till förmedlingsanstalter för vandringsbibliotek med 11,000 kronor,

till bibliotekskurser med högst 12,000 kronor,

till tillägg till grundkatalogen för folk- och skolbibliotek med högst 5,000 kronor,

till tidskrifterna Biblioteksbladet, Bokstugan och Studiekamraten med 4,000 kronor för vardera, eller tillsammans 12,000 kronor,

till rese- och traktamentsersättning vid biblioteksinspektion från landsbibliotek med högst 600 kronor, samt

till biträden hos bibliotekskonsulenterna med cirka 12,900 kronor, därav 3,300 kronor till det biträde, för vars avlönande 1922 års riksdag i sammanhang med beslutet angående ändrade bestämmelser rörande expedieringen av böcker till statsunderstödda bibliotek och studiecirklar m. m. anvisat medel, cirka 1,400 kronor till ersättning åt vikarier samt cirka 475 kronor till ålderstillägg åt biträden, som uppflyttats i högre löneklass.

Kap. II. Brister i det nuvarande folkbiblioteksväsendet. Reformkrav.

Nu gällande statsanslagsbestämmelser ha alltså förblivit i huvudsak oförändrade sedan år 1912. Utvecklingen under denna tid har lett därhän, att biblioteken kommit att intaga en allt mera framskjuten plats som hjälpmedel för självbildningsarbetet i skilda lager av befolkningen. Det är en ständigt växande del av landets invånare, som mer eller mindre regelbundet besöker dessa bibliotek.

Härtill kommer emellertid vidare, att på allt fler platser ett ökat antal besökande vänder sig till biblioteken i direkt studiesyfte för att få låna hem eller på platsen använda litteratur, som de behöva för sina självstudier.

Om alltså bibliotekens uppgifter väsentligen vidgats under senare år, ha

deras resurser ej ökats i samma mån. *Bristerna* äro tvärtom starkt kännbara och hänföra sig till både bokbestånd, personal och lokaler.

Bokbeståndet är nästan i regel otillräckligt, och biblioteken äro alltför sällan i stånd att tillgodose de särskilt studieintresserades behov av uppslagsböcker och studielitteratur. Skolad *bibliotekspersonal*, som kan tillhandagå med verklig hjälp vid självbildningsarbetet, saknas allt för ofta. Bibliotekens *lokaler* äro i stor utsträckning allt annat än tillfredsställande ordnade.

Orsakerna till dessa brister äro flerfaldiga och kunna sökas såväl i för låga anslag, Orts- och statsbidrag, som i en bristfällig organisation och i otillräckliga arbetskrafter hos den centrala ledningen av dessa bibliotek.

För ett närmare belysande av *statsanslagsbeloppens otillräcklighet* lämnas här nedan en av skolöverstyrelsen år 1928 gjord sammanställning av några siffror angående utvecklingen av den statsunderstödda biblioteksverksamheten i folk-, skol- och studiecirkelbibliotek sedan år 1913:

	Antal bibliotek	Antal lån- tagare före- gående år	Antal boklån före- gående år	Stats- anslag
1913:				
Folkbibliotek	552	67,624	549,819	62,983
Skolbibliotek	279	35,006	350,431	19,502
Studiecirkelbibliotek	823	?	167,210	15,000
	Summa 1,654	[102,630]	1,067,460	97,485
1920:				
Folkbibliotek	876	125,635	1,311,697	139,437
Skolbibliotek	749	118,988	992,578	66,890
Studiecirkelbibliotek	2,103	77,320	550,196	71,585
	Summa 3,728	321,943	2,854,471	277,912

Senaste år för vilket statistik föreligger:

(för folk- och skolbibliotek 1927 och för studiecirkelbibliotek 1926/1927)

Folkbibliotek	1,206	237,123	2,735,034	205,027
Skolbibliotek	1,299	206,520	2,041,180	143,285
Studiecirkelbibliotek	3,498	158,673	1,159,523	135,229
	Summa 6,003	602,316	5,935,737	483,541

Som av siffrorna framgår, har bibliotekens antal kraftigt ökats, från 1,654 till 6,003 (oberäknat alla underavdelningar av folk- och skolbiblioteken, senaste år tillsamman cirka 2,100). Antalet låntagare och utlånade band har likaledes stigit i synnerligen hög grad, de förra från något över 100,000 till cirka 600,000, de senare från något över 1,000,000 till nära 6,000,000. Anslagen ha visserligen absolut taget ökats, men ej tillnärmelsevis i proportion mot verksamhetens utveckling och de höjda bokpriserna, långt mindre i jämbredd med de stegrade kvalitativa kraven. Statsanslagen ha stigit från år 1913 nära 100,000 kronor till senaste år cirka 484,000 kronor. Dessa anslag äro alltså nu cirka 4,8 gånger så höga som år 1913. Om man tar hänsyn till penningvärdets fall och de därav följande stegringarna i bok-

priserna och andra utgifter, finner man, att det genomsnittliga statsanslaget per 1,000 boklån nu ej har mer än ungefär hälften så stort köpvärde som år 1913. Proportionellt taget är anslagsökningen minst för de egentliga folkbiblioteken. Dessa utlämna nu 5 gånger så många boklån som år 1912, men statens samlade anslag är trots penningvärdets fall blott 3,3 gånger så stort som då.

Siffrorna för de lokala tillskotten ha ej i ovan lämnade tabell upptagits, då de ej äro fullt jämförliga för olika bibliotekstyper. Den statistik, som i detta avseende föreligger, avser för folk- och skolbibliotekens vidkommande samtliga biblioteksutgifter. Denna visar för folkbiblioteken en ökning av det återopade ordsbidraget från nära 108,000 kronor till 660,000 kronor. Statsanslaget har alltså fallit från cirka 60 procent av de lokala tillskotten till cirka 30 procent (år 1920 var motsvarande siffra cirka 40 procent). För skolbiblioteken ha de återopade ordsbidragen ökats från cirka 29,000 kronor till cirka 218,000 kronor, vadan statsanslaget fallit från cirka 67 procent år 1913 till cirka 63 procent år 1927. För studiecirkelbiblioteken ha de sedan år 1915 utgjort cirka 50 procent av de lokala tillskotten till bokinköp, inbindning och (i vissa fall) katalogtryck.

Skolöverstyrelsen gör med anledning av den lämnade statistiken följande uttalande, särskilt med hänsyn till folkbiblioteksarbetet.

Då alltså statsanslagen i realiteten nu blott innebära ett hälften så stort tillskott i förhållande till verksamhetens samlade omfattning som år 1913, då vidare ej heller de lokala anslagen kunnat hålla jämna steg med den ökade verksamheten och med de stegrade priserna och då slutligen statsanslagen nu i förhållande till de lokala tillskotten — om folkbiblioteksverksamheten tages under ett — äro betydligt lägre än för 15 år sedan, är det i själva verket ej ägnat att väcka förvåning, att folkbiblioteksverksamheten — allt arbete och all entusiasm som därpå nedlägges, och all modernisering i fråga om principerna för bokanskaffningen och metoderna för biblioteksarbetets praktiska handläggning till trots — ej kan tillgodose de ständigt växande behoven, detta så mycket mindre som kraven med avseende på studielitteratur och överhuvud med avseende på ett mera kvalificerat arbete i våra bibliotek ofantligt ökats under senare år.

I belysning av ovan lämnade siffror torde det i själva verket te sig ofrånkomligt med en verkligt effektiv reglering av statsanslagens belopp, om man skall kunna påräkna att dessa anslag skola kunna uppmuntra till den utveckling av folkbiblioteksarbetet, som är för vårt folks möjligheter att bedriva självstudier efter slutad skolgång så oundgänglig.

Bristerna i den nuvarande ordningen sammanhännga emellertid som nämnts ej blott med de otillräckliga ekonomiska resurserna, utan man konstaterar därjämte alltjämt betydande *brister i fråga om organisation och planmässighet*.

På en punkt erkände redan 1912 års proposition, som av den ovan givna historiken framgår, en viss inkonsekvens, som emellertid ansågs oundviklig. Vad som åsyftas är *föreskrifterna om anslag efter helt skilda grunder för å ena sidan egentliga folkbibliotek, å andra sidan studiecirkelbibliotek*.

Som ovan nämnts, är statsanslaget till folkbibliotek lika med det lokala tillskottet, dock med den begränsningen att maximum för varje kommun, stor eller liten, är 400 kronor. Statsanslaget för studiecirkels biblioteksarbete utgår med blott hälften av vissa särskilt angivna lokala utgifter (till bokinköp, inbindning och i vissa fall katalogtryck). Maximum 400 kronor avser i detta fall den särskilda studiecirkeln, under det att ingen begränsning finnes av antalet studiecirkelar per bibliotek eller antalet studiecirkelbibliotek per kommun.

Följden av dessa ojämnheter i anslagsvillkorens avvägning blir i realiteten bland annat följande. I hela den stora massan av mindre landskommuner, där de sammanlagda biblioteksutgifterna endast uppgå till några hundra kronor, utmätas statsbidraget för närvarande betydligt mindre gynnsamt för studiecirkelbiblioteken, i det att de kunna erhålla högst hälften så stort anslag som ett folkbibliotek med samma lokala tillskott och samma anordningar i övrigt (50 procent av det lokala tillskottet för vissa utgifter för studiecirkelbibliotek mot 100 procent av samtliga lokala tillskott för folkbibliotek). I större landskommuner och i städer inträffar å andra sidan ej sällan, att ett folkbibliotek erhåller betydligt lägre anslag än ett studiecirkelbibliotek med en verksamhet av samma omfattning, då folkbibliotekets anslag som nämnt är högst 400 kronor, under det att studiecirkelbibliotekens maximianslag däremot beror på antalet studiecirkelar (alltså i regel 50 procent av det lokala bidraget för vissa utgifter till studiecirkelbibliotek mot för större folkbibliotek kanske blott några få procent av det lokala tillskottet).

Konsekvensen av dessa bestämmelser blir, att understöden till olika bibliotek utgå ojämnt utan någon rationell grund, men därjämte också att man ej sällan i strid mot lokala önskemål anser sig nödsakad att fasthålla vid en för ortens behov ej lämpad, opraktisk organisation av hänsyn till nödvändigheten av att erhålla högsta möjliga statsanslag.

Härtill kommer, att *statsanslagen för närvarande ej äro så avvägda, att de uppmuntra till ett mera rationellt biblioteksarbete*. De utgå nämligen för alla bibliotek mekaniskt i direkt proportion till de lokala utgifterna utan någon gradation med hänsyn till det sätt, varpå biblioteket vidtagit åtgärder till hjälp för de studieintresserade.

En av de mest påtagliga bristerna i den nuvarande anordningen är *frånvaron av varje organiserad samverkan mellan biblioteken inom samma kommun*. De olika biblioteken i en kommun, å ena sidan folkbibliotek, å andra sidan studiecirkelbibliotek, arbeta oftast alldeles oberoende av varandra, vilket leder till planlöshet och dubbelanskaffningar i fråga om bokinköpen samt även i övrigt ofta omöjliggör ett fullt utnyttjande av förefintliga resurser.

Lika beklaglig är *frånvaron av all samverkan mellan stora och små bibliotek* åstadkommen genom en påbyggnad på folkbiblioteksväsendet. Också här är det de mera studieintresserades behov som blir mest lidande. Även om man i detta avseende skulle kunna komma mycket längre än för när-

varande genom ett utvecklande av de lokala biblioteken, kan detta aldrig bli tillräckligt. Man har på senare år kommit till allt klarare insikt om hur omöjligt det är att i full utsträckning tillgodose behovet av studielitteratur på landsbygden och överhuvud i de mindre samhällena, så länge biblioteken i varje kommun arbeta för sig själva. Det är ekonomiskt ej möjligt att ordna ett lands biblioteksfråga så, att biblioteket på varje särskild plats verkligen själv anskaffar alla de inom ramen för ett folkbiblioteks arbetsuppgifter fallande arbeten, som en studieintresserad person i vederbörande kommun önskar erhålla till låns. Även de bättre utrustade folk- och studiecirkelbiblioteken måste i alla kommuner utom de allra största vid sina bokinköp inskränka sig till att anskaffa böcker, som kunna förväntas bli utlånade inom kommunen åtminstone ett visst ej alltför ringa antal gånger. Ett bibliotek, som ej — såsom utomlands i länder med mera utvecklade biblioteksväsen i regel är fallet — har tillgång till en central, varifrån det kan komplettera sitt bokförråd, då dylika mera sällan anlitade böcker efterfrågas, blir ej sällan nödsakat att lämna utan hjälp just en stor del av de särskilt studieintresserade personer, som biblioteket i allra första hand skulle önska att tillgodose. Endast i ett län ha statsmakterna gått in för en ordning, som i detta avseende innebär ett förverkligande av kraven på en påbyggnad — nämligen i Östergötlands län genom skapandet av Linköpings stifts- och landsbibliotek.

Även det *samarbete mellan biblioteken* å ena sidan, *föreläsnings- och studiecirkelarbete* å den andra, som är av så stor betydelse för ett utnyttjande av bibliotekens resurser, är i regel alltför litet utvecklat.

Också i fråga om behovet av *sakkunnig upplysning och ledning* är det alltjämt trots 1912 års reform med dess tillskapande av särskilda bibliotekskonsulenttjänster och trots de under senare år anvisade statsanslagen för utbildningskurser åtskilligt, som ännu återstår. Bibliotekskonsulenternas arbetskrafter ha ej ökat i jämbredd med verksamhetens stegrade omfattning, vilket i olika avseenden verkat försvårande på arbetet och bland annat hindrat dessa tjänstemän att ägna tillräcklig tid åt inspektions- och instruktionsresor. Och den lokala inspektionen genom folkskoleinspektörerna har i huvudsak måst bli av rent formell natur, då man helt naturligt ej kunnat begära att folkskoleinspektörerna skola nedlägga arbete och kostnader på förvärvande av sakkunskap på ett område, som ligger utanför deras egentliga uppgift.

De *reformkrav*, som uppstålla sig i fråga om statens understödjande av *folkbiblioteksväsendet*, kunna i korthet sammanfattas på följande sätt:

väsentlig *höjning* av statsanslagens belopp,

fastställande av sådana grunder för statsanslagens utgående, som underlätta en *effektiv och efter de lokala behoven avpassad organisation* av biblioteksverksamheten och samtidigt uppmuntra till en *rationell ordning av arbetet* i de särskilda biblioteken,

åvägbringande av en *närmare samverkan mellan biblioteken inom samma kommun* för bättre utnyttjande av bibliotekens bokbestånd och resurser överhuvud,

åstadkommande av en samverkan mellan större och mindre bibliotek genom att lämna särskilda anslag åt vissa större bibliotek (*»centralbibliotek»*) mot skyldighet för dessa att bland annat komplettera de mindre bibliotekens bokförråd,

ökat samarbete mellan biblioteken å ena sidan, föreläsnings- och studiecirkelarbete å den andra,

utökning av arbetskrafterna hos bibliotekskonsulenterna samt ordnande av en särskild lokal biblioteksinspektion.

Kap. III. Folkbildningssakkunnigas förslag.

Redan år 1920 stod det klart, att en omorganisation av statens understödjande av folkbiblioteksväsendet liksom av andra grenar av folkbildningsarbetet vore av nöden. Genom beslut den 30 juni 1920 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för ecklesiastikdepartementet att tillkalla fem sakkunniga för att inom departementet biträda med en utredning »på vad sätt det fria och frivilliga folkbildningsarbetet borde omläggas och utvecklas för att bättre kunna fylla sin uppgift att nå vidast möjliga kretsar av de bildningsökande i vårt land och verka höjande på folkets andliga och fysiska hälsa, ävensom huru statsmakterna bäst skulle kunna främja ifrågavarande arbete».

Den 7 juli 1920 och den 4 juni 1921 tillkallades sakkunniga för nämnda ändamål. De sakkunniga antogo namnet »Folkbildningssakkunniga».

Sedan genom nådigt beslut den 30 november 1922 föreskrivits, att de sakkunnigas uppdrag skulle upphöra senast den 31 maj 1923, överlämnade de sakkunniga den 25 maj 1923 resultatet av sitt arbete till chefen för ecklesiastikdepartementet och meddelade däri även, att de ej medhunnit att slutgiltigt debattera och utforma sina förslag och utredningar samt anhöllo, att utredningsarbetet måtte få, på sätt som kunde befinnas lämpligt, bringas till avslutning. Genom nådigt beslut den 8 juni 1923 uppdrogs åt de sakkunnigas ordförande att fullborda utredningsarbetet. Denne avgav i oktober 1923 en överarbetning av förslaget, vilken i allt väsentligt följde de riktlinjer, som de sakkunniga redan fastslagit. Det överarbetade förslaget hade tillsänts medlemmarna av den förra sakkunnigberedningen, vilka förklarar sig gilla detsamma, tvenne dock under vidhållande av tidigare avgivna reservationer.

Det sålunda avgivna betänkandet publicerades 1924 under titel »Betänkande med utredning och förslag angående det fria och frivilliga folkbildningsarbetet» (Statens offentliga utredningar 1924: 5).

Förslaget behandlar folkbildningsarbetets alla huvudgrenar: folkbiblioteken,

Huvudpunkterna i förslaget.

föreläsningsverksamheten samt studiecirkelverksamheten, vartill kommer förslag till inrättande av särskilda folkbildningsavdelningar vid universiteten samt i fråga om samorganisation i folkbildningsarbetet.

Förslaget avser för folkbiblioteksarbetets vidkommande understödande av två huvudtyper av bibliotek, å ena sidan »kommunala eller som kommunala fungerande folkbibliotek», å andra sidan »genom studiecirkel och andra föreningar bedriven folkbiblioteksverksamhet», varjämte föreslås särskilda tilläggsanslag till vissa bibliotek, som åtaga sig uppgifter som centralbibliotek.

Enligt förslaget skulle som hittills de »kommunala eller som kommunala fungerande folkbiblioteken» kunna tillhöra antingen kommun eller förening, varvid blott ett bibliotek eller system av bibliotek i varje borgerlig kommun skulle kunna få statsanslag enligt de grunder, som gälla för dessa bibliotek. Statsanslagets maximum skulle emellertid väsentligt höjas, nämligen till 10,000 kronor per kommun.

Som hittills skulle statsbidraget utgå i viss relation till ortsbidraget, till vilket — utom kontanta tillskott — skulle efter av skolöverstyrelsen godkänd värdering räknas även hyresfritt upplåten lokal, som användes enbart för biblioteksändamål, varvid hyran emellertid ej skulle få beräknas högre än det kontanta ortsbidraget. Statsbidraget skulle utgå i form av grundunderstöd och tilläggsunderstöd. Upp till 400 kronor — det nuvarande maximum — skulle grundunderstödet under alla förhållanden vara lika med ortsbidraget, d. v. s. det tillskott, som för bibliotekets utveckling och vård under det år, för vilket statsbidrag begäres, lämnas från annat håll än staten. Bibliotek med högre lokalt anslag än 400 kronor skulle utan vidare i grundunderstöd få, utom motsvarande 400 kronor, hälften av det belopp, varmed ortsbidraget överskjuter 400 kronor. Härutöver skulle under särskilda förutsättningar kunna utgå ett eller två tilläggsunderstöd, så avvägda att det högsta möjliga samlade statsanslaget skulle bli lika med det lokala anslaget, dock högst 10,000 kronor. Dessa tilläggsunderstöd, som i princip ansluta sig till danska förebilder, avsågo ett gynnande av de bibliotek, som i ett eller annat avseende bedriva ett mera kvalificerat biblioteksarbete. Det ena understödet skulle lämnas till bibliotek med av förste bibliotekskonsulenten godkänd handboksamling, vid vars begagnande vägledning lämnas (i städer, köpingar och municipalsamhällen skärpes kravet, så att det dessutom fordras läsrum, vilket under sakkunnig ledning hålles öppet minst två eftermiddagstimmar varannan vardag) och detta tillägg skulle utgå med $\frac{1}{4}$ av det belopp varmed ortsbidraget överskjuter 400 kronor. Det andra tilläggsunderstödet avser avlöning till egentlig bibliotekspersonal och skulle utgå med $\frac{1}{3}$ av den till dylik personal utgående ersättningen, dock högst med $\frac{1}{4}$ av hela det samlade statsanslaget till biblioteket. Tillvaron av dessa båda tilläggsunderstöd skulle alltså i fråga om alla bibliotek utöver en viss storlek innebära en uppmuntran till att anskaffa den för bibliotekets arbete så betydelse-

fulla handboksamlingslitteraturen samt till att anställa skäligen betald och kvalificerad personal.

Statsanslaget föreslås utgå som hittills i form av bundna böcker för de mindre biblioteken, men för de större helt eller delvis kontant.

I fråga om bibliotek av viss storlek skulle fordras ett godkännande av lokal respektive bibliotekarie. Planerna till lokaler, för vilka hyran uppgår till eller (om lokalen kostnadsfritt upplåtes) beräknas till minst 400 kronor, skulle vid nyinredning på förhand underställas bibliotekskonsulenterna för granskning, och beträffande bibliotek med minst 2,000 kronors statsanslag skulle bibliotekariens kompetens prövas av förste bibliotekskonsulenten.

I övrigt skulle i allt väsentligt nuvarande bestämmelser i fråga om kraven på biblioteken kvarstå oförändrade. Dock skulle nu gällande föreskrift, att folkbibliotek får inrymmas i för undervisning avsedd skollokal, endast om särskilt skolbibliotek finnes, utgå. Beträffande bokurvalet föreslås den nuvarande bestämmelsen om att böcker »av osedligt innehåll» ej få förekomma ersatt av en mera generellt avfattad föreskrift, avsedd att giva större effektivitet åt strävandet att från biblioteken utesluta litteratur av avgjort olämpligt innehåll.

I samband med den väsentliga ökningen av maximianslaget till folkbiblioteken skulle man emellertid ej nöja sig med att söka finna garantier för ett mera rationellt bedrivande av arbetet inom biblioteket till gagn för bibliotekets närmaste låntagarklientel inom den egna kommunen, utan man skulle också införa en skyldighet för bibliotek av en viss storlek att stå självbildningsarbetet inom ett vidsträckt område till tjänst. Man skulle dels fordra av alla bibliotek med ett statsanslag om minst 8,000 kronor, att de skulle vara tillgängliga även för personer inom ett område utanför kommunen, dels — som nedan närmare skall utvecklas — lämna vissa bibliotek särskilda tilläggsanslag för att åtaga sig uppgiften som *centralbibliotek* för ett helt län.

I fråga om dessa centralbibliotek tänkte sig de sakkunniga, att efter hand skulle inom varje län ett därtill lämpligt kommunalt folkbibliotek av Kungl. Maj:t antagas till centralbibliotek. Dessa bibliotek skulle ha till uppgift att mot ett särskilt tilläggsunderstöd av 5,000 kronor supplera de lokala bibliotekens arbete inom ett område, i regel sammanfallande med ett län, genom direkt och kostnadsfri utlåning av böcker i studiesyfte, genom utskickande av vandringsbibliotek och genom biblioteksteknisk vägledning. Varje år skulle högst tre nya centralbibliotek antagas.

Det bör i detta sammanhang påpekas, att en lösning av centralbiblioteksfrågan efter andra linjer på vissa platser i landet förordats av en annan samtidigt arbetande kommitté, de s. k. bibliotekssakkunniga. Dessa förordade ett utbyggande av vissa s. k. stiftsbibliotek samt större läroverksbibliotek med mera värdefullt bokbestånd till »landsbibliotek», i vilka också vederbörande stads folkbibliotek skulle uppgå. Anslag skulle utgå till

dessa dels av staten, dels av kommun, eventuellt landsting. Dessa landsbibliotek, vilka skulle intaga en mellanställning mellan de rent vetenskapliga biblioteken och folkbiblioteken, skulle på folkbiblioteksområdet ha till uppgift att å ena sidan som lokalt bibliotek tillgodose staden, å andra sidan fylla samma uppgifter för ett större område, som folkbildningssakkunniga tillämnat de kommunala centralbiblioteken. Folkbildningssakkunniga framhålla, att centralbiblioteksfrågan kan tänkas ordnad på vissa ställen efter den ena av här antydda riktlinjer, på andra ställen efter den andra, och att givetvis intet statsanslag till folkbibliotek bör utgå i stad med landsbibliotek.

Alldeles som för närvarande skulle, som ovan nämnts, även andra än kommunala eller som kommunala fungerande bibliotek kunna få anslag. Enligt sakkunnigförslaget skulle dock nu gällande bestämmelser om anslag till dessa bibliotek i flera avseenden underkastas en grundlig omarbetning.

Till en början märkes, att statsanslag skulle kunna lämnas även till andra *föreningsbibliotek* än »studiecirkelbiblioteken», delvis en följd av erfarenheterna i fråga om tillämpningen av nuvarande bestämmelser, då det visat sig synnerligen svårt att draga en skarp gräns mellan å ena sidan studiecirkel, å andra sidan »läsecirkel» eller bokinköpsföreningar inom de hittills statsunderstödda riksförbunden. Hädanefter skulle varje föreningsbibliotek, som hade avgiftsfria boklån, kunna få statsanslag, om det på ett eller annat sätt anknötes till det allmänna bildningsarbetet, antingen till ett riksförbund (varvid samma krav ställes på dess omfattning som i nu gällande bestämmelser) eller till ett kommunalt eller som kommunalt fungerande folkbibliotek.

Anslaget skulle i regel utgå med hälften av det belopp, som under sista året av andra än statsmedel använts för biblioteksändamål (alltså ej blott som hittills för bokinköp och inbindning samt katalogtryck), dock högst 1,000 kronor per bibliotek (eller, om ett riksförbund hade flera bibliotek i en kommun, per förbund). Dock skulle anslaget i ett fall utgå efter gynnsammare grunder, nämligen »i fråga om sådant bokinköp (inklusive bindning), som står i direkt sammanhang med en studiecirkels planmässigt ordnade studiearbete, omfattande minst 10 sammanträden om året». I sistberörda fall skulle anslaget utgå med samma belopp som tillskjutits av andra än statsmedel, dock med högst 400 kronor per studiecirkel. Hur många studiecirkel som helst skulle kunna få anslag för dylikt planmässigt studiecirkelearbete.

I och med sakkunnigförslagets förverkligande skulle föreningsbiblioteken kunna få anslag i större utsträckning än hittills och i starkare proportion i förhållande till de egna utgifterna; och därmed måste det redan nu så påtagliga behovet av ett närmare *samarbete mellan olika bibliotek inom samma kommun* bli än mera kännbart. Fördenskull förordade kommittén obligatoriska sammanträden minst två gånger om året mellan föreståndarna för alla inom en kommun arbetande statsunderstödda bibliotek på kallelse och

under ordförandeskap av föreståndaren för det kommunala biblioteket (eller där ej dylik finnes under särskilt vald ordförande). Samråd skulle vid dessa sammanträden ske om bokinköp, katalogtryck m. m., men inga bindande beslut kunna fattas, om ej annan överenskommelse träffats.

Slutligen ingick i förslaget ordnande av lokal *biblioteksinspektion* genom bibliotekarierna vid de nämnda central- (och lands)-biblioteken i stället för genom folkskoleinspektörerna samt anställandet av en ny *bibliotekskonsulent*.

Som hittills skulle anslaget till folkbiblioteksväsendet vara av *förslagsanslags* natur.

Frågan om *skollbiblioteket* och dess organisation upptogs ej av de sakkunniga, som uttalade, att denna fråga enligt dess mening kunde överlämnas åt skolöverstyrelsen att utreda.

Efter denna redogörelse för huvudpunkterna i folkbildningssakkunnigas förslag vill jag i anknäytning till berörda redogörelse återgiva de väsentliga delarna av *motiveringen* till förslaget.

De sakkunniga framföra inledningsvis vissa allmänna synpunkter rörande *bibliotekens ställning i folkbildningsarbetet* och yttra därom bland annat (Betänkande sid. 14):

Böckerna och biblioteken intaga, som redan framhållits, en central plats i allt folkbildningsarbete. Det ligger i sakens natur att så måste vara fallet. Boken är ju det främsta bildningsmedlet och egen läsning en av de viktigaste grundvalarna för all kunskap. Allt bildningsarbete måste därför, om det skall nå bestående resultat, i större eller mindre grad stödja sig på böckerna och biblioteket. Skolans undervisning behöver utfyllas av barnens »fria läsning». Biblioteket är där ett nödvändigt komplement. Det är främst genom böckerna som möjlighet kan beredas till ett fullföljande och fördjupande av de impulser, som erhållas genom åhörande av en föreläsning. Först genom en kombination av föreläsningsverksamhet och bibliotek kommer därför det bildningsvärde, som ligger i föreläsningarna, till sin fulla rätt. Studiecirkelarna ha i Sverige från första början byggt på böckerna och egen läsning. Tillgång till bibliotek är i de flesta fall en nödvändig förutsättning för studiecirkelarbete. För den folkliga konstuppfostran kunna biblioteken genom samlande och tillhandahållande av konstlitteratur, planschverk och musikalier stödja och underlätta arbetet. Försök att skapa en förädlad nöjeskultur skulle, om de försummade att använda den hjälp, böckerna i detta avseende kunna lämna, gå miste om ett av de förnämsta medlen att nå sitt mål. Samtidigt som biblioteken sålunda äro det kanske mest effektiva bildningsmedlet, äro de också det mångsidigaste: det finnes intet annat bildningsmedel, som har samma möjligheter som ett välförsett bibliotek att på en gång tillgodose de mest skiftande individuella önskemål och skilda åldersstadier. Liksom biblioteket är ett nödvändigt hjälpmedel för vetenskaplig forskning, måste det därför vara grundvalen för det fria och frivilliga folkbildningsarbetet.

I fråga om *folkbibliotekens uppgift* framhålles i anslutning till doktor Palmgrens betänkande av år 1911 starkt deras natur att i princip vara ett *allmänt* bibliotek. Tankegången utföres närmare sålunda (Betänkande sid. 15):

De sakkunnigas motivering.

Bibliotekens ställning i folkbildningsarbetet.

Folkbibliotekens uppgift.

De sakkunniga vilja — utan att föreslå någon ändring av namnet — starkt understryka, att folkbiblioteket i princip skall vara ett *allmänt* bibliotek. Det bör utrustas och ledas så, att ingen samhällsklass, intet parti har anledning att känna sig bortstött vare sig på grund av bokurvalets karaktär eller lokalens beskaffenhet. Inga ensidiga synpunkter få behärska bokurvalet. Lokalen bör, så vitt möjligt, bära en prägel värdig bibliotekets viktiga samhällsuppgift. Men ordet »allmänna» får ej fattas så, som om folkbiblioteken blott skulle ha till uppgift att tillgodose det stora flertalets behov. Så långt sig göra låter och med begagnande av de fördelar, som i detta avseende kunna vinnas genom samverkan, böra de också söka tillfredsställa mera specialiserade studieintressen. De böra slutligen i så stor utsträckning som möjligt tillgodose ej blott vuxna utan även ungdom och barn. Olika samhällsklasser och partier, olika intressen, olika åldrar skola kunna mötas inom folkbiblioteket.

I fråga om *de kommunala eller som kommunala fungerande folkbiblioteken* motiveras den föreslagna *maximigränsen* för statsanslag, 10,000 kronor, sålunda (Betänkande sid. 43):

Som de sakkunniga i det föregående sökt visa, är det av vikt, att *maximigränsen* för statsbidraget fixeras så, att detta dels verkligen kan ha någon effekt för åstadkommande av ett någorlunda tillfredsställande folkbibliotek, dels är tillräckligt stort för att de större kommunerna skola anse med sin fördel förenligt att åtminstone till en viss grad med sitt bokförråd och sin fackutbildade bibliotekspersonal komma de mindre kommunerna till hjälp. I Danmark är gränsen satt till 15,000 kronor, och det är möjligt, att det också i Sverige kan komma att visa sig önskligt att ha denna gräns för att förmå folkbiblioteken i de största städerna att ansluta sig till systemet. Då man emellertid ännu ej kan ha någon på erfarenheten grundad uppfattning, hur det i detta fall kan komma att gestalta sig, ha de sakkunniga — om än icke utan tvekan — stannat vid att föreslå 10,000 kronor som det högsta statsbidrag, som kan tilldelas ett vanligt kommunalt folkbibliotek.

Tilläggsunderstöd för bibliotek med läsrum och handboksamling, som uppfylla vissa krav, förordas av följande skäl (Betänkande sid. 34—35):

I städer och andra orter med mera tätt boende befolkning bör läsrum inrättas med lämpligt handbibliotek. I de rena landskommunerna kan ett läsrum ej på samma sätt komma till användning. Även där är det emellertid under alla förhållanden behöfligt med en lämplig samling uppslagsböcker. Det är här fråga om så betydelsefulla sidor av biblioteksverksamheten, att staten synes böra i båda fallen bereda särskilda förmåner åt de bibliotek, som på tillfredsställande sätt tillgodose behoven i de nämnda avseendena. Ett i möjligaste mån välförsett handbibliotek och en bibliotekarie, som kan ge vägledning vid dess användning, äro två synnerligen viktiga förutsättningar för att biblioteket skall bli till gagn, framför allt när det gäller det praktiska livet. Att man i Danmark lagt sådan vikt vid läsrum och handboksamlingar i folkbiblioteken har antagligen mer än något annat bidragit till den uppskattning, som biblioteksverksamheten i detta land vunnit bland de praktiska yrkenas män.

Som redan antytts bör man ej ställa samma krav i detta avseende på den rena landsbygden som på de stadsliknande samhällena. I det förra fallet

Maximum för statsunderstöd till kommunala bibliotek.

Tilläggsunderstöd.

bör man inskränka sig till att fordra ett handbibliotek, vars sammansättning godkännes av förste bibliotekskonsulenten, samt en viss garanti för att vägledning lämnas vid handbibliotekets användning. Av städerna och de stadslänkande samhällena bör man åter kunna fordra, att där skall finnas ett med en tillfredsställande handboksamling försett läsrum, som hålles öppet för allmänheten en viss tid helst varje eftermiddag under uppsikt av person, som kan ge de besökande hjälp och anvisningar. I Danmark är föreskrivet, att läsrummet skall hållas öppet minst 4 timmar varje vardag. De sakkunniga anse sig dock ej böra gå längre än till att föreslå minst 2 timmar varannan vardag.

Bibliotek, som uppfyller ovan föreslagna villkor, bör kunna — givetvis inom den gällande maximigränsen — få ett tilläggsunderstöd från staten uppgående till $\frac{1}{4}$ av det belopp, varmed det lokala anslaget överskjuter 400 kronor. Vid ansökan bör lämnas en redogörelse för läsrummets besöksiffra och i möjligaste mån också för handbibliotekets användning.

Förslaget om tilläggsunderstöd i viss proportion till arvode till egentlig bibliotekspersonal erhåller följande motivering (Betänkande sid. 28—29):

Även när det gäller ett litet kommunalt folkbibliotek torde det utan tvivel i längden visa sig förmånligast, att bibliotekarien erhåller en, om också ringa, ersättning för sitt arbete. Man har då större möjlighet att hålla kvar en person, som visat sig lämplig. Man har även lättare att vid behov finna en duglig ersättare. Om, på sätt som här kommer att förordas, samverkan mellan de olika biblioteken i en kommun till en viss grad göres obligatorisk, komma ökade krav att ställas på föreståndaren för det kommunala (eller som kommunalt fungerande) biblioteket, vilka kunna innebära ytterligare skäl för att denne erhåller ersättning för sitt arbete som bibliotekarie. Men trots detta måste man helt säkert utgå från att det fortfarande som hittills mångenstädes skall visa sig nödvändigt, att en person åtager sig att utan alla anspråk på ersättning sköta biblioteket, om en biblioteksverksamhet över huvud taget skall kunna komma till stånd. Att staten skulle göra ersättningen till bibliotekarien obligatorisk är därför under inga förhållanden tillrädligt. Däremot är det i hög grad önskligt, att statsbidragsvillkoren så avvägas, att i dem kan ligga en uppmuntran till de lokala myndigheterna att giva en skälig ersättning åt bibliotekspersonalen. För närvarande kan detta endast så till vida anses vara fallet, som bibliotekarielönen naturligtvis är en viktig post i »bibliotekets utveckling och vård», det ändamål som det lokala anslag skall avse, vilket skall motsvara statsbidraget. Om det lokala anslaget ej överstiger 400 kronor, kan staten alltså enligt nuvarande bestämmelser på sätt och vis anses bidra med hälften av bibliotekarielönen, även om det ej är något direkt sammanhang emellan bibliotekarielön och statsbidrag. I samband med att de sakkunniga komma att föreslå en väsentlig höjning av maximigränsen vilja de emellertid förorda, att i fråga om statsbidrag, som överstiger 400 kronor, ett bestämt förhållande stipuleras emellan statsbidrag och bibliotekarielön. Lämpligt synes därvid kunna vara, att staten — utöver det belopp, som enligt i övrigt föreslagna regler skall tilldelas biblioteket i fråga — bidrag-r med $\frac{1}{3}$ av den till egentlig bibliotekspersonal (d. v. s. ej för städning, vaktmästararbete o. d.) utgående ersättningen. Vissa begränsningar torde emellertid vara av förhållandena påkallade. Statsbidragets samlade belopp bör sålunda givetvis ej få överskrida det föreslagna maximum och inte heller få överskjuta det belopp som anskaffas från annat

håll till biblioteket. Bibliotekarielönen skall verkligen utbetalas och ej vara endast fingerad, d. v. s. den får ej i en eller annan form återbetalas till biblioteket. Det synes slutligen böra föreskrivas, att statens tilläggsunderstöd till ersättning åt bibliotekspersonal ej får överstiga en viss del (de sakkunniga vilja föreslå en fjärdedel) av statsanslaget i dess helhet.

Förslaget om ändring i nu gällande bestämmelse, att *statsbidraget endast får utgå i form av böcker*, har följande innehåll (Betänkande sid. 24):

Föreskriften, att statsbidraget endast må uppbäras i form av böcker valda ur av skolöverstyrelsen utgivna kataloger, vittnar om den betydelse, som vid statens understödjande av folkbiblioteksväsendet lagts på den första av de tre huvudfaktorerna i biblioteksverksamheten: böckerna. Och så länge som gränsen för statsbidraget satts så lågt, att detta kan spela någon roll endast för de små biblioteken, kan det vara väl motiverat att låta huvudvikten ligga på bokanskaffningen. Denna är, såsom redan antytts, den ojämförligt viktigaste posten i dessa biblioteks utgiftsbudget. På här ovan anförda grunder anse de sakkunniga en väsentlig höjning av maximigränsen ofrånkomlig, om staten vill skapa de förutsättningar, som äro nödvändiga för att bildningsarbetet skall få det stöd det behöver i en kraftigt utvecklad biblioteksverksamhet. Därvid bör tydligtvis ändring också ske i bestämmelsen, att statsbidraget skall utgå endast i form av böcker. Beträffande de små biblioteken, sådana vilkas statsbidrag ej skulle överstiga den nuvarande maximigränsen, torde emellertid vara lämpligast att låta statens understöd utgå i sin helhet som hittills. Av understöd, som överstiger 400 kronor men ej uppgår till 2,000 kronor, bör hälften, dock minst 400 kronor, utgå i form av inbundna böcker, det övriga däremot kontant. Är understödet 2,000 kronor eller därutöver, synes hela understödsbeloppet böra utgå kontant. Den garanti i fråga om bokurvalets lämplighet, som man, när det gäller de mindre biblioteken, söker vinna därigenom, att en ej obetydlig del av bokanskaffningen underkastas en förhandskontroll genom föreskriften, att statsbidragsböckerna skola väljas ur statens katalog, denna garanti har man i fråga om de större biblioteken (med 2,000 kronor eller därutöver i statsbidrag) att söka i bibliotekariens person.

Sakkunnigas förslag att i fråga om *bibliotekslokalen* borttaga förbudet att inrymma biblioteket i för undervisning avsedd skollokal, om ej dessutom särskilt skolbibliotek finnes, motiveras i följande ordalag (Betänkande sid. 18):

Det kan visserligen ej förnekas, att den bestämmelsen till en viss grad befordrat det därmed avsedda ändamålet. Det finns exempel på, att den gett anledning till upprättandet av skolbibliotek, där sådant förut ej funnits, eller att en kommun höjt sitt anslag för att komma upp till de minimibelopp, som erfordras för att efter skedd klyvning av ett äldre bibliotek både folkbiblioteket och skolbiblioteket skola kunna erhålla statsbidrag. Som ett medel att framtinga upprättandet av för skolans behov lämpade bibliotek är föreskriften dock endast en föga effektiv halvmesyr. Och i fråga om det, som man innerst vill nå — bibliotekets inordnande som ett organiskt led i skolans undervisning — har den knappast något värde alls. Till vad här sagts om föreskriftens ringa effektivitet kommer slutligen, att förbudet mot att statsunderstött folkbibliotek får förvaras i för undervisning avsedd skollokal, för så vitt ej särskilt skolbibliotek där finnes uppställt, en och annan gång

Statsbidrag
kontant eller i
form av bundna
böcker.

Biblioteks-
lokalen.

föranlett, att ett bibliotek, som dittills förvarats i en skolsal, flyttats ur denna till en lokal, som ur alla synpunkter måst anses mycket sämre. Vägande skäl synas alltså föreligga för att man i sammanhang med här föreslagna förändring av villkoren för statens understödjande av folkbiblioteksväsendet bör borttaga den ifrågavarande bestämmelsen.

Angående övriga till bibliotekslokalen knutna villkor anföra de sakkunniga (Betänkande sid. 33—34):

Den nu gällande föreskriften, att anslag för lokalkostnad får medräknas endast om det innebär en kontant utgift, som ej motsvaras av en inkomst för den samfällighet, inom vilken biblioteket är beläget, avser framför allt att förhindra, att en kommun beräknar någon hyra för ett bibliotek, som är uppställt i en lokal, som vederbörande kommun är nödsakad att ha i första rummet för annat ändamål, t. ex. en skollokal eller kommunalrummet. Detsamma gäller givetvis även om en förening, som har det som kommunalt fungerande biblioteket uppställt i föreningslokalen. Däremot synes det rimligt, att för hyresfri lokal, som är enbart avsedd för biblioteket, ett belopp bör få medräknas, som efter vederbörlig av skolöverstyrelsen godkänd värdering kan anses motsvara skälig hyra. Dock bör föreskrivas, att hyresvärdet ej får beräknas till högre belopp än det kontanta tillskott, som anskaffas till biblioteket från annat håll än staten.

Biblioteket skall vara uppställt i lämplig lokal. Självklart är därför att hyra eller hyresvärde ej böra få tagas med i beräkningen av ekvivalenten till statsbidraget, om lokalen finnes vara olämplig.

I anslutning till den praxis, som efter hand har utbildats, synes det lämpligt, att det föreskrives, att vid inredning av något större bibliotekslokaler planerna skola på förhand underställas bibliotekskonsulenternas granskning. Som gräns vilja de sakkunniga därvid föreslå, att hyran skall uppgå eller beräknas till mer än 400 kronor. I sammanhang med inrättandet av centralbibliotek kommer givetvis en del av den rådgivande verksamhet, som hittills utövats av bibliotekskonsulenterna att övertagas av cheferna för centralbiblioteken. Möjligen skall det då också visa sig lämpligt att i län, där centralbibliotek upprättas, granskningen av planerna till nyinredning av inom länet belägna, större bibliotekslokaler uppdrages åt vederbörande centralbiblioteks chef.

Sakkunniga hava, såsom förut nämnts, föreslagit, att förbudet mot »böcker av osedligt innehåll» i biblioteken skulle ersättas med en generell, mera effektiv föreskrift. Denna, föreskrift skulle gå ut på att bibliotek kan förvägras statsanslag, om dess bokbestånd »står på låg nivå ur moralisk eller konstnärlig synpunkt». De sakkunnigas motiv för denna ändring utvecklas på följande sätt (Betänkande sid. 25—26):

De sakkunniga dela den uppfattning, som kommer till uttryck i de ovan citerade orden [av departementschefen i 1912 års proposition om folkbiblioteksväsendet] att det även på det andliga området är nödigt med en viss offentlig hygien. Och det är efter deras mening väl motiverat, att vikten lägges på bokens verkan på den läsande, ej på författarens avsikt. Då de sakkunniga likväl anse sig böra förorda en omformulering av detta moment, är det därför, att den skenbart så stränga bestämmelsen, enligt vad erfarenheten visat, ej är tillräckligt effektiv. Den lämnar inga möjligheter att

skrida in mot en hel del undermålig litteratur, som ej kan kallas osedlig, men inte förty är avgjort olämplig, t. ex. ett visst slag av kolportagelitteratur, vilken i all sin tarvlighet ger sig sken av att vara i hög grad moralisk. Men den största svagheten i bestämmelsen, sådan den är formulerad, är att den riktar sig mot de särskilda böckerna utan att taga någon hänsyn till bibliotekets storlek eller karaktären av dess bokinköp i övrigt. Har en bok en gång ansetts böra uppföras på den »svarta listan» såsom »osedlig», måste den uteslutas i vilket bibliotek den än påträffas, även om det är fråga i det ena fallet om ett stort stadsbibliotek, som köper böcker för tiotusentals kronor och som har att tillgodose en talrik mogen publiks studieintressen, och i det andra fallet om ett litet bibliotek, där hela årsinköpet omfattar blott ett tiotal böcker. Man kan ej heller efter nuvarande bestämmelser göra någon skillnad, vare sig det är uppenbart, att det tvivelaktiga arbetet inköpts som ett led i ett studium av en författares hela produktion, eller man någon gång skulle tycka sig kunna i bibliotekets bokinköp konstatera en tendens, som tyder på en förkärlek för sexuellt rafflande litteratur. Det torde under sådana förhållanden vara ofrånkomligt, att resultatet blir, att den som har att å statens vägnar granska bokinköpen undviker att ingripa i ett och annat fall, där censur kan synas honom behöfvig, för att ej bli tvungen att föreskriva uteslutning, även då det gäller fullt försvarliga studieändamål.

I stället för den nuvarande bestämmelsen vilja de sakkunniga därför föreslå, att det föreskrives, att bibliotek, vars bokurval står på avgjort låg nivå — varvid bedömandet bör ske ej blott ur moralisk utan också ur konstnärlig synpunkt — och vilket ej ställer sig till efterrättelse de anvisningar, som förste bibliotekskonsulenten med hänsyn härtill lämnar, kan av skolöverstyrelsen frångåas rätt att erhålla statsbidrag, så länge ej vederbörlig ändring skett. En formulering av denna natur innebär ingen »avtrubning» av bestämmelsens innebörd. Den griper tvärtom vidare, på samma gång som den är smidigare i tillämpningen och därigenom kan bli mera effektiv.

Som ovan framhållits bör frågan om en boks olämplighet givetvis väsentligen ses ur synpunkten av dess verkan på läsaren. Det är därför en fråga, som har intresse lika mycket, om ej mer, med hänsyn till bibliotekets utlåning som med hänsyn till dess bokinköp. Statens granskning kan aldrig fritaga den lokala ledningen från ansvaret för att »den rätta boken skall komma till den rätta personen». Det måste ytterst alltid bli bibliotekarien som har att tillse, att ej biblioteket tillhandahåller »en omogen och okritisk ungdom» litteratur av sådan art, att man måste vara förvissad därom, att den eggjar drifterna och ger fantasilivet en osund riktning. Det moment i författningen, som handlar om folkbibliotekens styrelses skyldighet med hänsyn till populärmedicinska arbeten av ett visst slag, bör därför ändras till att gälla överhuvud litteratur, som är av beskaffenhet att i sedligt avseende kunna inverka skadligt, om den sättes i händerna på unga och omogna läsare. Dylig litteratur bör naturligtvis inte i ett offentligt bibliotek genom utlåning eller på annat sätt hållas tillgänglig för personer, som ej kunna anses besitta erforderlig mognad.

Den *samverkan mellan stora och små bibliotek*, som sakkunnigförslaget starkt förordar, främst genom att framställa krav på inrättande av vissa centralbibliotek, erhåller en ingående motivering (Betänkande sid. 41—43):

Syftet med statens understödjande av folkbiblioteksväsendet är ju, att så vida kretsar som möjligt skola erhålla tillgång till den upplysning, uppbyggelse och vederkvickelse som böcker kunna skänka. Ytterst måste målet därvid vara, att varje allvarligt studieintresse skall kunna bli i möjligaste mån tillfredsställt och att en var, som behöver hjälp och anvisningar vid sin läsning, skall ha tillfälle att få detta.

Rent teoretiskt sett kan det synas, som om bästa vägen att nå detta mål vore, att man i varje kommun sökte skapa ett bibliotek, som verkligen kunde fylla alla de krav, som studieintresserade kommunmedlemmar kunde ställa på detsamma med hänsyn till både bokbestånd och ledning. Det behöver emellertid knappast framhållas, att ett dylikt resultat endast skulle kunna vinnas under oerhört stora kostnader för staten. Det kan nämligen aldrig tänkas, att man i fråga om det stora flertalet kommuner skulle på denna väg kunna få till stånd en biblioteksutveckling av den omfattning, som med hänsyn till det uppställda målet måste anses nödvändig, om man bibehåller principen, att statens bidrag skulle fullt uppvägas av ett från orten själv lämnat. Staten måste i detta fall tydligen ikläda sig den väsentliga delen av utgifterna. Även om man därvid förutsätter, att staten lämnade åt de rikare kommunerna att helt och hållet själva sörja för sitt biblioteksväsen för att i stället koncentrera sitt understöd på de mindre bärkraftiga, i främsta rummet på landskommunerna, skulle statens kostnader utan tvivel gå till åtskilliga miljoner kronor, innan man på denna väg skulle nå ett resultat, som ens i någon mån tillfredsställde behovet. Härtill kommer att studieintressena växla, nya låntagare komma till med nya önskningar, böcker, som skaffats för en persons studier, kanske aldrig mer finna någon intresserad läsare inom den kommun, som biblioteket skall tillgodose. En lösning efter den här uppdragna linjen skulle draga med sig ytterst stora kostnader och innebära ett i hög grad oekonomiskt slöseri med bokmaterialet.

Vill man söka nå det mål, som — enligt vad ovan framhållits — måste stå som slutsyftet för statens understödjande av folkbiblioteksväsendet, torde därför detta, om man vill undvika alltför betungande kostnader och genomföra ett verkligt utnyttjande av det tillgängliga bokmaterialet, endast kunna ske, ifall man bygger på *samverkan mellan stora och små bibliotek*.

Ett stort modernt inrett bibliotek måste ha ett väl utrustat lärum öppet för allmänheten. Vem som helst — han må tillhöra kommunen eller icke — har tillträde dit. Ett stort folkbibliotek kan därför redan enbart genom sitt lärum få en betydelse, som sträcker sig över kommunens gränser, särskilt om lärummet hålles öppet på tider, som lämpa sig för stadsbesökande lantbor. Det stora biblioteket har vidare större möjlighet att skaffa sig en kompetent och väl utbildad ledare och för biblioteksarbetet speciellt utbildad personal i övrigt. En föreståndare för ett mindre bibliotek, som besöker ett större efter moderna principer ledd folkbibliotek, kan redan av de yttre anordningarna få goda uppslag, som han kan utnyttja i sitt eget under så mycket mindre förhållanden arbetande bibliotek. Han kan dessutom inhämta upplysningar och råd av det större bibliotekets mera utbildade personal. För övrigt behöver man nog ej själv tillhöra biblioteksyrket för att kunna vara säker om att få tillmötesgående upplysningar, om man vänder sig till personalen vid ett dylikt stort bibliotek, som tillhör en annan kommun än den, där man själv är medlem.

I alla de nämnda avseendena — såväl genom sitt lärum som genom sina förebildliga anordningar och de råd och upplysningar, som den bättre

utbildade bibliotekarien kan ge — kunna de större kommunernas folkbibliotek sålunda bli till gagn för mindre kommuner och deras bibliotek. Men ett stort bibliotek kan göra en ännu mera direkt insats i biblioteksarbetet inom de små kommunerna. Det ligger i sakens natur, att i ett dylikt bibliotek samlas ett ganska stort »överskott» av böcker, som stå oanvända på hyllorna ofta långa tider, inte därför att de föräldrats eller eljest förlorat i värde, utan därför att efterfrågan ej är konstant. Inom både facklitteratur och skönlitteratur — om också helt naturligt mest inom den förra — finnas ju viktiga arbeten, som böra skaffas till ett stort bibliotek, trots det att endast jämförelsevis få personer inom vederbörande kommun kunna väntas vara intresserade av dem. Det säger sig självt, att om utlåningsområdet för biblioteket vidgades utöver den egna kommunen, en hel del sådana »överskottsböcker» skulle komma till större användning.

Men man kan med fördel gå ännu längre i utnyttjandet av de stora biblioteken till förmån för andra kommuner än dem, där biblioteket är beläget. Det är visserligen av värde, att en föreståndare för ett mindre bibliotek, som besöker en större kommuns folkbibliotek, med säkerhet kan räkna på att få ett välvilligt mottagande samt råd och anvisningar. Och det är naturligtvis en mycket god sak, att ett biblioteks »överskottsböcker» kunna komma andra kommuner till godo. Men av ännu större värde är det, om det finns några större bibliotek, som man vet äro särskilt rustade för att hjälpa de små biblioteken i deras arbete och vilkas bibliotekarier direkt fått i uppdrag att stödja och hjälpa dessa biblioteks föreståndare.

De sakkunniga föreslå med denna motivering en nära anslutning till vissa danska förebilder enligt följande allmänna riktlinjer (Betänkande sid. 43):

Det synes böra ligga i statens intresse att uppmuntra till inrättande av stora väl inredda folkbibliotek överallt, där förutsättningar finnas för en kraftig lokal medverkan, d. v. s. i främsta rummet i de större kommunerna. Vidare böra villkoren för statsbidraget avvägas så, att de större kommunerna skulle kunna anse med sin förmån förenligt att under vissa förhållanden tillåta utlåning till kringliggande mindre kommuner. Slutligen synes en särskild utbyggnad böra ske av vissa därtill lämpliga bibliotek i avsikt att göra dem till centraler för större distrikt.

Utlåning från större bibliotek.

Rörande de förutsättningar, under vilka *utlåning från de större kommunernas bibliotek till mindre kommuner* skulle förekomma, anföra de sakkunniga (Betänkande sid. 44—45).

Som redan framhållits är det önskligt, att man skall kunna förmå de större kommunerna att tillåta utlåning till kringliggande mindre kommuner. De sakkunniga vilja i detta avseende föreslå, att, om statsanslaget till en kommuns folkbibliotek uppgår till ett visst minimibelopp, som lämpligen synes böra bestämmas till 8,000 kronor, det ålägges det kommunala eller som kommunalt fungerande biblioteket att tillåta utlåning även till personer boende utanför kommunen inom ett för varje särskilt fall av skolöverstyrelsen föreskrivet område, varvid givetvis samma villkor böra gälla som för utlåning till kommunens egna medlemmar. För att hindra, att bestämmelsen kringgås, synes det tillika böra föreskrivas, att man i statsanslaget skall inräkna även de statsbidragsbelopp, som motsvara av kommunen i fråga till föreningar för biblioteksverksamhet anslagna medel samt att bestämmel-

sen om kostnadsfri utlåning till personer, boende utanför kommunens område, skall gälla även övriga statsunderstödda bibliotek, som åtnjuta anslag av kommunen. Verksamhetsområdet för biblioteket bör givetvis av skolöverstyrelsen bestämmas i samråd med vederbörande biblioteksstyrelse. I regel torde det därvid vara lämpligast, att det så vitt möjligt sammanfaller med området för stadens direkta handel, d. v. s. med det område, vars inbyggare ändå bruka i olika ärenden besöka staden i fråga.

Om *centralbibliotekens* organisation lämnas en längre utredning, vars principiella delar här i huvudsak återgivas (Betänkande sid. 45—52):

Centralbibliotek.

De stora vetenskapliga biblioteken — framför allt kungl. biblioteket och universitetsbiblioteken (häri inräknat Göteborgs stadsbibliotek) — göra för närvarande tjänst som ett slags »landscentraler». Lån lämnas från dem till stads- och läroverksbibliotek och även, fast i ytterst inskränkt omfattning, direkt till enskilda personer. Denna låneverksamhet avser i främsta rummet rent vetenskapliga ändamål och kan ej utvecklas till någon större omfattning utan att hindra de nämnda biblioteken i deras egentliga uppgifter, dels att vara »arkivbibliotek», d. v. s. att samla och till kommande tider bevara det svenska trycket, dels att vara forskarbibliotek, i allmänhet knutna till bestämda vetenskapliga institutioner, vilkas arbete de i första rummet ha att bistå. Detta gör först och främst, att den svenska litteraturen endast under ytterst stark begränsning kan påräknas för utlåning utanför biblioteksstaden och vidare att även i fråga om den mera eftersökta utländska litteraturen inskränkningar måste göras med hänsyn till forskarna på platsen.

Vissa därtill lämpliga bibliotek böra därför, som redan framhållits, utbyggas till centraler för större distrikt. Utom det att ett dylikt bibliotek har att fylla de vanliga biblioteksuppgifterna i den kommun, där det är beläget, bör det åläggas detsamma att inom ett av Kungl. Maj:ts bestämt område, som i allmänhet torde böra sammanfalla med ett län, supplera de lokala bibliotekens arbete genom direkt och kostnadsfri utlåning av böcker, som behövas i studiesyfte, genom utsändande av vandringsbibliotek och genom biblioteksteknisk vägledning.

I fråga om de direkta lånen från centralbiblioteket till personer utanför bibliotekets egen kommun har föreslagits den begränsning, att de endast skola få avse »studiesyfte». Bestämmelsen motsvarar den danska föreskriften, att den direkta utlåningen blott får gälla »oplysende» litteratur. Behovet av skönlitteratur synes nämligen i regel ej böra tillgodoses på detta sätt utan genom ett lokalt bibliotek eller ett vandringsbibliotek. Dock bör även ett arbete av denna natur kunna lämnas i direkt lån från centralbiblioteket, om den lånesökande kan visa, att det behöves för ett bestämt studium, t. ex. om det är fråga om utarbetandet av en uppsats eller ett föredrag av litteraturhistorisk karaktär. Kostnaderna för böckernas befordran till den lånande (postavgift eller frakt) bör biblioteket bestrida, för deras återsändande däremot den lånande.

Genom 1912 års folkbiblioteksreform begränsades den statsunderstödda vandringsbiblioteksverksamheten till fyra anstalter. Tre av dessa äro på samma gång förmedlingsbyråer för föreläsningar: Folkbildningsförbundet i Stockholm, Västra Sveriges Folkbildningsförbund i Göteborg och Centralbyrån för populära vetenskapliga föreläsningar i Lund. Den återstående vandringsbiblioteksanstalten är ett folkbibliotek: Luleå folkbibliotek.

Anledningen till att man sålunda valt centralbyråerna för föreläsnings-

verksamhet till förmedlingsanstalter även för vandringsbibliotek har varit, att man velat stärka sambandet mellan föreläsningar och bibliotek, och det syntes både doktor Palmgren och övriga tillkallade sakkunniga, som om detta bäst och kraftigast skulle befordras genom vandringsbibliotek. Man tänkte sig nämligen, att denna gren av biblioteksverksamheten borde ordnas så, att det inom vissa gränser skulle vara möjligt för rekvisenten att själv få bestämma sammansättningen av det vandringsbibliotek, som önskades till låns. En föreläsningförening skulle på detta sätt ha möjlighet att supplera det lokala biblioteket med hänsyn till sådan litteratur, som hörde samman med de valda föreläsningssämnena.

Det ligger utom all fråga något i hög grad behjärtansvärt i det betraktelsesätt, som föranlett sammanknyttandet av föreläsnings- och vandringsbiblioteksverksamheten. Men å andra sidan har det också vissa fördelar att vandringsbiblioteken stå i direkt förbindelse med ett större bibliotek. Man har större utsikt att kunna tillmötesgå framställda önskemål, om man har ett stort biblioteks bokförråd att lita till vid behov. Man har dessutom tillfälle att låta böckerna komma till användning i den lokala utlåningen de tider, då de ej äro upptagna i vandringsbiblioteksverksamheten. Bokförrådet kommer därigenom att bli mera utnyttjat. Och då ju en föreläsningförening bör ha lika lätt att vända sig till ett bibliotek som till en föreläsningbyrå för rekvisition av ett vandringsbibliotek, torde det vara alla skäl att överflytta förmedlingen av dessa boksamlingar till centralbiblioteken, efterhand som dylika upprättas. I sammanhang härmed böra givetvis de för närvarande till anstalter för förmedling av vandringsbibliotek utgående anslagen indragas, i varje särskilt fall dock först när vederbörande förmedlingsanstalts vandringsbiblioteksverksamhet övertagits av centralbibliotek. Allt efter som sådana bibliotek upprättas i Skåne, Göteborg och Norrbotten synas sålunda vandringsbiblioteksanslagen till respektive centralbyrån i Lund, Västra Sveriges folkbildningsförbund och folkbiblioteket i Luleå kunna indragas. Däremot synes man ej böra förfara på fullt motsvarande sätt i fråga om det anslag, som utgår till Folkbildningsförbundet i Stockholm. Under det att de tre övriga vandringsbiblioteksanstalterna ha en lokalt mera begränsad betydelse, har Folkbildningsförbundets verksamhet i detta hänseende varit utbredd över större delen av landet. Det skulle därför vara önskligt, om Folkbildningsförbundet kunde genom statsbidrag beredas möjlighet att fortsätta denna gren av sin verksamhet, ända till dess större delen av landet — de sakkunniga vilja föreslå exempelvis åtminstone tjugo av rikets län — vore försedd med centralbibliotek.

Centralbibliotekens vandringsbiblioteksverksamhet måste i stort sett gå efter samma linjer som de nuvarande förmedlingsanstalterna. Man bör givetvis utlåna såväl vandringsbibliotek med »fast», d. v. s. av förmedlingsanstalten bestämt innehåll, som sådana med »rörligt», d. v. s. efter rekvisitens önsksningar i varje särskilt fall sammansatt innehåll. Frakten bör betalas av centralbiblioteket, men av rekvisenten bör kunna krävas en viss låg avgift (för närvarande något växlande i de olika förmedlingsanstalterna och efter boksamlingarnas olika storlek, högst 3 kronor, lägst 50 öre pr vandringsbibliotek och månad).

Centralbibliotekens bestämmelser angående vandringsbiblioteksverksamheten torde, liksom är föreskrivet för förmedlingsanstalterna för vandringsbibliotek, böra granskas och godkännas av förste biblioteksconsulenten.

En av de största svagheter i den nuvarande folkbiblioteksorganisationen

är svårigheten, att icke säga omöjligheten, att anordna en verkligt biblioteks-sakkunnig inspektion av folkbiblioteken, en inspektion som ej blott har att undersöka, om statsbidragsvillkoren äro uppfyllda, utan också kan lämna biblioteksteknisk handledning. Den inspektion, som för närvarande åligger folkskolinspektörerna, måste bli i huvudsak av rent formell natur. Man kan ej heller begära, att folkskolinspektörerna skola nedlägga arbete och kostnader på förvärvande av sakkunskap på ett område, som ligger utanför deras egentliga uppgift. Komma däremot centralbibliotek till stånd i huvudsaklig överensstämmelse med de sakkunnigas här framlagda förslag, bör man kunna räkna på att inom dessas personal finna lämpliga biblioteksinspektörer, som verkligen kunna vara de mindre bibliotekens föreståndare till hjälp under sina inspektionsbesök.

Som biblioteksförhållandena för närvarande gestalta sig i vårt land äro två utvägar tänkbara för utbyggandet av en centralbiblioteksorganisation. I flera av de städer, som äro eller tidigare varit stifts-städer, finnas gamla bibliotek, alla utom ett knutna till högre allmänna läroverk och delvis av mycket stort värde. Beträffande dessa bibliotek har staten givna intressen att tillvarataga. Här finnas stora mängder av böcker, som äro värda uppmärksamhet ur bokmuseisynpunkt. Här finnes ofta rikt material för lokalhistoriska studier. Genom inköp för läroverkets behov, genom gåvor av stat och enskilda har här slutligen inom olika vetenskapsgrenar samlats litteratur, som, jämte det att den är av värde för vetenskapsmannen, ofta kan finna användning även utanför de vetenskapligt utbildade fackmännens kretsar. Dessa »stiftsbibliotek» äro för närvarande i allmänhet inte så förvarade och äro inte heller ifråga om sin ledning så tillgodosedda som de borde vara för att fullt kunna utnyttjas. Vilka åtgärder som böra vidtagas beträffande dessa bibliotek och inte minst hur de skola kunna göras till centraler för biblioteksverksamheten inom större distrikt äro frågor, som »folkbildnings-sakkunniga» anse sig ej böra närmare gå in på, då de redan behandlats i det utlåtande, som avlämnats av »bibliotekssakkunniga», vilka framlagt förslag att på grundval av de gamla stiftsbiblioteken uppbygga en organisation av så kallade »landsbibliotek». Dessa, vilkas drift skulle till största delen bekostas av staten, men vilka i sig skulle upptaga även vederbörande stads folkbibliotek, skulle intaga en mellanställning mellan de rent vetenskapliga biblioteken och folkbiblioteken. Jämte det att landsbiblioteken skola göra tjänst som lokala bibliotek för stad och läroverk, för folkbildning och vetenskapligt arbete, är det tillika föreslaget, att de skola ha de uppgifter, som, enligt vad ovan framhållits, böra tillkomma centralbiblioteken.

Bibliotekssakkunniga ha föreslagit, att statens anslag till landsbiblioteken skulle utgå dels till bokinköp, inbindning och vissa expenser m. m., dels till avlöning av en bibliotekarie och en vaktmästare vid vart och ett landsbibliotek samt av en amanuens vid de större landsbiblioteken. Kostnaden för uppvärmning, belysning och renhållning föreslås skola bestridas av vederbörande kommun, likaså arvode åt de ytterligare biträden, som kunna behövas, t. ex. för öppethållande under eftermiddagarna. Då ju landsbiblioteket på samma gång skall tjänstgöra som lokalt folkbibliotek i vederbörande kommun, följer därav att något statsunderstöd ej kan tänkas utgå till ett kommunalt eller som kommunalt fungerande folkbibliotek i städer, där landsbibliotek är upprättat.

Det finnes emellertid även andra bibliotek än de ovan nämnda staten tillhöriga stiftsbiblioteken, med vilkas hjälp man med fördel skulle kunna

uppbygga en centralbiblioteksorganisation. Det är de stora kommunernas folkbibliotek. De större kommunala biblioteken äro ju redan försedda med en hel del av den litteratur, som är av nöden i ett centralbibliotek. Deras ledning är genom egen verksamhet fullt förtrogen med ett folkbiblioteks uppgifter. Med en ökning av statsunderstödet, vilken torde kunna begränsas till ett jämförelsevis ringa belopp, bland annat därför att man för detta ändamål synes kunna räkna på anslag även från landsting, bör det bli möjligt för ett dylikt bibliotek att skaffa den ytterligare utrustning med hänsyn till böcker och arbetskraft, som kan behövas för att det skall kunna göra tjänst som ett centralbibliotek.

De båda linjerna för utbyggande av en centralbiblioteksorganisation behöva emellertid ej utesluta varandra. I vissa delar av landet kan den ena vara att föredraga, i andra den andra. Båda vägarna synas därför böra stå öppna. Där staten sedan gammalt har ett stort och värdefullt bibliotek, som ställer ofrånkomliga krav på ökade anslag, om det ej skall förfaras, kan det ligga närmast, att centralbiblioteket organiseras som ett väsentligen av staten underhållet »landsbibliotek». Där åter det redan nu finnes ett väl utrustat stadsbibliotek eller där förutsättningarna måste anses vara för handen för åstadkommande av ett dylikt, synes det vara misshushållning, om ej staten skulle begagna sig av den möjlighet, som där erbjuder sig, att med jämförelsevis ringa kostnader för staten bygga upp ett centralbibliotek på grundvalen av det kommunala folkbiblioteket.

Till centralbiblioteken lämnar danska staten ett särskilt anslag om 8,000 kronor. Anslaget har ansetts väl litet, men någon förhöjning har dock ej vidtagits vid lagens framläggande till revidering. I stället har man öppnat möjlighet för vissa bibliotek att genom särskild bevillning få större anslag.

Skäl likartade dem, som förmådde de sakkunniga att, om också ej utan tvekan, stanna vid 10,000 kronor som gräns för statsbidraget till folkbiblioteken, göra, att de även ifråga om centralbiblioteken anse sig böra åtminstone till en början förorda ett något lägre belopp än det motsvarande danska anslaget. Tilläggsanslaget till centralbiblioteken synes emellertid ej kunna sättas lägre än till 5,000 kronor för år, om man skall ha någon utsikt, att en kommun med för dylikt ändamål lämpligt bibliotek skall vara hågad att åtaga sig de väsentligt ökade bördorna.

För att ett kommunalt folkbibliotek skall kunna godkännas som centralbibliotek böra givetvis vissa villkor vara uppfyllda i fråga om ledning och utrustning. Lokaler och bokbestånd böra vara lämpade för uppgiften. Läsrummet bör vara försett med ett väl valt handbibliotek och hållas öppet både för- och eftermiddag. Chefen för centralbiblioteket bör ha genomgått en genom skolöverstyrelsens försorg anordnad längre bibliotekskurs eller också ha annan därmed likvärdig utbildning. Jämte chefen bör finnas åtminstone ett utbildat biträde.

Om ett bibliotek skall godkännas som centralbibliotek och hur dess distrikt skall avgränsas, torde böra i varje särskilt fall avgöras av Kungl. Maj:it efter skolöverstyrelsens hörande. Det ligger emellertid i sakens natur, att centralbiblioteksorganisationen ej kan framträda fullt utbildad med ens. Endast ett fåtal av de kommunala folkbibliotek, som framhållits såsom lämpliga att utbyggas till centralbibliotek, kan anses redan nu äga de nödvändiga förutsättningarna i fråga om fackutbildad ledning o. s. v. Ur biblioteksverksamhetens synpunkt skulle det därför ej vara något att invända mot, om det av statsfinansiella skäl skulle anses lämpligt att efter exempel

från Holland föreskriva, att endast ett visst antal kommunala folkbibliotek (t. ex. högst 3) finge nyantagas till centralbibliotek varje år.

I centralbibliotekets styrelse torde lämpligen böra sitta någon representant för landstinget. Även om det ej synes böra föreskrivas som ett nödvändigt villkor, att landstinget skall anslå medel till centralbiblioteket, torde det ofta visa sig ytterst behöfligt, att så sker.

Det är självklart, att centralbiblioteken böra så mycket som möjligt hjälpa varandra. I sista hand böra de dessutom — liksom stads- och läroverksbiblioteken för närvarande — ha möjlighet att anlita något av de stora vetenskapliga biblioteken. Det är emellertid tydligt, att lånen från dessa bibliotek i huvudsak måste begränsas till rent vetenskapliga ändamål.

Angående *föreningsbibliotekens* betydelse vid sidan av de kommunala biblioteken anföres följande (Betänkande sid. 56—58):

Förenings-
bibliotekens
betydelse.

Föreningsbiblioteken ha haft en avgjord betydelse som ett incitament i svenskt folkbiblioteksväsendes utveckling. De ha gjort biblioteksintresset levande i vidsträckta kretsar, där man förut stått främmande för detta. På en tid, då de kommunala biblioteken i sitt bokurval i allmänhet höllos inom jämförelsevis snäva gränser, visade föreningsbiblioteken ofta friare tendenser. Deras bokurval stod i det stora hela mera i kontakt med tidens brännande frågor. Å andra sidan kan det ej förnekas, att föreningsbiblioteken också inneburit och alltjämt innebära en fara för oekonomisk kraftsplittring, något som särskilt måste beaktas, när det är fråga om fördelningen av understöd av allmänna medel.

Det är klart, att en ekonomisk drift av biblioteksarbetet i en kommun i hög grad befordras genom enbetydighet i organisationen. Om allt biblioteksväsende i kommunen är samlat under *en* gemensam ledning, finnas större förutsättningar för att i olika avseenden få till stånd planmässighet i arbetet. Vid bokanskaffningen har man sålunda större möjlighet att undvika inköp av ett onödigt stort antal dupletter och kan därigenom ha bättre utsikt att tillgodose behovet av ett och annat dyrbarare arbete. Man kan mera rationellt ordna fördelningen av utlåningsställen och har även i övrigt lättare att genomföra, att kommunens samlade bokförråd kommer alla medlemmarna i densamma någorlunda likformigt till godo. Slutligen har man, om de finansiella resurserna samlas på ett enda biblioteksföretag, större utsikt att kunna skaffa detta en lämplig ledare och ändamålsenlig utrustning.

Enhetlighet i organisationen får dock ej bli något självändamål. Det kan vara en fara, att en för långt driven koncentration kan uttorka vissa källor till intresse, som man ej har råd att undvara. Koncentration är eftersträfvansvärd, endast i den mån den verkligen ökar effektiviteten, d. v. s. befordrar det som är målet för varje efter moderna principer ledd folkbiblioteksrorelse: å ena sidan extensivt att draga så många som möjligt in under böckernas inflytande, å andra sidan intensivt att väcka intresse för och, så långt i dess förmåga står, hjälpa och underlätta det mera djupgående självbildningsarbetet. Och i båda dessa avseenden kunna förenings- och studiecirkelbiblioteken göra insatser av det värde, att det skulle vara misshushållning att ej, om möjligt i ännu högre grad än hittills, söka foga in dem som led i kommunens allmänna folkbiblioteksväsen under bibehållande av deras självständiga ställning, i den mån så önskas.

Ett vanligt föreningsbibliotek fyller givetvis en uppgift i det allmänna biblioteksväsendets tjänst, så till vida som det alltid har sitt värde, att en

förening söker för sina medlemmar underlätta åtkomsten av böcker. Det är emellertid alldeles självklart, att detta förhållande i och för sig ej kan utan vidare motivera understöd av allmänna medel. Men saken kommer i ett helt annat läge, om ett dylikt bibliotek ställes till allmänhetens förfogande, framför allt om det därvid underkastas samma fordringar i fråga om bokbestånd och öppethållande som ett kommunalt bibliotek. Då kunna naturligtvis några rent principiella skäl ej anföras mot att statsunderstöd tilldelas detsamma, även om det skulle formellt intaga en helt fristående ställning gent emot det kommunala biblioteket inom samma kommun och även om det ej kan förnekas, att ett bibliotek, tillhörande en förening av en viss bestämd religiös, politisk eller socialpolitisk färg, ej har fullt samma förutsättningar att bli ett bibliotek för *alla* som ett kommunalt bibliotek. Sistnämnda förhållande bestyrkes av utlåningsstatistiken, så till vida som de statsunderstödda föreningsbiblioteken genomgående ha betydligt lägre utlåningssiffror än folkbiblioteken. År 1921 hade de 979 folkbiblioteken tillsammans en utlåning om över 1,700,000 band eller cirka 1,735 per bibliotek. Av den nämnda summan faller emellertid större delen på de 85 stadsbiblioteken, som tillsammans utlånade 939,000 band eller 11,050 per bibliotek, under det att de 894 landskommunbiblioteken endast utlånade 767,000 band eller cirka 860 per bibliotek. För föreningsbiblioteken (»studiecirkelbiblioteken») var för år 1921—1922 totalbeloppet 2,537 bibliotek och 944,000 utlånade band eller 370 per bibliotek. Även här är det emellertid stadsbiblioteken och av dessa främst de Arbetarnas bildningsförbund tillhöriga stora arbetarbiblioteken, som driva upp siffran. De cirka 270 studiecirkelbibliotek, som voro belägna i städer, hade tillsammans en utlåning om 334,600 band eller cirka 1,290 per bibliotek, då däremot de cirka 2,260 bibliotek, som voro belägna i landskommuner, utlånade 609,500 band eller endast 270 per bibliotek. Trots att ett större bibliotek i regel har ett större antal böcker, som vända sig till en mycket begränsad publik, och trots att flera av de gamla folkbiblioteken ha kvar litteratur, som ej längre är gångbar, har folkbiblioteken även en något högre siffra än studiecirkelbiblioteken, om man jämför antalet utlånade band med bokbeståndet (1,9 mot 1,8).

Å andra sidan bör det emellertid starkt understrykas, att föreningsbiblioteken, oavsett den högre eller lägre utlåningssiffran, måste anses fylla en alldeles särskilt viktig uppgift i sådana fall, där bokanskaffningen verkligen står i direkt sammanhang med planmässigt ordnat gemensamt studiearbete. Utom det att ett på detta sätt anskaffat bibliotek kan utfylla det kommunala biblioteket på samma vis som föreningsbibliotek i övrigt, har det ju i första hand utnyttjats för att stödja åtminstone i någon mån planmässiga studier och har därigenom gjort en speciell och betydelsefull insats i det kommunala biblioteksarbetet.

Ändrade grunder för understöd åt föreningsbibliotek.

I anslutning till dessa principiella synpunkter lämna de sakkunniga följande motivering för sitt förslag till *ändrade grunder för statsbidrags utgående till föreningsbibliotek* (Betänkande sid. 58—62):

Den antydda olikheten i uppgifter mellan olika slag av föreningsbibliotek är ett förhållande, som torde böra tilläggas en ganska stor betydelse, när det gäller att avgöra, om och på vad sätt föreningarnas biblioteksverksamhet skall fogas in i det statsunderstödda folkbiblioteksväsendet. Sådan av förening bedriven biblioteksverksamhet, som ej står i direkt samband med verkligt planmässigt studiearbete och som i huvudsak är att betrakta som en utbygg-

nad av det kommunala folkbiblioteket, med samma uppgifter som detta men — som ovan framhållits — med ej fullt samma förutsättningar att kunna fylla dem, synes i fråga om statsunderstöd böra sättas i en annan och något mindre förmånlig klass än sådan biblioteksverksamhet, som står i direkt samband med planmässigt studiearbete.

Men om det också principiellt sett kan förefalla ändamålsenligt att skilja mellan å ena sidan vad man skulle kunna kalla vanliga föreningsbibliotek och å andra sidan de egentliga studiecirkelbiblioteken, möta i praktiken vissa svårigheter. De olika slagen av bibliotek äro nämligen i verkligheten ej så strängt avgränsade mot varandra. Där finnas ständiga övergångar och gränsen måste därför bli till en viss grad godtycklig. Härtill kommer, att bokinköpen i ett och samma bibliotek kunna växla karaktär år från år. Det ena året kunna de direkt avse att stödja en arbetande studiecirkel. Ett annat år kan studiecirkeln ha upphört med sitt gemensamma studiearbete, men bokinköp ske och biblioteket underhålls fortfarande. Slutligen finnas bibliotek, vilkas bokinköp under ett och samma år avse att skaffa litteratur dels för vissa bestämda studiecirkelar, dels för den allmänhet i övrigt, som besöker biblioteket.

Särskilt de båda sista av de här betonade svårigheterna torde emellertid ej komma att spela en större roll, om man fasthåller vid, att skillnaden gäller ej så mycket två olika slag av bibliotek som två olika slag av bokinköp. Sådant bokinköp (inklusive bindning), som kan visas stå i direkt sammanhang med ett gemensamt studiearbete av en viss omfattning och planmässighet, bör väga tyngre i förhållande till statsbidraget än sådant, som ej står i dylikt direkt samband med ett studiearbete av den antyddna arten. Omfattningen av det gemensamma studiearbetet synes därvid lämpligen kunna bestämmas till minst 10 sammanträden om året (motsvarande 1 å 2 sammanträden i månaden under vinterhalvåret). I fråga om bokinköp, som står i direkt samband med studiecirkelarbete av angiven art och omfattning, synes statsbidraget böra utgå med *samma*, i fråga om övrigt bokinköp med högst *hälften* av det belopp, som av andra än statsmedel använts för ifrågasvarande ändamål. I förra fallet kan studiecirkelns eget bokinköp avse antingen ett redan under närmast föregående arbetsår utfört arbete eller också ett arbete, som är planerat för det närmast följande. Bokinköpens sammanhang med studiearbetet och dettas planmässighet torde därför böra visas antingen genom en specificerad redogörelse över studiecirkelns verksamhet sista arbetsåret eller också genom en specificerad plan för det kommande året. Däremot synes ej behöva föreskrivas, att statsbidraget i detta fall skall användas för samma ändamål, som det däremot svarande bokinköpet för studiecirkelns egna medel. Genom att, såsom här föreslagits, lämna kraftigare statsunderstöd till de mera planmässigt arbetande studiecirkelarnas bokinköp gör man det givetvis möjligt för dessa att för ersättning åt lärare, där så kan behövas, eller anskaffande av lokal o. s. v. använda ett större belopp, än de eljest skulle kunna göra.

En följd av det ovan föreslagna nära sammanhanget mellan statsanslag och studiecirkelarbete blir att maximigränsen för statsbidraget i detta fall — alltså när det gäller bokanskaffning, som direkt avser att stödja studiecirkelarbete — bör (som även för närvarande sker i fråga om de till riksförbunden utgående statsunderstöden) beräknas efter *studiecirkel* och ej efter bibliotek. Maximigränsen synes här också böra förbli den hittills varande eller 400 kronor för år och studiecirkel. Till grund för det åt förenings-

bibliotek i övrigt utgående understödet synes däremot böra läggas *biblioteket*, och i motsats mot vad för närvarande är fallet bör även här en maximigräns föreskrivas, vilken synes böra bestämmas till 1,000 kronor för år och bibliotek; dock att, om ett statsunderstött riksförbund inom en och samma kommun har flera bibliotek, de till dessa bibliotek utgående statsbidragen sammanlagt ej böra få överskrida den nämnda maximigränsen.

Beträffande det gemensamma studiearbete, som skulle berättiga till erhållande av högre statsbidrag, märkes vidare att i kravet på planmässighet visserligen ligger en fordran på att ett ämne behandlas under en följd av sammanträden, men att det ingalunda därför är nödvändigt att man ägnar alla tio åt ett och samma ämne. Även om det i regel torde visa sig lämpligast med genomgående uppgift för hela arbetsåret, är det ej otänkbart att åtminstone under vissa förhållanden ett studiearbete, där man ägnar höstterminen åt ett ämne, vårterminen åt ett annat, kan komma att fylla rimliga krav på planmässighet. Om — såsom de sakkunniga i annat sammanhang föreslagit — studiecirkelarbetet får sin särskilda representant inom skolöverstyrelsens folkbildningsavdelning, bör givetvis granskningen av studiecirkelnas arbetsplaner åligga denne.

Bestämmelserna för statsunderstöd till förening i och för biblioteksverksamhet torde i övrigt böra avvägas så, att det i båda fallen — vare sig det gäller vanliga föreningsbibliotek eller bokinköp i direkt sammanhang med studiecirkelarbetet i egentlig mening — kan vara förenat med vissa förmåner för vederbörande förening att låta sitt bibliotek i en eller annan form söka anslutning till det kommunala folkbiblioteket.

Som synes av de ovan anförda författningsbestämmelserna måste en studiecirkel — för att kunna komma i åtnjutande av statsunderstöd — vara ansluten till ett »riksförbund», som har minst 20,000 medlemmar och vilket utgifter för bokinköp och inbindning samt tryckning av katalog föregående år uppgått till minst 6,000 kronor. De riksförbund, som för närvarande bedriva biblioteksverksamhet genom studiecirklar och som i denna sin egenkap åtnjuta statsunderstöd, äro Arbetarnes bildningsförbund, Goodtemplarorden, Nationaltemplarorden och Sveriges blåbandsförening. Alla ha de sålunda en bestämd politisk eller socialpolitisk karaktär. Studiecirklar, vilkas medlemmar ej känna sig tilltalade av tanken på en anslutning till ett förbund, vars politiska eller sociala åskådning de ej dela, ha för närvarande haft ytterst svårt att kunna få det stöd, som deras arbete kan förtjäna. Jordbrukarungdomens förbunds studiecirklar och ett par religiösa ungdomsföreningar i Småland ha visserligen anslutit sig till Sveriges blåbandsförening, men exempel finnas också på fristående studiecirklar, som ej velat gå med på ett dylikt samgående med ett förbund, med vilket de i övrigt ej haft något gemensamt. Det förefaller som om det i detta avseende skulle vara en mycket naturligare utväg att låta dylika ej till något statsunderstött riksförbund anslutna studiesammanslutningar anknytas till det kommunala folkbiblioteket eller i såder, där ett statens landsbibliotek upprättats, till detta. De sakkunniga vilja därför förorda, att möjlighet öppnas för studiecirklar att söka anslag ej blott genom ett riksförbund utan även genom ett kommunalt eller som kommunalt fungerande folkbibliotek eller genom ett statens landsbibliotek. Däremot bör en studiecirkel ej få söka statsanslag direkt. Studiecirkel, som ansöker om statsbidrag genom kommunalt bibliotek eller landsbibliotek, bör — om ej särskilda skäl tala för annat tillvägagångssätt

— efter slutet av arbetsåret överlämna de av detsamma anskaffade böckerna till det kommunala biblioteket eller landsbiblioteket. Vilken väg en studiecirkel av det här ifrågavarande mera kvalificerade slaget än använder för sin statsbidragsansökan, synes den böra få understöd för bokinköp alldes oberoende av det statsunderstöd, som tilldelas det kommunala bibliotek eller föreningsbibliotek, till vilket studiecirkelns böcker skola överlämnas.

Bestämmelser i stort sett överensstämmande med dem, som sålunda föreslagits i fråga om de egentliga studiecirkelarna, synas även böra gälla beträffande de »vanliga föreningsbiblioteken». Föreningsbibliotek, som ej är erkänt som kommunalt bibliotek, och där man ej heller vill ansluta sig som filial till det kommunala folkbiblioteket, bör alltså ha möjlighet att söka statsanslag antingen genom ett riksförbund eller genom vederbörande kommuns folkbibliotek. Statsbidragsvillkoren böra vara desamma i båda fallen, dock med det undantag att föreningsbibliotek, som ej äro anslutna till något statsunderstött riksförbund, ej böra ha rätt till statsunderstöd i kommuner, där ett statens landsbibliotek finnes upprättat eller där det kommunala folkbiblioteket åtnjuter 10,000 kronor i statsbidrag.

Beträffande de utgiftsposter, som må tagas med i beräkningen av ekvivalenten till statsbidraget till föreningsbibliotek, vilja de sakkunniga föreslå vissa förändringar i nu i fråga om riksförbund gällande villkor.

För närvarande får, utom bokinköp och inbindning, endast katalogtryckning tagas med bland dessa utgiftsposter, och med hänsyn till katalogtryckningen har dessutom gjorts den begränsningen, att utgift för detta ändamål får tagas med i beräkningen endast vart fjärde år. Även beträffande de i regel ganska små bibliotek, det här gäller, krävas emellertid utgifter också för andra ändamål än de nämnda, om biblioteket skall skötas på ett någorlunda tillfredsställande sätt. Det behövs sålunda alltid katalogmaterial. Det kan en och annan gång visa sig nödvändigt att ersättning lämnas åt bibliotekarien, att särskild lokal hyres för biblioteket o. s. v. Och vad särskilt den föreskrivna inskränkningen i fråga om katalogtryckningen angår, är denna snarare ägnad att hindra än att befordra ett rationellt ordnande av denna angelägenhet. Det kan nämligen ofta vara fördelaktigare att trycka supplement till katalogen varje år än endast vart fjärde. Utgifterna fördelas därigenom jämnare och publiken hålles bättre å jour med bibliotekets nyförvärv.

Det synes därför de sakkunniga tillrådigt, att alla faktiska utgifter för bibliotekets utveckling och vård få räknas med. I fråga om kostnad för lokal synes därvid böra göras den begränsning, att den må räknas med, endast om lokalen enbart är avsedd för biblioteket. Givetvis måste den vara lämplig för ändamålet. Skulle den befinnas olämplig, bör naturligtvis lokalkostnaden ej få tagas med vid beräkning av ekvivalenten. Vad arvodet till bibliotekarien beträffar synes detta ej böra få medräknas till högre belopp än som kan prövas skäligt med hänsyn till omfattningen av bibliotekets verksamhet.

I fråga om tryckning av katalog, anskaffande av biblioteksmateriel, hyra av lokal och arvode åt bibliotekarien finnes ej anledning att göra samma skillnad mellan det ena eller andra slaget av genom förening bedriven biblioteksverksamhet som i fråga om utgifterna för bokinköp och inbindning. Statsbidraget bör i det förra fallet alltid utgå med hälften av det belopp, som föreningen av egna medel använt till ifrågavarande ändamål.

Det är av synnerligen stor vikt, att samtliga statsunderstödda bibliotek

i en kommun ställa sina böcker till allmänhetens förfogande på någorlunda likartade villkor. Den nuvarande bestämmelsen, att studiecirkelbibliotek har rätt att taga upp en låg avgift för boklån, bör därför uteslutas. Just i egenkapen av föreningsbibliotek ligger ofta ett hinder för ett dylikt bibliotek att bli ett verkligt *allmänt* bibliotek. Man synes därför ej böra lägga ytterligare hinder i vägen för allmänhetens användning av ett med allmänna medel understött föreningsbibliotek genom att medgiva ett dylikt bibliotek rätt att taga upp avgift, vilken rätt man på goda grunder ansett sig böra förvägra det kommunala folkbiblioteket. Först om lånevillkoren bli i huvudsak desamma i föreningsbiblioteken som i de kommunala folkbiblioteken kunna de förra verkligen göra tjänst som ett slags filialer till de senare. I de flesta fall spela för övrigt låneavgifterna en mycket obetydlig roll i studiecirkelbibliotekens ekonomi och torde därför kunna utan svårighet undvaras.

Samarbete mellan olika bibliotek inom samma kommun.

Om *samarbetet mellan olika bibliotek inom samma kommun* göra de sakkunniga följande uttalande (Betänkande sid. 63—65):

I det sätt, varpå svenska staten understödjer den genom föreningar bedrivna biblioteksverksamheten, ligger, som redan framhållits, en fara för kraftsplittring. Vid olika tillfällen och från olika håll — ej blott från kommunbibliotekariers sida utan även från håll, där man stått föreningsbiblioteken nära — har det också klagats över olägenheterna av splittringen inom svenskt biblioteksväsende. I en och annan kommun har man även sökt råda bot för dessa olägenheter, t. ex. genom att låta alla biblioteken gå upp i det kommunala eller genom att låta trycka en gemensam katalog över bokbeståndet inom alla i kommunen arbetande bibliotek.

Som de sakkunniga mer än en gång betonat, måste det anses vara av den allra största vikt, att statsbidragsvillkoren avvägas så, att det för föreningar, som bedriva biblioteksverksamhet, kan vara förenat med vissa fördelar att låta sina bibliotek i en eller annan form gå upp i det kommunala biblioteket. Detta kan ske utan att föreningen därför behöver avstå från äganderätten till sitt bibliotek, en rätt som för övrigt beträffande alla statsunderstödda bibliotek och speciellt beträffande de statsunderstödda föreningsbiblioteken är i olika avseenden begränsad. Ej heller är det nödvändigt att en anslutning till det kommunala bibliotekssystemet skall medföra att föreningen avhänder sig inflytandet över bibliotekets sammansättning. Det finnes för närvarande trots den låga maximigränsen flera exempel på att föreningsbibliotek anslutit sig som filial till det kommunala biblioteket för att därigenom komma i åtnjutande av större statsbidrag. Ibland har man därvid förbehållit sig att statsbidraget skall fördelas på de olika biblioteken i proportion till de bidrag från annat håll, som anskaffats av respektive bibliotek. Självklart är att om föreningen bekostar de för dess bibliotek avsedda böckerna, den också kan förbehålla sig avgörande inflytande på valet av dessa. Det är naturligtvis även ganska rimligt att om filialföreståndaren är oavlönad eller om föreningen själv avlönar honom, det också är föreningen som utser honom. Å andra sidan är det kommunen, som bär ansvaret för hela bibliotekssystemet. Dess revisorer måste därför givetvis granska även filialens verksamhet. Det är vidare fullt naturligt och mycket lämpligt, att kommunen förbehåller sig rätt att utse minst en medlem i styrelsen för ett till det kommunala bibliotekssystemet anslutet föreningsbibliotek. Slutligen ligger det i sakens natur att båda parterna ha möjlighet att säga upp överenskommelsen. Några föreskrifter från statens sida om

hur det skall förfaras vid ett föreningsbiblioteks anslutning till det kommunala folkbiblioteket, torde dock ej behövas. I många fall kommer man helt säkert att föredraga en mycket längre gående samorganisation, än den som här framhållits som tänkbar. De givna antydningarna torde emellertid vara tillräckliga för att visa att de sakkunniga ej avse att framtinga någon fullständig kommunalisering av biblioteksarbetet.

Det kommer emellertid ej under alla förhållanden att innebära en ekonomisk fördel för ett föreningsbibliotek att gå upp i det kommunala.

Eftersom det sålunda å ena sidan inte alltid skulle innebära någon ekonomisk fördel för föreningsbibliotek att söka anslutning till det kommunala folkbiblioteket och det å andra sidan nog alltid kommer att finnas föreningsbibliotek, där man föredrager en ställning, som även till formen är självständig, om detta också skulle medföra vissa nackdelar ur ekonomisk synpunkt, torde särskilda bestämmelser böra träffas *dels* för att bereda föreningar, som helt ansluta sig till det kommunala folkbiblioteket, vissa fördelar, om också inte av ekonomisk natur, *dels* för att i alla händelser trygga en samverkan på de punkter, där denna framför allt är nödvändig, nämligen i fråga om bokinköp och katalogtryck.

Det bör sålunda medgivas förening, som deponerar sina böcker i ett statsunderstött kommunalt folkbibliotek eller ett landsbibliotek eller ställer sitt bibliotek helt under det kommunala bibliotekets (landsbibliotekets) ledning — den må sedan ansöka om statsbidrag genom detta eller genom ett riksförbund — frihet från skyldigheten att i sammanhang med sin ansökan om statsbidrag avgiva fullständig redogörelse för sitt biblioteks verksamhet, (frånsett givetvis de ekonomiska upplysningar, som kunna vara av nöden i och för beräkningen av statsbidragets belopp). Det blir folkbiblioteket, respektive landsbiblioteket, som det i ett dylikt fall bör åligga att svara för redogörelsen även i fråga om föreningsbiblioteket. I folkbibliotekets, respektive landsbibliotekets årsberättelse skall redovisas för de böcker, som under året deponerats. Däremot är det ej nödvändigt, att särskild uppgift lämnas angående utlåningen från de deponerade biblioteken, utan siffrorna från dessa kunna utan vidare ingå i uppgifterna från bibliotekssystemet i övrigt.

Beträffande alla inom en kommun arbetande statsunderstödda bibliotek synes vidare uttryckligen böra föreskrivas, att deras föreståndare på kallelse och under ordförandeskap av den kommunala folkbibliotekarien (eller landsbibliotekarien eller, om landsbibliotek och statsunderstött kommunalt folkbibliotek saknas, den person, som utses därtill av och bland biblioteks-föreståndarna) skola sammanträda minst två gånger om året för att överlägga om bokinköpsförslagen. Vid tryckning av katalog bör i så stor utsträckning som möjligt samverkan åstadkommas. Enklast torde denna åvägbringas därigenom, att i det kommunala folkbibliotekets katalog uppgifter införas även om föreningsbibliotekens böcker. Huru kostnaderna i detta fall skola fördelas, om föreningsbiblioteken skola bidra till deras betäckande eller icke, synes kunna lämnas åt vederbörande att ordna efter de på varje särskild plats rådande förhållandena.

Skälen till sakkunnigas förslag om *biblioteksinspektionens* omläggning utföras sålunda:

Som redan framhållits ligger det i förhållandenas natur, att den inspektion, som utövas av folkskolinspektörerna, i huvudsak ej kan bli annat än av rent formell natur. Någon verkligt sakkunnig hjälp torde biblioteken endast i undantagsfall kunna få. Vad bibliotekskonsulenterna angår har

deras tid varit så starkt upptagen, att från deras sida endast i mycket begränsad omfattning någon lokal inspektion kunnat företagas. Det är också klart, att i den mån som tid kan för dem beredas till inspektionsresor, dessa som hittills framför allt böra gälla de större biblioteken.

Efter hand som centralbibliotek — vare sig de äro landsbibliotek eller kommunala folkbibliotek — komma till stånd, får emellertid staten tillgång till en i fråga om folkbiblioteksarbete väl utbildad personal, vilken, som förut betonats, har förutsättningar att verkligen kunna hjälpa de små bibliotekens föreståndare. I alla län, där centralbibliotek inrättats, bör därför inspektionen av folkbiblioteken överflyttas från folkskolinspektörerna till centralbibliotekarien eller med förste bibliotekskonsulentens medgivande till annan därtill lämplig person inom centralbibliotekets personal. Över statsbidragsansökningarna bör i dylikt fall tydligtvis centralbibliotekarien höras och ej folkskolinspektören. Ersättning för inspektionsarbete, som utföres genom chef för lands- eller centralbibliotek eller annan respektive bibliotek tillhörig tjänsteman, synes böra utgå i form av reseersättning och dagtraktamente efter samma regler, som gälla för folkskolinspektörerna, eller efter tredje klass i resereglementet. Planen för inspektionsresorna synes böra på förhand granskas och godkännas av förste bibliotekskonsulenten och det samlade beloppet av den i sammanhang med inspektionsresorna utgående ersättningen synes, som ovan föreslagits, ej böra få överstiga 1,000 kronor för år och inspektionsområde. Från centralbibliotekariernas och folkskolinspektörernas inspektion synas böra undantagas bibliotek, som erhålla i statsbidrag minst 8,000 kronor, vilka i likhet med centralbiblioteken böra inspekteras direkt av bibliotekskonsulenterna.

Den centrala ledningen av folkbiblioteksväsendet.

Angående behovet av *förstärkning av arbetskrafterna inom den centrala ledningen av folkbiblioteksväsendet* anföra de sakkunniga följande (Betänkande sid. 66—68):

Den centrala ledningen av folkbiblioteksväsendet åligger skolöverstyrelsen och inom densamma de båda bibliotekskonsulenterna: förste och andre bibliotekskonsulenten. Dessa, som — efter att under ett års tid ha tillhört eklestistikdepartementet — år 1914 överflyttades till den då nyinrättade folkskolöverstyrelsen, voro från början tillsatta endast på förordnande, men uppfördes på ordinarie stat förste bibliotekskonsulenten år 1917 och andre bibliotekskonsulenten år 1919. Sedan den 23 februari 1917 har förste bibliotekskonsulenten tillika varit förordnad att biträda dåvarande läroverksöverstyrelsen, sedermera läroverksavdelningen i skolöverstyrelsen, vid handläggningen av ärenden rörande läroverkens bibliotek. Ur ordinarie anslaget till understöd åt folkbibliotek ha utgått arvoden till ett biträde från och med 1918 och till ytterligare två från och med 1 juli 1920. Alla tre äro tillsatta på förordnande. Även under större delen av tiden 1913—1917 fanns ett biträde anställt hos bibliotekskonsulenterna. Arvodet utgick emellertid under dessa år ur anslaget till grundkatalogen. I sammanhang med omläggningen av bokförmedlingen för biblioteken och med indragningen av det till de två bokförmedlingsanstalterna utgående statsunderstödet måste bibliotekskonsulenterna övertaga en del av det hittills bokförmedlingsanstalterna åliggande arbetet. Med anledning härav har riksdagen medgivit, att ett fjärde biträde må anställas hos bibliotekskonsulenterna, dock endast för den tid, då intet statsunderstöd utgår till bokförmedlingsanstalt. Ifrågasvarande biträde kommer att anställas från och med år 1924.

Doktor Valfrid Palmgrens ursprungliga förslag gick ut på upprättandet av en biblioteksbyrå under ecklesiastikdepartementet med en personal av fyra konsulenter, av vilka den ene skulle vara byråns chef. De år 1911 tillkallade sakkunniga sänkte i sitt förslag antalet konsulenter till tre, och i Kungl. Maj:ts proposition reducerades antalet till två, det av riksdagen sedermera beslutade antalet.

Antalet arbetskrafter hos bibliotekskonsulenterna har, som framgår av den ovan lämnade redogörelsen, efter hand ökats under de tio år, som förflutit sedan dessa tjänster upprättades. Från tre (häri inräknat det förut omtalade extra biträdet) har det stigit till fem och kommer att från och med nästa år utgöra sex. Det av doktor Palmgren föreslagna antalet kan sålunda på visst sätt anses mer än väl uppnått. Emellertid är att märka, att ingen av de hos bibliotekskonsulenterna inrättade biträdesbefattningarna är så avlönad, att man kan räkna på, att den skulle kunna besättas med person av verkligt ingående biblioteksutbildning. Att för närvarande ett av biträdena har dylik utbildning är ett rent undantagsförhållande och om, såsom man har all anledning att vänta, ifrågavarande biträde något av de närmaste åren övergår till annat biblioteksarbete, kan man med all säkerhet inte finna någon ersättare med motsvarande kvalifikationer. Härtill kommer, att under det att personalens antal sålunda har stigit från tre till fem, har arbetsbördan åren 1913 till 1922 icke i alla men väl i några ganska väsentliga avseenden mer än tredubblats. Antalet inkomna statsbidragsansökningar utgjorde t. ex. år 1913 1,521 och år 1922 4,842, antalet i övrigt inkomna skrivelser och försändelser utgjorde år 1916 900, år 1922 2,521, antalet utgående skrivelser och försändelser år 1916 1,341, år 1922 4,705 o. s. v.

Trots det att antalet arbetskrafter sålunda ökats inom den del av skolöverstyrelsen, som har om hand folkbiblioteksfrågorna, är därför behovet kännbart av en utökning av den verkligt biblioteksutbildade personalen. Som exempel kan anföras, att, såsom förut framhållits, från bibliotekskonsulenternas sida endast i mycket begränsad omfattning någon lokal inspektion kunnat företagas, att arbetet med grundkatalogens supplement drar allt för mycket ut på tiden o. s. v. Genomföres den av de sakkunniga här föreslagna omorganisationen av folkbiblioteksväsendet, komma givetvis ökade krav att ställas på den centrala ledningen framför allt kvalitativt. Till jämförelse må nämnas, att »Statens Bibliotekstilsyn» i Danmark (den institution som motsvarar bibliotekskonsulenterna hos oss) har en personal bestående, utom av fyra assistenter och två andra biträden, av en biblioteksdirektör, en biblioteksinspektör och en bibliotekskonsulent.

De sakkunniga anse sig därför böra föreslå upprättande av en ny bibliotekskonsulentbefattning, vilken lämpligen bör sättas i samma lönegrad som andre bibliotekskonsulenterna. Av alla tre bibliotekskonsulenterna bör givetvis fordras ingående erfarenhet om allt som rör större och mindre folkbibliotek. Minst en av dem bör ha genom egen tjänstgöring förvärvat kännedom om de vetenskapliga bibliotekens metoder. Särskilt önskvärt är också, att bland dem finnes någon med ingående kännedom om skolbibliotekens uppgifter och arbetsmetoder, liksom det är av vikt, att åtminstone en av bibliotekskonsulenterna har erfarenhet om de biblioteksproblem, som stå i samband med studiecirkelarnas arbete.

I fråga om biträdenas antal ha de sakkunniga intet att erinra. Däremot synes det i högsta grad önskvärt, att de tre för närvarande hos bibliotekskonsulenterna anställda biträdena göras till ordinarie, då erfarenheten nu

måste anses givit vid handen, att de äro absolut nödvändiga för arbetets bedrivande. Detta skulle innebära en obetydlig höjning om sammanlagt 426 kronor.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis yttrar de sakkunniga om det framlagda förslaget (Betänkande sid. 68—71):

Det mål, som de sakkunniga velat nå genom sina ovan framställda förslag rörande folkbiblioteksväsendet, kan sammanfattas i följande huvudpunkter: *dels* befordra en mera effektiv och mera kvalificerad biblioteksverksamhet inom såväl folkbibliotek som studiecirkelar, *dels* foga stora och små bibliotek samman i ett system, där de större kommunerna med sina större bibliotek och sin mera utbildade bibliotekspersonal understödja biblioteksverksamheten inom mindre väl utrustade kommuner. I fråga om medlen att nå detta mål ha de sakkunniga — på samma gång som de i vissa grundfrågor följt rent svenska utvecklingslinjer — i mycket stor utsträckning tillgodogjort sig de erfarenheter, som vunnits under de senaste årens synnerligen framgångsrika arbete i vårt grannland Danmark.

I en omfattning, vartill ej finnes någon motsvarighet inom något annat land och betydligt kraftigare än hittills skett i Sverige, kommer staten enligt förslaget att understödja biblioteksverksamhet i samband med *studiecirkelar*. För åtskilliga »studiecirkelbibliotek» kommer det otvivelaktigt att medföra en förbättrad ställning, att *alla* utgifter för bibliotekets utveckling och vård få räknas med som ekvivalent för statsbidraget, ej blott som för närvarande utgifterna för bokinköp och inbindning och med viss begränsning för katalogtryckning. Men framförallt har man velat understödja mera kvalificerade former av studiecirkelverksamhet genom att — väsentligen under anslutning till metoder som på ett begränsat område med framgång prövats inom svenskt folkbiblioteksarbete de senaste åren — premiera bokinköp, som stå i direkt samband med planmässigt studiearbete av viss omfattning. Den för föreningsbibliotek, som äro anslutna till riksförbund för studiecirkelverksamhet, föreslagna maximigränsen om 1,000 kronor för riksförbund, kommun och år, vilken bestämmelse rent teoretiskt kan synas innebära en begränsning av statsbidragsmöjligheterna i jämförelse med nuvarande förhållanden, kommer i praktiken ej att medföra någon nedsättning i statsanslag, som för närvarande utgår till något studiecirkelbibliotek. De 3 å 4 större städer, där denna bestämmelse, om den stode ensam, skulle medföra en beskrining av statsanslaget till studiecirkelarna, komma, tack vare den föreslagna premieringen av planmässigt studiearbete, att i det hela få bättre ställt än för närvarande.

Beträffande *folkbiblioteken* ha de sakkunniga — på samma gång som de förordat en synnerligen stark höjning av maximigränsen — föreslagit införandet av ett system, bestående av »grundunderstöd» och »tilläggsunderstöd» och avsett att befrämja en mera kvalificerad biblioteksverksamhet med hänsyn å ena sidan till bibliotekets uppgift som källa för faktisk upplysning genom ett välförsett handbibliotek, å andra sidan till behovet av sakkunnig hjälp vid användning av biblioteket. De bestämmelser, som föreslagits, äro nya inom svenskt folkbiblioteksväsen, och måhända kan en och annan av dem vid första påseendet förefalla invecklad. Det är emellertid att märka — och däri synes ligga en stor styrka hos förslaget — att *alla* de graderingar, som föreslagits, förut prövats inom danskt biblioteksväsende och att de efter tre års prövotid enhälligt och utan ringaste opposition god-

känts av danska riksdagen. Vid formuleringen av de nya bestämmelserna ha de sakkunniga dock varit angelägna om att intet bibliotek skall bli sämre ställt än förut. De ha därför givit de små biblioteken en mera gynnad ställning än den de ha enligt den danska bibliotekslagen. Vidare ha de sakkunniga beträffande dessa små bibliotek ej velat frångå den inom svenskt folkbiblioteksväsende hittills härskande principen, att statsbidraget skall utgå i form av inbundna böcker. Ju mindre ett bibliotek är, desto större betydelse ha givetvis i dess budget utgifterna för bokinköp och inbindning. Föreskriften, att statsbidraget skall helt användas till inköp och inbindning av böcker synes därför kunna vara i viss mån motiverad beträffande de små biblioteken. Ju större ett bibliotek är, desto mindre anledning synes det emellertid vara att fasthålla vid denna föreskrift.

Även då det gäller *samverkan mellan större och mindre bibliotek* och utnyttjandet av de större kommunernas större resurser till förmån för studieintresserade inom mindre kommuner, ha de sakkunniga i princip anslutit sig till anordningar, som efter hand utbildats inom danskt biblioteksväsende. Liksom i Danmark centralbiblioteksorganisationer vuxit fram så småningom så ha de sakkunniga även tänkt sig att organisationen här i Sverige skall utvecklas efter hand och allt efter som förutsättningarna för dess upprättande hinna utbildas.

I detta sammanhang kan det ha sitt intresse att ställa stora och små kommuner mot varandra och undersöka, vilka det är som överhuvudtaget gynnas mest i de sakkunnigas förslag. Man kan då inte gärna finna annat än att det fortfarande är de små kommunerna som äro de mest gynnade, och detta ej endast i det ovan framhållna fallet. Deras små resurser tillåta dem visserligen ej att tillgodogöra sig mer än en mindre del av det statsbidrag, som kan utgå till en kommuns folkbibliotek, men till gengäld ställas mindre krav på dem. Upp till 400 kronor får ett kommunalt eller som kommunalt fungerande folkbibliotek utan vidare lika mycket i statsbidrag som det anskaffar från annat håll. När det åter gäller statsbidrag över 400 kronor, skärpas kraven och det blir svårare för biblioteket att bringa statsbidraget upp till ortsbidragets belopp. För de största städerna blir detta helt enkelt omöjligt, då maximigränsen för statsbidraget, 10,000 kronor, faller långt nedanför hälften av de belopp, som där kunna behövas för ett rationellt skött folkbibliotekssystem. Slutligen medför statsbidraget, när det uppgår till 8,000 kronor, förpliktelser för kommunen i fråga att tillåta även andra än kommunens egna medlemmar att draga nytta av bibliotekets resurser.

Alldeles särskilt kan det vara skäl att framhålla att den rena landsbygden i olika avseenden ställts gynnsammare än städerna. I likhet med vad som är föreskrivet i den danska bibliotekslagen ha kraven i fråga om handbibliotek och läsrum gjorts mindre betungande beträffande de rena landskommunerna än beträffande de stadsliknande samhällena. En mindre kommun kan vidare med hänsyn till statsbidraget ha en direkt ekonomisk fördel av en fullständig samorganisation av de i kommunen arbetande biblioteken, något som de större kommunerna ej ha i samma grad.

I ett avseende ha de större kommunerna, om också ej gynnats, så dock erhållit möjlighet att obegränsat utnyttja sin större folkrikhet. Då ingen gräns finnes föreslagen för det antal studiecirklar, vilka kunna få statsbidrag för bokinköp, som står i samband med planmässigt studiearbete, har ett mera folkrikt samhälle, just därför att befolkningen är talrikare, tillfälle att i större utsträckning tillgodogöra sig statens understöd.

Vad slutligen angår *den centrala ledningen*, kommer skolöverstyrelsen efter förslaget genomförande att ha större möjlighet att befordra och understödja ett mera planmässigt biblioteks- och studiearbete, men någon ökad maktbefogenhet har endast såtillvida i förslaget tilldelats överstyrelsen och dess tjänstemän, som det — i huvudsaklig överensstämmelse med den danska bibliotekslagens bestämmelser — förordats att i fråga om de bibliotek, som erhålla minst 2,000 kronor i statsbidrag, bibliotekariens kompetens skall granskas och godkännas av förste bibliotekskonsulenten i enlighet med allmänna regler som skolöverstyrelsen har att utfärda. Det är klart att då statsbidraget så väsentligen ökas, det måste bli nödvändigt, att staten skaffar sig säkrare garantier för användningen av de beviljade medlen. Att det uttryckligen framhållits att centralbiblioteken samt bibliotek, som åtnjuta minst 8,000 kronor i statsbidrag och vilka inom ett mindre område ha en uppgift snarlik centralbibliotekens, böra inspekteras av bibliotekskonsulenterna och ej av de lokala inspektörerna, innebär inte någon ökad befogenhet för de förra. Ty i den mån som dessa haft tillfälle att inspektera biblioteksverksamheten i landet, vilket givetvis är i hög grad nyttigt för utförandet av deras uppdrag, har inspektionen helt naturligt huvudsakligen gällt de större biblioteken.

Kostnadsberäkning.

Å sid. 71—75 i Betänkandet göra de sakkunniga en *beräkning av kostnaderna* för genomförandet av det utav dem framlagda förslaget. Då denna beräkning skett väsentligen med utgångspunkt från folkbiblioteksväsendets omfattning år 1922, är det klart att beräkningarna på flera punkter icke kunna äga tillämplighet på nuvarande förhållanden. Jag tillåter mig därför att i detta sammanhang hänvisa till betänkandets innehåll i berörda del och vill här endast återgiva den sammanfattning av beräkningarna, som de sakkunniga lämnat (Betänkande sid. 75):

För de ändamål, som beröras i de i denna avdelning gjorda ändringsförslagen, uppgingo statsunderstöden för år 1922 till följande belopp:

För folkbiblioteken	kronor 169,047: 12
» förmedlingsanstalter för vandringsbibliotek	» 11,000: —
» riksförbund för biblioteksverksamhet	» 118,021: 76
	<hr/>
	Summa kronor 298,068: 88

Efter genomförande av här föreslagna omorganisation synas understöden böra beräknas till följande belopp:

För kommunala folkbibliotek i allmänhet	kronor 420,000: —
» 3 centralbibliotek	» 18,000: —
» 3 landsbiblioteks inspektionsarbete	» 3,000: —
» förmedlingsanstalter för vandringsbibliotek	» 10,000: —
» studiecirkel- och föreningsbibliotek	» 220,000: —
	<hr/>
	Summa kronor 671,000: —

Anslaget bör som hittills ha karaktär av förslagsanslag på ordinarie stat.

Om centralbiblioteksorganisationen skulle genomföras på en gång i hela sin omfattning, skulle de båda utgiftsposterna »för centralbibliotek» och »för förmedlingsanstalter» ersättas av en enda post »för centralbibliotek» 108,000 kronor, varjämte posten »för landsbiblioteks inspektionsarbete» torde

böra höjas till 6,000 kronor, slutsumman skulle alltså i detta fall bli 754,000 kronor.

Jag ber även att få hänvisa till den *sammanfattning av förslaget till ändrade grunder* för understöd åt biblioteksväsendet, som innehålles å sid. 170—178 i betänkandet.

Slutligen vill jag nämna, att en av de sakkunniga, *lektor Oscar Olsson*, avgivit en längre *reservation* (Betänkande sid. 197—206) beträffande de sakkunnigas förslag i fråga om *statsunderstöd till studiecirkelbiblioteken*.

Lektor O.
Olssons
reservation.

Han påyrkade, att statsanslag efter de föreslagna förmånligare grunderna skulle utgå till varje studiecirkelbibliotek, till vilket vore ansluten en studiecirkel med, vad angår i stad, köping eller municipalsamhälle arbetande cirkel, minst 10 sammanträden och, vad angår på landsbygden arbetande cirkel, minst 6 sammanträden (alltså utan det av sakkunnigmajoriteten förordade kravet på »planmässigt» studiecirkelarbete), för samtliga utgifter (alltså ej blott, som majoriteten förordat, för bokinköp i direkt samband med studiearbetet utan även för andra bokinköp och för övriga utgifter) för vederbörande bibliotek i dess helhet (alltså utan begränsning till den studiecirkels utgifter, som uppfyllde det uppställda kravet på visst antal sammanträden) intill 1,000 kronor för bibliotek (eller, om ett riksförbund hade flera bibliotek i samma kommun, per förbund), dock att oberoende av sistnämnda maximum varje studiecirkel med planmässigt arbete om minst 10 sammanträden för bokinköp (och inbindning av böcker) i samband med detta skulle erhålla högst 400 kronor. Som motivering för sitt yrkande uttalade reservanten dels, att sakkunnigmajoritetens förslag om högre anslag blott för planmässigt arbetande cirklar med minst 10 sammanträden skulle lämna åtskilliga av de bästa studiecirkelarna utan denna uppmuntran, dels ock att den samlade ökningen av studiecirkelarnas biblioteksanslag efter detta förslag skulle bli ganska ringa.

Kap. IV. Yttranden över sakkunnigförslaget. Skolöverstyrelsens ändringsförslag.

Över folkbildningssakkunnigas förslag hava yttranden inforrats från ett stort antal myndigheter och sammanslutningar. En förteckning å de inforrade yttrandena återfinnes bland handlingarna, till vilka jag i detta avseende hänvisar. Jag skall här nedan lämna ett referat av det väsentliga innehållet i dessa yttranden, därvid jag dock mera utförligt kommer att uppehålla mig vid skolöverstyrelsens utlåtande, som innefattar vissa viktiga ändringar i sakkunnigförslaget. Med hänsyn härtill avser min framställning i det närmast följande endast övriga yttranden och därefter redogör jag i ett sammanhang för överstyrelsens ståndpunkt till förslaget.

Bestämmelserna om »*kommunala eller som kommunala fungerande folkbibliotek*» ha tillstyrkts i så gott som alla yttranden.

Kommunala
bibliotek.

I ett flertal yttranden understrykes direkt lämpligheten av de föreslagna principerna om ett grundunderstöd till varje bibliotek samt därutöver till-

läggsunderstöd för på särskilt sätt kvalificerade bibliotek. Några av dessa yttranden återgivas här.

Sveriges allmänna biblioteksforening: »De åtgärder och anordningar, som av de sakkunniga föreslagits i syfte att befrämja en mera kvalificerad biblioteksverksamhet, synas i hög grad beaktansvärda, och de normer, som förordats för beräkning av statsunderstöd, finner styrelsen vara i stort sett väl avvägda, detta så väl i fråga om de kommunala som beträffande föreningsbiblioteken».

Centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryforening säger, att centralstyrelsen »med tillfredsställelse finner... att de sakkunniga tillstyrkt en avsevärd höjning av denna gräns (maximibeloppet) liksom ock att åt villkoren för statsbidragen givits en form, som med säkerhet skulle tillförsäkra biblioteken bättre kvalificerad arbetskraft och göra deras verksamhet mera effektiv».

Folkbildningsförbundet: »Betydelsefulla äro också de förslag, som framställts för höjande av kompetensen hos bibliotekarierna samt för åstadkommande av läsrum och handboksamling, och den i samband därmed stående uppdelningen av statsbidraget i grundunderstöd och tilläggsunderstöd ävensom höjningen av statsanslagets maximigräns till 10,000 kronor».

Gotttemplarordens riksstudieledning: »Studiekommittén vill med tillfredsställelse uttala sin anslutning till sakkunniges förslag i vad det rör de kommunala biblioteken. Såväl höjningen av grundunderstödet maximibelopp som de föreslagna nya bestämmelserna om tilläggsanslag för läsrum och bibliotekspersonal torde få anses synnerligen välmotiverade. Föreskriften, att statsbidrag skall utgå till endast ett bibliotek eller system av bibliotek inom samma kommun, vilken eljest kunde verkat ganska ogynnsamt för stora kommuner, där ett levande intresse för biblioteksverksamheten finnes, blir genom dessa höjningar uteslutande fördelaktig. En lagstiftning i enlighet med sakkunnigas förslag ger möjlighet att av ett kommunalt bibliotek skapa en centralhärd för det fria och frivilliga folkbildningsarbetet inom en kommun under förutsättning av tillräckligt kommunalt understöd intresserad styrelse och bibliotekarie. Det kommunala biblioteket har givet de största ekonomiska förutsättningarna att bli det, varomkring övriga folkbildningsföretag gruppera sig till ett i möjligaste mån planmässigt samarbete.» (Som nedan närmare skall utföras, reserverar sig emellertid studieledningen i fortsättningen mot majoritetens förslag angående föreningsbiblioteken.)

Nationaltemplarordens riksstudieledning: »Förslaget om höjda anslag för kommunala eller som kommunala fungerande bibliotek synes gott. Tilläggsanslagen för läsrum, handboksamling och avlöning av kompetent bibliotekspersonal komma helt visst att verka höjande på bibliotekskulturen och öka bibliotekens praktiska betydelse för den stora allmänheten».

Nyktterhetskonsulenten föreslår en skärpning av kraven för tilläggsanslag för handboksamling i städer m. fl. samhällen, i det att åtminstone för de större biblioteken föreslås krav på öppethållande två timmar varje vardag.

I fråga om det föreslagna maximum, 10,000 kronor, råder nästan fullständig enighet, i det att en höjning av detta belopp ifrågasatts blott i två yttranden (Stockholms och Malmö stadsbibliotek), en sänkning i fyra yttranden (fyra folkskolinspektörer).

Sveriges allmänna biblioteksforening har föreslagit, utöver de av de sakkunniga begärda understöden, ett mindre belopp årligen (förslagsvis 5,000 kronor) att i smärre poster (om exempelvis högst 600 kronor) utgå till

skattetyngda och mindre bärkraftiga kommuner i engångsanslag för grundande av bibliotek eller för återupprättande av redan förefintliga bibliotek, som råkat i lägervall.

Förslaget om slopande av bestämmelsen, att folkbibliotek ej får vara inrymt i för undervisning avsedda skollokaler, har avstyrkts blott i några få yttranden (två folkskolinspektörer avstyrka ändringen, två föreslå smärre modifikationer).

Mot det ifrågasatta bibehållandet för flertalet bibliotek av föreskriften att statsanslag skall utgå ej kontant utan i form av böcker har blott i fyra yttranden opponerats (tre folkskolinspektörer och styrelsen för en folkhögskola) till förmån för helt kontanta anslag till alla bibliotek.

Ersättande av förbudet mot osedlig litteratur med en allmän föreskrift om förlust av rätt till statsanslag för bibliotek, vars bokbestånd står på låg nivå ur moralisk eller konstnärlig synpunkt, har vunnit så gott som allmän anslutning. Endast två länsstyrelser ha föreslagit den gamla bestämmelsens kvarstående vid sidan om den nya.

Införandet av särskilda skyldigheter för alla bibliotek med anslag över 8,000 kronor gentemot låntagare utanför kommunen ha ej väckt någon kritik.

Förslaget om inrättande av *centralbibliotek* för större områden av landet har från alla håll i princip tillstyrkts. Från flera håll har förslagets betydelse som ett av de viktigaste leden i den nya biblioteksorganisationen starkt understrukits.

Central-
bibliotek.

Främst må därvid refereras yttrandet av *Sveriges allmänna biblioteks-förening*, som gör ett par kompletterande yrkanden om tjänstetillsättningar, pensionsrätt och tjänstebrevsrätt: »Styrelsen finner jämväl de åtgärder välbetänkta, som föreslagits i syfte att sammanföra större och mindre bibliotek i en gemensam organisation, inom vilken de större kommunerna med sina rikare resurser i fråga om såväl bokbestånd som högre kvalificerad personal skulle kunna understödja verksamheten inom mindre vällojade kommuner. Den naturliga organisationsformen härför synes vara den föreslagna överbbyggnaden med centralbibliotek, ytterligare supplerad med ett antal landsbibliotek i enlighet med bibliotekssakkunnigas förslag. . . I betraktande av den betydelsefulla ställning, som centralbiblioteken skulle komma att erhålla inom folkbiblioteksväsendet, vill styrelsen framhålla önskvärdheten och rimligheten av att tjänstebrevsrätt åt dem utverkades. Med hänsyn till de makt-påliggande uppgifter, som komma att påvåla bibliotekarierna vid centralbiblioteken, anser sig styrelsen böra betona vikten av att befattningarna ifråga besättas med verkligt kvalificerade innehavare. På den grund vill styrelsen föreslå en bestämmelse, att vid tillsättning av bibliotekariebefattning vid centralbibliotek skall skolöverstyrelsen yttra sig om de sökandes kompetens och bland de kompetentförklarade avgiva förord. Slutligen vill styrelsen betona vikten av att biblioteksfunktionärernas pensionsfråga blir föremål för statsmakternas uppmärksamhet och vinner en tillfredsställande lösning. För att detta må kunna ske under former, som icke bliva alltför betungande för vederbörande befattningshavare, torde det bliva nödvändigt att medgiva biblioteksfunktionärerna rätt att inträda i någon redan förefintlig statlig pensionsinrättning, vilket styrelsen alltså för sin del tillåter sig påyrka.»

Vid Sveriges allmänna biblioteksförenings årsmöte 1924 har fattats en resolution angående samma fråga, som senare insänts: »Sveriges allmänna biblioteksförening samlad till årsmöte vill starkt understryka det oavvisliga behovet av att staten med det allra snaraste vidtager åtgärder, som kunna möjliggöra skapandet av centralbibliotek (respektive landsbibliotek) i huvudsaklig överensstämmelse med den plan, som framlagts av folkbildningssakkunniga och bibliotekssakkunniga. Landets biblioteksväsen kan enligt mötets mening ej ordnas rationellt, om ej på detta sätt de mindre biblioteken ute i bygderna kunna erhålla hjälp och råd från de större och bättre utrustade biblioteken med deras rikhaltigare bokförråd och fackutbildade personal »

Centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryörening har yttrat: »Centralstyrelsen anser jämväl den föreslagna organisationen av centralbibliotek vara lämplig. Genom dessa biblioteks verksamhet kunna mindre och svagare utrustade bibliotek erhålla behöfligt stöd och vidgade möjligheter att tjäna sitt syfte. Centralstyrelsen förbiser icke, att ett dylikt utbyggande av biblioteken i vårt land skall draga med sig väsentliga kostnader, men anser det för folkbildningsarbetet synnerligen önskvärt, att, även om organisationen i sin helhet ej på en gång låter sig genomföras, den likväl, sedan planen blivit godkänd, måtte så småningom förverkligas. Det är nämligen centralstyrelsens uppfattning, att endast en biblioteksverksamhet, vilken praktiskt sett kan nå var och en, som vill begagna sig därav, och vilken i största möjliga utsträckning kan bjuda var och en den litteratur, han söker, kan skänka vår folkbildning erfordrerlig allsidighet och fördjupning. Den föreslagna överflyttningen av vandringsbiblioteksverksamheten från förmedlingsbyråerna för föreläsningar till centralbiblioteken finner centralstyrelsen väl motiverad. Bokförmedlingen torde enligt förslaget bli billigare, på samma gång som bokförrådet blir bättre utnyttjat, eftersom det, då vandringsbibliotek, ej äro ute, kan utlånas på vanligt sätt.»

Västra Sveriges folkbildningsförbund har uttalat: »Det torde vara en förträfflig idé att — efter danskt mönster — utveckla eller upprätta central- och landsbibliotek i olika delar av riket för att stödja och sammanhålla biblioteksverksamheten».

Folkbildningsförbundet har förklarat anordningen med centralbibliotek utgöra »en lyckligt funnen form för lösningen av de mindre städernas och landsbygdens biblioteksfråga».

Riksbibliotekarien har på denna punkt yttrat: »Huru frågan om förhållandet mellan lands- och centralbiblioteken skall lösas, är utan tvivel en angelägenhet, som kräver ingående överväganden. Det synes mig föga lämpligt att två kategorier av så närstående bibliotek, att skillnaden dem emellan egentligen är ytterst ringa, skola sortera under två olika myndigheter. Å andra sidan synes icke någon anledning föreligga för mig att frångå det förslag om organisation av landsbibliotek under en från skolöverstyrelsen fristående ledning, som jag såsom de bibliotekssakkunnigas ordförande biträtt och i vars utarbetning även förste bibliotekskonsulenten, tillika en av folkbildningssakkunniga, deltagit, alldenstund bibliotekssakkunnigas uppgift i första hand gick ut på värden och bevarandet av de gamla boksamlingar, som gömma sig särskilt i stiftsbiblioteken. För dessas konservering och riktiga utnyttjande anser jag det vara oundgängligt att hava tillgång också till den sakkunskap, som finnes hos de vetenskapliga bibliotekens vårdare.»

Överbibliotekarien E. Ljunggren har uttalat, »att universitetsbiblioteket må-

hända äger *något* större möjligheter att tillgodose folkbiblioteksarbetet än kommitterade synas antaga. Dels torde museisynpunkten icke alltför rigöröst behöva iakttagas i fråga om de rena omtryck av ontyckt svensk litteratur, som numera i ganska stor utsträckning förekomma, dels inrymmes nog i samlingarna ett icke så litet antal utländska böcker som för folkbiblioteken kunna vara begärliga, men föga efterfrågas av vår vanliga kundkrets. Vidare torde det icke vara uteslutet att universitetsbibliotekets personal i någon utsträckning skulle kunna anlitas för inspektion av statsunderstödda bibliotek.»

Endast smärre modifikationer ha i övrigt påyrkats. Stockholms stads biblioteksstyrelse har föreslagit tjänstebrevsrätt för centralbiblioteken, styrelsen för en folkhögskola har uttalat en förhoppning om en anknytning av centralbiblioteken till folkhögskolorna.

I ett uttalande har tillstyrkts reducering av centralbibliotekens antal; i ett annat inrättande i något län av mer än ett centralbibliotek.

Om förslaget att efter hand som centralbiblioteken inrättas indraga vandringsbiblioteksverksamheten vid centralbyråerna för föreläsningssyftighet har i ett par yttranden (föreläsningssynpunkten och Centralbyrån i Lund för populära vetenskapliga föreläsningar) uttalats, att anslag fortfarande borde utgå, varjämte Västra Sveriges folkbildningsförbund yrkat att anslag till detta förbund borde utgå under en övergångstid.

Föreskrifterna om anslag till *föreningsbibliotek* ha väckt betydligt mera meningsskiljaktighet.

Förenings-
bibliotek.

Flertalet yttranden ha ej uttalat sig på denna punkt eller ha direkt anslutit sig till de sakkunnigas majoritet. Sveriges allmänna biblioteksstyrelse har t. ex. (mot en reservant) uttalat sig i huvudsak för majoritetens ståndpunkt.

I ett 30-tal av yttrandena har emellertid deklarerats en mening, som mer eller mindre avviker från sakkunnigmajoritetens. Ett 10-tal yttranden ha anslutit sig till lektor Olssons reservation helt eller »i allt väsentligt» (9 folkskolinspektörer, 1 folkhögskolekursförening samt nykterhetskonsulenten).

Nykterhetskonsulenten har till förmån för ett kraftigt gynnande av studiecirkelbiblioteken anfört: »Boken, ägd av den enskilde, omfattas av honom med större kärlek, utnyttjas med större grundlighet och har sålunda för honom större värde som bildningsmedel än boken, lånad från det utomstående biblioteket. På samma sätt ha böckerna i det lilla studiecirkelbiblioteket för cirkelmedlemmarna ett helt annat och mera personligt värde än böckerna i det kommunala biblioteket. Medarbetandet vid bibliotekets upprättande och utbyggande skapar ett starkare intresse för utnyttjandet av bokens bildningsvärde. För långt driven koncentring till det kommunala biblioteket spolierar sagda personliga moment och riskerar därför att, i trots av det kommunala bibliotekets större omfattning och rikare resurser, motverka sitt innersta syfte.» Av de anförda och andra skäl sympatiserar nykterhetskonsulenten närmast och i allt väsentligt med synpunkterna i Olssons reservation i fråga om statsunderstöd till studiecirkel- och studiecirkelbibliotek. Den föreslagna bestämmelsen att, om ett statsunderstött riksförbund inom en och samma kommun har flera bibliotek, de till dessa bibliotek utgående statsbidragen ej böra få överskrida den nämnda maxigränsen synes nykterhetskonsulenten alltför drakonisk och delvis motver-

kande syftet med statsunderstöden. Likaledes synes honom den föreslagna bestämmelsen, att föreningsbibliotek, som ej äro anslutna till något statsunderstött riksförbund, ej böra ha rätt till statsunderstöd i kommuner, där ett statens bibliotek finnes upprättat eller där det kommunala biblioteket åtnjuter 10,000 kronor i statsbidrag, vara alltför sträng. Bestämmelsen om att böcker, som anskaffats av en fristående studiecirkel, efter slutet av arbetsåret skola överlämnas till det kommunala biblioteket eller landsbiblioteket, synes honom böra mildras och ersättas med en bestämmelse, huru det skall förfaras med biblioteket vid studiecirkelns eventuella upplösning.

Ytterligare 5 yttranden (föreläsningskonsulenten, centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraaförening, 2 folkskolinspektörer och en biblioteksstyrelse) ha anslutit sig till reservantens förslag att kravet på 10 studiecirkelsammanträden årligen för att komma i åtnjutande av anslag efter gynnsammare grunder borde modifieras för landsbygdens del till 6 sammanträden. Styrelsen för en folkhögskola föreslår, att ordnandet av föreläsningar och kortare kurser i anslutning till i hemmet lästa böcker räknas som likvärdigt med 10 studiecirkelsammanträden.

De fyra riksförbund, som för närvarande åtnjuta statsanslag för be drivande av biblioteksverksamhet i anslutning till studiecirkel, ha i nu förevarande del alla påyrkat mer eller mindre djupgående ändringar i sakkunnigförslaget.

Kodtemplarordens riksstudieledning har yttrat: »Kommittén (= Ordens studiekommitté) vill ge sin fulla anslutning till tanken på ett intimt samarbete mellan olika slag av bibliotek inom samma kommun. Sakkunniga anse detta samarbete helst böra ske genom föreningsbibliotekens uppgående i de kommunala. Kommittén medger, att en dylik utveckling kan bli den riktiga, och att den i vissa kommuner och under vissa omständigheter redan nu skulle vara fördelaktig, men kan ej underlåta att påpeka den stora fara, som ligger i att forcera en dylik utveckling. Om föreningsbiblioteken helt uppgå i kommunbibliotek, skulle det personliga intresse, som varit och allt fortfarande är den drivande kraften vid upprättandet och vidmakthållandet av föreningsbiblioteken icke överflyttas på de kommunala utan helt avkopplas från verksamheten, vilket oundvikligt skulle betyda en tillbakagång för biblioteksrörelsen. Detta till själva biblioteken knutna intresse anser kommittén vara av så avgörande betydelse för hela folkbildningsarbetet, att man icke har rätt att äventyra detsamma. Därför torde det vara nödvändigt, att föreningsbiblioteken fortfara att leva sitt eget fria liv. På grund därav, och med tanke på att föreningsbiblioteken i stora delar av vårt land fylla samma uppgift som kommunbiblioteken, anser kommittén det rättvist, att föreningsbiblioteken tillerkännas statsbidrag efter samma grunder som de kommunala. Visserligen antydes i de sakkunnigas motivering, att föreningsbibliotek utan att förlora sin självständighet kan uppgå i ett kommunbibliotek och därigenom undantagsvis komma i åtnjutande av tilläggsanslag, men även med en sådan anordning kan ett föreningsbibliotek, där det kommunala bibliotekets utgiftssumma uppgår till 400 kronor, endast erhålla ett statsbidrag, motsvarande högst 75 procent av de egna utgifterna. Dessutom är ju en dylik anordning helt beroende av den kommunala biblioteksstyrelsens intresse och tillmötesgående. Då det emellertid bör vara en angelägen sak, att det ovan berörda personliga intresset tar sig uttryck i ett ordnat studiecirkelarbete, torde det vara motiverat att som villkor för statsbidrag till föreningsbibliotek efter samma grunder, som före-

slagits för kommunbibliotek, fordra ett dylikt studiecirklararbete i anslutning till biblioteket. Studiekommittén är fullt medveten om betydelsen av de planmässiga studierna i cirkelarna, men kan icke ansluta sig till sakkunnigas förslag att 10 åt planmässiga studier ägnade sammanträden skall vara villkor för erhållande av anslag utöver hälften av bibliotekets egna utgifter. De planmässiga studiernas betydelse beror ju ingalunda endast på sammanträdenas antal, utan även på hur tiden utnyttjas, hur studierna planläggas och hur de ledas. Många samkvämscirklar, vilka bemöda sig om att hålla sitt arbete på ett högt plan, torde för övrigt utföra ett ur bildningssynpunkt värdefullare arbete än en del s. k. planmässiga cirklar, och de böra därför ej ställas i en lägre klass än de senare. Däremot böra de planmässiga studier, som bedrivs av studiecirklar i anslutning till föreningsbibliotek, uppmuntras på samma sätt som dylika cirklar anslutna till kommunbibliotek. Studiekommittén ansluter sig därför till lektor Oscar Olssons reservation med den ändringen, att statsbidragsvillkoren för föreningsbibliotek bestämmas till desamma som föreslagits för kommunala bibliotek, dock att maximigränsen sättes till 1,000 kronor för år, riksförbund och kommun. Visserligen kan ett bifall till reservationen i något fall medföra, att det sammanlagda statsbidraget till en kommun, som har både kommunbibliotek och föreningsbibliotek, kan bli högre än till kommun, där det finnes kommunbibliotek med filialer, men som har samma utgiftssumma. Men å ena sidan torde detta förhållande inträffa endast i kommuner med kraftig och välordnad studieverksamhet, där det livliga intresset kan motivera detta något högre statsbidrag, å andra sidan bör det ej förbises, att även mycket goda och välskötta föreningsbibliotek få nöja sig med statsbidrag motsvarande endast hälften av dess egna utgifter, därest de ej ha studiecirkelverksamhet.»

Arbetarnas bildningsförbund har gjort följande uttalande: »Om föreningsbiblioteken skola bestå som fristående bibliotek eller bli 'kommunaliserade', det bör icke bestämmas — och kommer icke att bestämmas — genom avvägningar av statsanslaget. För den närmaste framtiden försvara de väl sitt anspråk på någorlunda jämbördiga anslagsbestämmelser. Föreningsbiblioteken böra — under den förutsättningen att de äro inordnade i en studiecirkelorganisation av viss omfattning och därmed i praktiken alltmer bliva likbetydande med studiecirkelbibliotek — bekomma statsbidrag till sina biblioteksutgifter efter i huvudsak samma grunder som föreslagits för kommunala biblioteks grundunderstöd. En rimlig avvikelse synes det vara, att staten utmäter sitt bidrag efter en faktisk, icke en kalkylerad prestation och sålunda låter bidraget utgå i proportion till föregående års utgifter (vartill *måhända* gäves skäl även i fråga om kommunala bibliotek). Därjämte må maximigränsen för statsbidrag, belöpande på enskilda föreningsbibliotek inom en riksorganisation, sättas väsentligen lägre än för de kommunala biblioteken. Så lågt som till den i betänkandet angivna gränsen av 1,000 kronor bör man dock ej gå; siffan 3,000 kronor synes vara acceptabel. Inom detta maximum får då inrymmas samtliga till ett bibliotek hörande studiecirkelars bokanskaffningsbidrag. Den i betänkandet framförda tanken, att ett statsorgan skulle pröva och fastställa vilka bokinköp som stå i direkt sammanhang med vederbörande cirkels planmässigt anordnade studiearbete, och tillerkänna för dessa bokinköp ett högre statsbidrag än för annan bokanskaffning, är en plan som icke bör fullföljas. Den blir lindrigast sagt besvärlig att tillämpa och den leder till ökat kontrollarbete utan någon sannolik nytta. Vad särskilt angår kontrollen vore det önskvärt, att

Arbetarnes bildningsförbund finge yttra sig, innan skolöverstyrelsen utfärdar ifrågasatta kontrollföreskrifter. Här må antydvas, att en avsevärd förenkling av kontrollapparaten borde kunna ske därigenom att biblioteksutgifterna bestyrkas genom intyg av vederbörande biblioteksrevisorer. Betänkandets förslag, som kräver en sortering i skolöverstyrelsen av bokanskaffningen i 'planmässiga' bokinköp och andra och därmed förutsätter en långt mer detaljerad granskning än nu av insända räkningar, går i en rakt motsatt riktning.

Statens anslag bör utgå icke till de lokala biblioteken eller cirklarna utan till studiecirkelorganisationen, som har att svara för anslaget fördelning. Under sådana förhållanden är det naturligt, att anslag utgår kontant till vederbörande studieledning, som vid dispositionen må bindas av erforderliga föreskrifter om att de till de olika orterna utgående statsbidrag till en viss del skall utgöras av inbundna böcker. En lämplig norm torde vara, att alla direkt till studiecirkel utgående statsbidrag levereras i form av böcker, medan till orternas bibliotek må få utgå kontanta medel i den proportion betänkandet anger. Med här förordade anordning bör kunna förenas den stora fördelen, att studiecirkelarna kunna faktiskt erhålla sina statsanslagsböcker redan under löpande år, ja samtidigt med rekvisitionerna för egna medel. Om studiecirkelorganisationen utbekommer statsbidrag direkt och kontant, bör den nämligen kunna påtaga sig risken att utanordna statsbidragsböcker i förskott. Enbart en dylik teknisk anordning skulle i hög grad tjäna det syfte, betänkandet eftersträvar, nämligen att genom statsbidraget till bokanskaffningen befrämja studiearbetets planmässighet.»

Nationaltemplarordens riksstudieledning har ansett »den förmån, som tillkommer studiecirkel med planmässigt ordnat studiearbete av föga praktisk betydelse, då den högre anslagsberäkningen endast gäller bokinköp, 'som står i direkt sammanhang' med det i cirkeln studerade ämnet». Studieledningen fortsätter: »Vad menas för övrigt med att ett bokinköp 'står i direkt sammanhang med en studiecirkels planmässigt ordnade studiearbete'. Det är en formulering, som kan betyda nästan vad som helst, beroende på uttolkarens sinnelag. Men en sådan formulering duger icke som lag. Men för det andra ligger något annat ännu mera allvarligt dolt på detta ställe i förslaget. Det är nämligen icke bara studiecirkelbibliotek tillhörande riksförbund stående under sakkunnig ledning, som åtnjuter nämnda förmån, utan bestämmelsen gäller vilket som helst föreningsbibliotek, som kan sätta i gång med en studiecirkel med 10 studiesammanträden om året, och som ingiver ansökan genom kommunalt bibliotek. Här möta vi tendensen att målmedvetet leda utvecklingens gång från de fria bildningsorganisationerna mot en kommunalisering. Att det dessutom är en försämring, inses lätt. Inom riksförbunden nedlägger man avsevärda kostnader på att planlägga och leda studiecirkelarnas studiearbete. Huru många kommunala bibliotek kunna lämna en sådan ledning? Eller är det kanske meningen att så småningom skapa till ett kommunalt studieriksförbund i öppen tävlan med de förutvarande. Nej, är det verkligen meningen att understödja det arbete, som utformats inom vår studiecirkelverksamhet, måste denna del av de sakkunnigas förslag göras om. Men icke helt i reservantens anda. Kravet på minst 10 sammanträden om året är synnerligen moderat. Det finns ingen livsduglig cirkel, som icke kan och bör fylla detta krav, om dess arbete skall göra skäl för namnet studiearbete. Ej heller bör det högre anslaget till studiecirkelbibliotek utgå på högre belopp än som tillskjutits

av den cirkel, som kvalificerat sig. Däremot bör statsanslag till sådan cirkel upp till 400 kronor utgå med samma belopp, och därutöver med hälften av det belopp, som den av andra medel än statsanslag använt för sin verksamhet, d. v. s. en sådan cirkel bör jämföras med ett kommunalt bibliotek. I samband därmed torde det högsta sammanlagda statsunderstödet för studiecirkel inom samma kommun och tillhörande samma riksförbund, böra höjas från 1,000 till 1,500 kronor för år. Som villkor för högre anslagsberäkning bör under varje förhållande fasthållas, att studiecirkeln i fråga tillhör ett riksförbund, som står under inseeende och kontroll av en av förbundet utsedd studieledare. Därmed uteslutas de med studiecirkel tillfälligt utrustade vanliga föreningsbiblioteken. D. v. s. dessa senare jämföras i anslagsavseende med de studiecirkel, som icke fylla kravet med avseende på planmässigt ordnat studiearbete.»

Sveriges blåbandsförenings riksstudieledare har uttalat: »Ehuru jag icke vill helt ställa mig på samma ståndpunkt, som herr Oscar Olsson i sin reservation, har jag ävenledes som studieledare i Sveriges blåbandsförening gjort den erfarenheten, att det finnes cirklar, som ha ett möte i månaden under sex å sju av årets vintermånader, men sedan upphöra på sommaren, vilka äro både intresserade och arbetskraftiga. Men å andra sidan tror jag, att då det gäller uppfyllande av dessa formella skäl, för att komma i åtnjutande av en bättre förmån, de också skola utöka antalet möten till de föreslagna tio.»

Även i ett par andra yttranden ifrågasättes gynnsammare villkor för studiecirkelbiblioteken än dem, majoriteten förordat, utan att man dock helt ansluter sig till reservationen. En folkskolinspektör har föreslagit, att anslaget åtminstone under de två å tre första verksamhetsåren för studiecirkelbibliotek utgår efter samma grunder som för övriga folkbibliotek. Styrelsen för Sveriges folkskolläraryrkesförbund har föreslagit för studiecirkel anslag »intill $\frac{2}{3}$ av kostnaderna för bokinköp och ledare på basis av antalet deltagare och lektioner, givetvis med en viss begränsning nedåt, även om understöd icke lämnas från annat håll».

Sveriges allmänna biblioteksförening och Folkbildningsförbundet, som i stort sett ställt sig på majoritetens sida, ha föreslagit vissa detaljmodifikation.

Sveriges allmänna biblioteksförening har yttrat: »I likhet med de sakkunniga anser styrelsen det vara av största vikt att ett samarbete mellan de olika biblioteken inom en kommun i görligaste mån kommer till stånd och att det skulle erbjuda stora fördelar, om detta kunde ordnas på sådant sätt, att de olika biblioteken sammanslöte sig till ett för kommunen gemensamt bibliotekssystem. Då styrelsen vidare anser det uppenbart att förslaget avsett, att också en dylik sammanslutning av flera bibliotek skulle kunna komma i åtnjutande av de tilläggsunderstöd, som skola utgå under särskilda betingelser, och att därmed åtgärder i denna riktning skulle medföra ökade anslagsmöjligheter för de till en dylik samorganisation förenade biblioteken (alltså även föreningsbibliotek), håller styrelsen före, att detta möjligen kunde förtjäna att något tydligare framhållas, än i betänkandet skett. På den grund vill styrelsen föreslå, att moment B (2) i förslaget (sid. 171) erhåller ett tillägg av ungefär följande lydelse: '— — — eller förening eller till sammanslutning bestående av flera kommunala eller föreningsbibliotek under gemensam styrelse, bestående av representanter för de fristående biblioteken — — —'. Som en följd härav och för att icke den omständigheten, att studiecirkel-

biblioteken inom vissa kommuner söka statsanslag gemensamt med folkbiblioteken måtte verka därhän, att svårigheter för vederbörande riksförbund uppstode att nå upp till minimum för statsanslag, borde moment B (14), sid. 175, erhålla ett tillägg av det innehåll, att vid beräkningen, huruvida ett förbunds egna utgifter uppginge till minimibeloppet, 6,000 kronor, hänsyn skall tagas även till de anslag, som utgå till de till förbundet anslutna bibliotek, som söka anslag såsom kommunbibliotek eller som ingå i ett som kommunalt fungerande bibliotekssystem.»

Också *Folkbildningsförbundet* har ställt sig väsentligt på majoritetens ståndpunkt, men har framfört ett alldeles nytt uppslag till kontrollen över det kvalificerade studiecirkelarbetet: »Det är ju emellertid tydligt, att ett blott konstaterande av att ett visst antal sammanträden ägt rum, även om arbetsplaner bifogas, icke säger mycket om planmässigheten i studiearbetet, och att, om en realgrund för bedömning av denna planmässighet finnes, det även ur studiecirkelnas synpunkt är bättre, att en sådan anlitas. I de stora riksförbunden finnes också möjlighet till ett sådant bedömning. Där står studieledningen — instruktörerna och riksstudieledaren — i rapport med studiecirkelnas arbete och har förutsättningar att bedöma saken rättvisare och riktigare än en central myndighet, som kan träffa sitt omdöme endast efter skriftliga uppgifter — — —. I fråga om de till riksförbund anslutna studiecirkelnas synes det därför lämpligast, att respektive riksstudieledning under bifogande av rapporter från studiecirkelnas vitsordar studiecirkelnas planmässighet i arbetet, och att vid avgörandet av anslag stor vikt lägges vid dessa vitsord. I fråga om fristående cirklar är måhända fordran på minst 10 sammanträden om året ofrånkomlig, åtminstone tillsvidare; för deras vidkommande bör vitsord rörande planmässigheten kunna givas från det bibliotek, till vilket cirkeln anslutit sig. Därigenom når man kanske också ett stycke framåt mot det samarbete mellan bibliotek och studiecirklar, som är ett önskemål.»

I en del yttranden har uttalats betänkligheter mot anslag i så stor utsträckning till förenings- och studiecirkelbibliotek, som de sakkunniga ifrågasatt och har därför föreslagits begränsningar av anslagsmöjligheterna på ett eller annat sätt. Två av centralbyråerna för föreläsningens verksamhet ha ställt sig på denna ståndpunkt.

Västra Sveriges folkbildningsförbund har uttalat en varning »för allt för stor kraftsplittring, som skulle kunna hämma folkbibliotekens utveckling. Vid sidan av de statsunderstödda kommunala folkbiblioteken finnes i vårt land en mängd studiecirkel- och föreningsbibliotek, vilka ävenledes åtnjuta statsunderstöd, ehuru enligt andra grunder än de kommunala — — —. Styrelsen erkänner villigt det betydande bildningsarbete, som dessa studiecirklar och föreningar utfört — — —. Dock kan man tveka om staten har råd att höja anslaget till deras verksamhet i den utsträckning, som sakkunniga föreslå. Det gäller nämligen, som även de sakkunniga framhålla, att ej splittra krafterna för mycket — — —. Ty dessa studiecirkel- och föreningsbibliotek kunna näppeligen, även om de underkastas motsvarande villkor, få samma betydelse för kommunen som ett allmänt kommunalt bibliotek — — —. Styrelsen föreslår därför följande modifikationer beträffande statsanslaget. Den anser visserligen i likhet med de sakkunnigas majoritet (sid. 67, 174), att de studiecirklar, som bedriva mera intensiva studier — vilket enligt dess mening skall ådagaläggas genom minst 10 studiesammanträden under året — skola gynnas. Men medan majoriteten

föreslår, att dessa kvalificerade studiecirklar böra — under vissa villkor — för de bokinköp, som stå i samband med dessa studier *överallt* komma i åtnjutande av det högre anslaget — lika stort belopp som deras eget; nu ha de blott hälften — förmena vi, att denna höjning näppeligen är behöfvlig i orter, där tillgång finnes till stort kommunalt bibliotek; i dylika orter böra de kunna åtnöjas med högst hälften av det egna bidraget. För de bokinköp åter, som ej ske för de planmässiga studierna, böra såväl dessa som övriga studiecirklar och föreningar — många av dessa senare äro ju endast enkla läsecirklar — erhålla högst hälften av det egna bidraget; det kan ock ifrågasättas, om ej i orter med stora bibliotek av ovannämnt slag, dessa föreningar, vare sig de tillhöra de stora riksförbunden eller ej, kunna få sina bokbehov tillgodosedda genom dessa bibliotek — helst genom direkt samverkan. Kunde för övrigt ej de stora riksförbunden låta sina böcker cirkulera mellan de olika studiecirkelarna, varigenom säkerligen åtskilliga besparingar kunde göras?»

Centralbyrån i Lund för populärvetenskapliga föreläsningar har uttalat betänkligheter »att fara för alltför stark och för staten kostsam decentralisation kunde tänkas komma att förefinnas, om de sakkunnigas förslag om understöd av biblioteksverksamhet i samband med studiecirkelverksamhet genomföres i föreslagen form och utsträckning».

Riksbibliotekarien har uttalat, att de sakkunniga icke så litet överdrivit betydelsen för folkbildningsarbetet av studiecirkelbiblioteken, vilkas utbyte blott i gynnsamma fall motsvarar de föreslagna höga kostnaderna.

Det ifrågasatta förslaget att anslagsmöjligheterna för föreningsbibliotek skola gälla ej blott bibliotek anslutet till riksförbund utan även andra studiecirkel- och föreningsbibliotek, vilka i så fall skulle söka anslag genom det kommunala biblioteket, har av så gott som samtliga lämnats utan anmärkning.

I fråga om *biblioteksinspektionen* ha uttalanden gjorts huvudsakligen av folkskolans målsmän.

Biblioteksinspektion.

Över hälften av folkskolinspektörerna ha lämnat förslaget utan anmärkning på denna punkt eller direkt tillstyrkt detsamma, 4 inspektörer samt Sveriges allmänna folkskolläraryörening ha emellertid avstyrkt överflyttandet av inspektionen från folkskolinspektörerna, 6 folkskolinspektörer ha föreslagit, att blott de större biblioteken skulle inspekteras genom centralbibliotekarierna, 5 folkskolinspektörer ha i detta sammanhang framhållit, att skolbiblioteken alltjämt borde inspekteras av folkskolinspektörerna, en folkskolinspektör har förordat en ökning av inspektionsdistriktens storlek, en har ansett kostnaderna för inspektionsresor vara för högt beräknade. En folkskolinspektör har föreslagit lokala inspektörer för varje särskilt bibliotek. 2 länsstyrelser ha förordat en avsevärd inskränkning av inspektionen och dess ersättande med skriftlig rådgivning från centralbiblioteken.

Jag övergår nu till att redogöra för innehållet i *skolöverstyrelsens utlåtande*, som avgavs den 14 oktober 1924.

Skolöverstyrelsen
år 1924.

Skolöverstyrelsen börjar sitt yttrande angående förslaget om folkbibliotek med följande *allmänna uttalande*:

Allmänt
uttalande.

»Innan överstyrelsen övergår till en granskning av förslagets första huvuddel, den som gäller folkbiblioteken, vill överstyrelsen inledningsvis under-

stryka den i de sakkunnigas betänkande och i ett stort antal av de inkomna yttrandena från representanter för vitt skilda sidor av folkbildningsarbetet starkt framhållna centrala plats, som folkbiblioteksväsendet intager i folkbildningsarbetet i dess helhet, och den alldeles avgörande betydelse för detta arbetes sunda utveckling i vårt land en omedelbar och verkligt rationell lösning av biblioteksfrågan därför måste anses äga. I och med en lycklig lösning av denna skapas en viktig förutsättning för ett fruktbringande arbete även i de former för självbildningsarbetet, som representeras av föreläsningar, studiecirklar o. s. v.»

Principerna för statsunderstöd till olika bibliotekstyper

Sin *principiella* ståndpunkt till frågan om de från olika håll föreslagna *grunderna för utgående av anslag till olika bibliotekstyper* anger överstyrelsen på följande sätt:

Överstyrelsen vill för sin del till en början understryka folkbibliotekens av de sakkunniga framhållna principiella uppgift att tillgodose *alla* folklager och samhällsklasser med litteratur, under anpassning efter de olikartade behov, som i sammanhang med skiftande studieintressen och skilda studie-metoder kunna göra sig gällande på olika platser, och under samverkan mellan olika bibliotek på samma plats samt mellan större och mindre bibliotek.

En mycket stor vinst från denna synpunkt är att i enlighet med de sakkunnigas förslag även av studiecirkelbiblioteken för statsunderstöd fordras öppethållande för allmänheten på samma villkor som gälla för de kommunala eller som kommunala fungerande biblioteken, med borttagande av den nu gällande rätten för dessa bibliotek att upptaga avgift för boklån, samt att ett samrådande mellan de olika biblioteken inom en kommun genom årliga sammanträden stipulerats som obligatoriskt.

Från rent praktisk synpunkt skulle det otvivelaktigt vara åtskilligt som talade för att ute i de olika orterna åvägabragtes en ännu närmare organisatorisk samverkan mellan alla bibliotek i kommunen och i åtskilliga fall rent av för ett sammanförande av bokbeståndet i de små, ofta alldeles i närheten av varandra befintliga boksamlingarna till i mindre kommuner ett enda bibliotek och i vidsträcktare kommuner ett fåtal samorganiserade bibliotek i kommunens olika delar. Härigenom skulle ofta vinnas möjligheter för en mera ändamålsenlig drift. Sammanförandet på en enda plats av ett större bokbestånd skulle ge rikare möjligheter för den mera studieintresserade att välja. Man skulle lättare kunna åvägabringa ett längre öppethållande, bättre lokaler, en tillfredsställande samling uppslagsböcker o. s. v.

Å andra sidan bör man emellertid ej glömma, att när det gäller ett frivilligt bildningsarbete sådant som det vilket biblioteksverksamheten avser att tillgodose, frågan om den lämpligaste organisationsformen ej slutgiltigt kan lösas genom ett hänsynstagande enbart till rent praktiska förhållanden, utan att även faktorer av mer eller mindre psykologisk natur spela in och att dessa på sina ställen kunna medföra att en arbetsform, som från rent praktisk synpunkt kan vara behäftad med nog så påtagliga brister, kan lämna samma eller under vissa förhållanden rent av bättre arbetsresultat än en ur organisatorisk synpunkt överlägsen form.

Överstyrelsen anser för sin del, att statsanslagsbestämmelserna böra avvägas med hänsyn till båda de angivna huvudsynpunkterna. Å ena sidan bör ett i olika avseenden kvalificerat biblioteksarbete gynnas genom förmånligare anslagsvillkor, och därvidlag bör tillses, att även på de platser, där en

splittring på olika håll av bokbeståndet ager rum, så litet som möjligt går förlorat av de fördelar, som man genom en samorganisation skulle kunna vinna, samt att inga föreskrifter införas, som direkt motverka ett sammanförande av böckerna inom en kommun till ett enda bibliotek eller bibliotekssystem på platser, där man skulle önska detta. Å andra sidan bör det emellertid lämnas ett vidsträckt utrymme åt en anpassning efter lokala önskemål, behov och förutsättningar, och det bör så mycket som möjligt undvikas att genom anslagsbestämmelser gynna en viss organisationsform i jämförelse med andra.

Från här angivna synpunkter vill överstyrelsen till en början varmt understryka betydelsen av ett tillgodoseende av de principiella synpunkter, som ligga till grund för de av de sakkunniga förordade bestämmelserna om statsanslag till kommunala eller som kommunala fungerande folkbibliotek: en väsentlig ökning av de för närvarande absolut otillräckliga statsanslagsbeloppen, samt dessas uppdelning i dels ett för alla bibliotek utgående grundunderstöd, dels vissa tilläggsunderstöd för på särskilt sätt kvalificerade bibliotek. Det synes också riktigt att i enlighet med de sakkunnigas förslag låta tilläggsunderstöden efter dansk förebild avse å ena sidan läsrum och handboksamling, å andra sidan arvode till egentlig bibliotekspersonal. Man kan utan tvivel förvänta, att anslag i enlighet med dessa principer kraftigt skola bidra till ett utvecklande av folkbiblioteken i vårt land därhän att de i långt högre grad än för närvarande skola bli i stånd att hjälpa de enskilda i deras självbildningsarbete.

I fråga om anslagen till studiecirkelbiblioteken förorda både de sakkunnigas majoritet och reservanten en helt och hållet annan grund för graderingen av anslagen än som föreslagits i fråga om folkbiblioteken, i det att de föreslå, att en viss organisation av studiecirkelarbetet skulle berättiga till att erhålla biblioteksanslag efter fördelaktigare villkor. Även om det synes överstyrelsen oförnekligt, att majoritetens förslag från den givna utgångspunkten är det mest konsekventa, torde det dock, som i olika yttranden framhållits, förhålla sig så, att intet av de båda förslagen lyckats finna en gräns mellan olika studiecirkeltyper, som ger garantier för att de cirklar, som bedriva ett mera kvalificerat arbete, verkligen också alltid erhålla högre statsanslag, och man torde överhuvudtaget gentemot försöken att gradera anslaget efter arten av studiecirkelarbetet kunna invända, att det torde vara ytterst svårt, att ej säga omöjligt, att finna en formulering som lyckas lösa dessa svårigheter. Härtill kommer emellertid som ett andra och enligt överstyrelsens mening avgörande skäl, att det torde erbjuda oöverstigliga svårigheter att förena en dylik gradering med ett tillgodoseende av den av överstyrelsen inledningsvis framhållna vikten av anslagens utmätande med hänsyn till biblioteksarbetets egen natur, så att högre kvalificerade bibliotek erhålla större statsanslag.

Också mot valet av maxima för de olika typerna av bibliotek hava — måhända ej utan fog — vissa anmärkningar framställts. Alldeles oberoende av den absoluta storleken av de olika maxima skulle emellertid själva den princip, som i båda förslagen återkommer om särskild maximibestämmelse för dels folkbiblioteket, dels varje särskilt riksförbunds bibliotek, dels slutligen varje särskilt kvalificerat studiecirkels bokinköp för de större kommunernas vidkommande leda till en premiering av en splittring på ett flertal bibliotek och därmed äventyra principen om största möjliga frihet att, så långt biblioteksarbetets effektivitet ej äventyras, välja den organisationsform

— antingen enhetlig eller decentraliserad — som på varje särskild plats synes lämpligast.

Härtill kommer att det även av statsfinansiella skäl måste väcka vissa betänkligheter att, när man eljest ansett sig böra fixera ett maximum per kommun, dock för en viss del av biblioteksverksamheten, kvalificerade studiecirklar, fasthålla vid föreskrifter, som tillåta obegränsade statsanslag inom kommunen.

Som redan ovan påpekats, har från vissa håll — t. ex. Arbetarnes bildningsförbund — framförts tanken på en radikal förändring av den såväl i gällande författning som i de sakkunnigas förslag gjorda uppdelningen mellan två bibliotekstyper, kommunala eller som kommunala fungerande bibliotek samt studiecirkel- (och andra förenings-) bibliotek med anslag efter helt olika grunder, och i stället föreslagits ett jämställande av studiecirkelbiblioteken med folkbiblioteken utom i fråga om maximum, som anses kunna hållas betydligt lägre för den förra typen. Mot denna liberalare beräkningsgrund i fråga om anslagen till riksförbundens bibliotek kunna enligt överstyrelsens mening inga betänkligheter resas, om blott anslagsbestämmelserna avvägas så att ett kvalificerat biblioteksarbete ej äventyras.

Någon garanti härför finnes emellertid ej, därest man, såsom från något håll ifrågasatts, utan förändring låter de av de sakkunniga föreslagna bestämmelserna om statsanslagets utgående dels som grundunderstöd dels som tilläggsunderstöd för kvalificerade bibliotek gälla å ena sidan för folkbiblioteket med filialer, å andra sidan för varje särskilt studiecirkelbibliotek (eller för samtliga studiecirkelbibliotek inom en kommun tillhörande samma förbund). Då varje bibliotek upp till 400 kronor utan vidare skulle erhålla lika stort statsanslag som ortsbidraget och de skärpta fordringarna skulle inträda först över nämnda gräns, kan det befaras, att man på ganska många håll för att lättast möjligt komma i åtnjutande av största tänkbara statsbidrag splittrar biblioteksverksamheten i ett flertal småbibliotek även i kommuner, där eljest såväl det praktiska behovet som sympatierna skulle tala för ett enda bibliotek eller bibliotekssystem. Därtill skulle komma det premierande av en splittrad biblioteksorganisation i de större kommunerna, som — enligt vad ovan framhållits — skulle ligga i bestämmelsen, att maximum skulle gälla för varje bibliotek.

Överstyrelsen har för sin del sökt finna en form för anslagets utgående, som å ena sidan ger lika anslagsmöjligheter åt olika biblioteksorganisationer, men å andra sidan tillgodoser de synnerligen viktiga synpunkter, som ligga till grund för förslaget om tilläggsanslag till vissa bibliotek. Den mest rationella lösningen skulle enligt överstyrelsens mening vinnas genom en föreskrift, att för alla bibliotek gällde samma anslagsbestämmelser och att vid avvägandet av det samlade statsanslaget inom en kommun hänsyn alltid toges till anslagen till samtliga inom densamma verkande bibliotek. Av kommuner, där det samlade ortsbidraget (från kommunen eller enskilda) till alla bibliotek av olika typer (egentliga folkbibliotek och studiecirkelbibliotek) överstege ett visst belopp, borde i analogi med av de sakkunniga föreslagna principer fordras ett kvalificerat biblioteksarbete i de särskilda biblioteken, för att dessa skulle komma i åtnjutande av högsta biblioteksanslag, och den gräns vid vilken ett kvalificerat biblioteksarbete skulle fordras, skulle inträda på samma punkt, vare sig i kommunen funnes många eller blott ett bibliotek eller bibliotekssystem. Maximum för statsanslaget måste av skäl, som tidigare närmare utförts, avse kommunen i dess helhet.

Vid bedömandet av beloppet för det samlade maximum, som alltså borde fixeras per kommun, torde man lämpligen kunna utgå från de av de sakkunniga förordade speciella maxima: 10,000 kronor för kommunalt bibliotek, 1,000 kronor för vardera av de särskilda (för närvarande 4) riksförbundens bibliotek; vartill komma understöden till mera kvalificerade studiecirklar vilka endast begränsats så tillvida, som de ej finge överstiga 400 kronor för studiecirkel. Det för det kommunala biblioteket beräknade maximibeloppet har vunnit allmän anslutning, dock under framhållande från ett par håll med ledning av erfarenheterna från Danmark, att det torde böra anses väl lägt tilltaget, därest biblioteken även i de medelstora och större städerna skola kunna förväntas utvecklas till att fylla de krav, som man i våra dagar har rätt att ställa på dem icke blott med hänsyn till den egna kommunen utan även med hänsyn till den hjälp de skola lämna kringliggande kommuner. Också det beräknade beloppet för det särskilda riksförbundet har från ett par håll, särskilt Arbetarnes bildningsförbund, ansetts vara väl lägt tilltaget. Överstyrelsen har dock ansett sig böra stanna vid ett sammanlagt maximibelopp av 15,000 kronor, ett belopp, som kan anses motsvara de av de sakkunniga föreslagna maximibestämmelserna i fråga om folkbibliotek och riksförbundens bibliotek, på samma gång som det ger någon kompensation för det föreslagna borttagandet av möjlighet till anslag till kvalificerade studiecirklar oberoende av övriga maxima.

Ett förverkligande av här angivna principer — införandet av bestämmelser, som innebära en gemensam beräkning av statsanslagets belopp för de olika biblioteken i kommunen samt stipulerandet av ett för dem alla gemensamt maximum — varken behövde eller borde medföra, att samtliga bibliotek i en kommun sökte anslag som en helhet eller överhuvudtaget att något tvång lades på de särskilda i kommunen befintliga biblioteken. Vad de till riksförbund anslutna biblioteken angår skulle dessa allt fortfarande söka och erhålla sina statsanslag genom sina respektive förbund, så att sambandet med detta kvarstode fullt obrutet.

Den enda nackdelen med en fullt genomförd enhetlighet i fråga om grunderna för anslagets utgående i enlighet med här angivna principer ligger däri, att den måste medföra, att anslagen för samtliga bibliotekstyper beviljas samtidigt, i stället för att de enligt kommittéförslaget liksom för närvarande skulle inkomma och behandlas i två poster, särskilt för de egentliga folkbiblioteken och särskilt för studiecirkelbiblioteken. En dylik samtidig behandling måste givetvis för den ena av de båda huvudkategorierna av bibliotek medföra någon försening av den tidpunkt, då anslagen kunna beviljas.

För att lösa denna svårighet kan man tänka sig den utvägen, att man visserligen utgår från alldeles analoga bestämmelser för folkbibliotek och studiecirkelbibliotek enligt ovan angivna principer men särskiljer dessa båda bibliotekstyper från varandra, så att folkbiblioteket jämte dess filialer samt de studiecirklar, som ej tillhöra riksförbund, vid statsanslagets avvägande räknas tillsammans för sig, samtliga studiecirkelbiblioteken i alla riksförbund i en kommun tillsammans för sig, men enligt likartade grunder, vilket gör det möjligt att behandla ansökningarna vid olika tider.

Maximum måste även enligt detta alternativ för att i en större kommun ej direkt och kraftigt premiera en splittring avse kommunen i dess helhet, dock med de modifikation, som betingas av nödvändigheten att tillse, att ett skäligt belopp står till förfogande för den kategori av bibliotek, vars

ansökningshandlingar senast granskas. Detta torde lättast kunna vinnas genom en kompletterande föreskrift, att vardera bibliotekstypen intill en viss gräns erhåller förmånsrätt. Gränsen borde i så fall för folkbiblioteket med filialer uppgå till det av kommittén föreslagna beloppet 10,000 kronor, för studiecirkelbiblioteken tillsammans till 5,000 kronor. Det sistnämnda beloppet motsvarar, såsom förut nämnts, under nuvarande förhållanden fullt ut de av de sakkunniga föreslagna maximibeloppen för de olika riksförbunden, men tillgodoser på samma gång de önskemål, som ligga till grund för Arbetsarnes bildningsförbunds yrkande om höjande av maximet för det särskilda riksförbundet. Det torde nämligen sällan om ens någonsin förekomma, att samtliga riksförbund i samma kommun ha kraftigt utvecklad biblioteksverksamhet. Genom att på detta sätt fördela statsbidragsbeloppet vinnes, att till den bibliotekskategori, vars ansökningar först granskas, omedelbart kan beviljas det belopp, vartill bibliotekskategorien i fråga har förmånsrätt, varefter senare eventuellt tilläggsunderstöd i det relativa fåtal fall, då dylikt skulle ifrågakomma, kan beviljas, sedan ansökningarna från bibliotek av den andra kategorien granskats och det konstaterats, att ytterligare belopp skulle vara disponibelt.

I motsats mot det förut framförda alternativet, enligt vilket man vid fixerandet av statsunderstödet procent skulle räkna hela kommunen under ett, skulle visserligen här föreslagna bestämmelser i en hel del fall kunna genom högre statsanslag i någon mån premiera en splittring så tillvida, som kommuner, där biblioteksväsendet ordnades genom såväl folkbibliotek som studiecirkelbibliotek, skulle något gynnas i jämförelse med dem, där man blott hade endera bibliotekstypen. Av detta skäl skulle överstyrelsen hellre för vinnande av full jämställdhet hava förordat det tidigare av de ovan angivna alternativen. Av hänsyn till den omförmälda omständigheten, att enligt senare alternativet en avsevärt snabbare behandling av anslagen kan vinnas, vill överstyrelsen emellertid stanna vid att i första hand förorda sistnämnda alternativ och har också lagt det till grund för sitt förslag till författningsbestämmelser.

Accepterandet av här angivna principer har medfört en hel rad förändringar i de sakkunnigas förslag till bestämmelser angående anslag till folkbibliotek.

I fråga om de kommunala eller som kommunala fungerande biblioteken har överstyrelsen gjort vissa förändringar med avseende på föreskrifterna om såväl grundunderstöd som tilläggsunderstöd för att kunna vinna en i tillämpningen enkel regel, som skulle kunna gälla även för studiecirkelbibliotek. I fråga om grundunderstödet har införts en i vissa bestämda procentsatser uttryckt fallande skala, där de olika gränsvärdena valts så, att anslaget till de särskilda biblioteken inom varje storleksgrupp skulle utgå med i genomsnitt samma belopp som enligt de sakkunnigas förslag.

Överstyrelsens förslag till föreskrift på denna punkt har följande lydelse:

»Grundunderstödet må, under de i följande paragraf angivna villkoren, utgå intill 400 kronor med lika stort belopp som ortsbidraget, d. v. s. det tillskott, som från annat håll än staten lämnas för bibliotekets utveckling och vård under det år, för vilket statsbidraget begäres, samt utöver 400 kronor efter följande fallande skala:

Ortsbidraget:		Statsbidraget:	
401— 600	kronor 90 procent av ordsbidraget.	dock minst 400	kronor
601— 800	» 80 » » » » » »	» 540	»
801—1,500	» 70 » » » » » »	» 640	»
1,501—4,000	» 60 » » » » » »	» 1,050	»
över 4,000	» 50 » » » » » »	» 2,400	» »

Enligt överstyrelsens förslag skulle tilläggsunderstöd för läsrum och handboksamling utgå med högst hälften av det belopp, varmed ordsbidraget överskjuter grundunderstödet, tilläggsunderstödet för avlöning till egentlig bibliotekspersonal med högst hälften av det belopp, varmed ordsbidraget överskjuter grundunderstödet och med högst en tredjedel av den till dylik personal utgående ersättningen.

De detaljerade bestämmelserna om statsanslag till studiecirkelbiblioteken i sakkunnigas förslag skulle på detta sätt i stort sett kunna ersättas med generella hänvisningar till motsvarande bestämmelser för de kommunala folkbiblioteken.

Grunderna för understöd åt studiecirkelbibliotek.

Till grund för bestämmandet av det statsunderstöd, som skulle utgå till ett riksförbund för studiecirkelverksamhet för den verksamhet, som bedrivs av till detsamma anslutna bibliotek, skulle läggas en beräkning av det statsunderstöd, vartill varje särskilt till förbundet anslutet bibliotek skulle vara berättigat. Därvid skulle dock iakttagas, att till grund för bestämmandet av den procentsats, efter vilken statens grundunderstöd till varje särskilt bibliotek skulle beräknas, skulle läggas det sammanlagda ordsbidraget till samtliga bibliotek inom vederbörande kommun, som äro anslutna till statsunderstödda riksförbund av ovan angivna beskaffenhet, samt att tilläggsunderstöd skulle utgå endast i den mån varje särskilt bibliotek skulle vara därtill berättigat.

Understöd till fristående studiecirkel skulle utgå endast för så vitt studiecirkelns ansökan inlämnas genom styrelsen för det kommunala eller som kommunalt fungerande folkbiblioteket i vederbörande kommun eller för landsbiblioteket i kommuner, där dylikt finnes upprättat, och om studiecirkeln vid slutet av arbetsåret överlämnade till det bibliotek, vars styrelse förmedlat dess ansökan, såväl de böcker, som under året inköpts för dess egna medel, som dem, den erhållit i statsbidrag. Studiecirkel, som ansökte genom det kommunala eller som kommunalt fungerande folkbiblioteket, skulle åtnjuta statsunderstöd som en del av detta och efter de regler, som funnes föreskrivna rörande det kommunala folkbiblioteket. Studiecirkel, som ansökte genom ett landsbibliotek, skulle erhålla i statsbidrag högst lika stort belopp, som cirkeln närmast föregående arbetsår av egna medel använt till inköp och inbindning av böcker.

Understöd åt fristående studiecirkel.

Föreskriften om anslag till föreningsbibliotek utan anslutning till riksförbund har av överstyrelsen uteslutits och ersatts med en bestämmelse av

Understöd åt fristående föreningsbibliotek.

innehåll, att anslag efter villkoren för kommunalt eller som kommunalt fungerande bibliotek också kan erhållas av en under gemensam styrelse stående sammanslutning av ett kommunalt och ett eller flera föreningsbibliotek.

Maximibestämmelser.

Alla maximibestämmelser för de särskilda biblioteken hava slopats och ersatts med ett gemensamt maximum för hela kommunen om 15,000 kronor, av vilket belopp folkbiblioteket skulle ha förmånsrätt till 10,000 kronor och studiecirkelbiblioteken till 5,000 kronor.

Oberoende av de förändringar, som överstyrelsen sålunda föreslagit i samband med de ifrågasatta principiella omläggningen av grunderna för statsanslagets utgående, har överstyrelsen i förslaget till författning infört ett antal smärre ändringar, i regel på grund av kritik, som i de inkomna yttrandena framställts mot vissa punkter i de sakkunnigas förslag.

Detaljändringar anslagsvillkoren.

Flertalet av dessa ändringsförslag äro av mera formell natur. Ett par, som innebära mera principiella förändringar, refereras däremot på följande sätt:

»I fråga om statsanslagets utgående ha de sakkunniga föreslagit, att bibliotek med minst 2,000 kronor i statsanslag skola erhålla hela anslaget kontant, bibliotek med statsanslag om 400—2,000 kronor skola erhålla hälften kontant, andra hälften i form av böcker, bibliotek med statsanslag intill 400 kronor, allt i form av böcker som hittills. Överstyrelsen vill föreslå, att bestämmelsen ändras därhän, att alla bibliotek med över 400 kronor i statsanslag skola erhålla hela anslaget kontant, en förenkling, varemot ej något vägande skäl torde kunna vara att anföra.

Ett nytt villkor om skyldighet för bibliotek att befrämja föreläsningsverksamhet har flyttats hit från bestämmelserna angående föreläsningar.

Länstyrelsernas granskning av ansökningarna om statsbidrag till folkbibliotek torde kunna bortfalla, då granskningen genom två instanser före överstyrelsen ej obetydligt försenar anslagens beviljande».

Centralbibliotek och biblioteksinspektion.

I största korthet uttalar överstyrelsen därefter sin livliga tillstyrkan av förslagen om *centralbibliotek* och *biblioteksinspektion*.

»De sakkunnigas förslag om skapandet av *centralbibliotek* med skyldighet att suppleras de lokala bibliotekens arbete inom ett större område tillstyrkes livligt av överstyrelsen. En centralbiblioteksorganisation torde i själva verket innebära det enda rationella sättet att lösa den rena landsbygdens och de mindre samhällenas behov av litteratur till tjänst för de mera studieintresserade. I fråga om dessa bibliotek har överstyrelsen i anslutning till från bibliotekariehåll (i yttrande av Sveriges allmänna biblioteks-förening) framförda önskemål infört en bestämmelse om att vid tillsättande av chef för centralbiblioteket överstyrelsen har att avgiva yttrande.

Den föreslagna *inspektionen* genom på biblioteksområdet sakkunniga inspektörer utgör ett viktigt led i de sakkunnigas förslag, främst genom den instruktionsverksamhet, som blir den betydelsefullaste sidan av dessa inspektörers arbete. Överstyrelsen har emellertid föreslagit bibehållande av inspektionsskyldighet även för folkskolinspektör i fråga om folkbibliotek inrymda i skolhus. Härigenom kan en ej obetydlig besparing vinnas, då biblioteksinspektören endast i undantagsfall behöver besöka hithörande bibliotek annat

än i samband med nyinrättande eller reorganisation av bibliotek. Det belopp, som ställes till förfogande för reseersättning och dagtraktamente för annan inspektör än folkskolinspektör, torde med hänsyn till de olika inspektionsområdenas betydligt olika utsträckning ej böra utgå med ett för samtliga rikets län lika belopp, utan till överstyrelsens förfogande torde böra ställas en samlad summa, som sedan kan av överstyrelsen på lämpligt sätt fördelas mellan de olika inspektionsområdena. Anslaget, som bör få reservationsanslags natur, torde ej lämpligen böra fixeras i författningen, då hela antalet centralbibliotek ej är avsett att från början träda i funktion, utan denna institution endast småningom skulle växa fram. Vid summans fixerande torde det, om folkskolinspektörerna enligt överstyrelsens förslag allt fortfarande skola förrätta inspektion, vara tillräckligt med att utgå från ett genomsnittligt belopp om cirka 600 kronor för år och län i stället för det av de sakkunniga föreslagna beloppet 1,000 kronor för år och län».

I samband med sitt yttrande över sakkunnigförslaget har överstyrelsen jämväl framlagt förslag till ändrade bestämmelser även för anslag till *skolbiblioteken*. Överstyrelsen föreslår därvid en höjning av de nu utgående maximianslagen. För bibliotek vid högre folkskola, kommunal mellanskola, folkhögskola, småskoleseminarium, lärlingsskola, yrkesskola, verkstadsskola, ettårig handelsskola och hushållsskola begäres en ökning av maximum från 150 till 300 kronor. Vad angår anslagen till skoldistriktet för bibliotek vid folk- och fortsättningsskolor bör enligt överstyrelsens mening ett betydligt högre anslagsmaximum fixeras, som av överstyrelsen föreslås till 1,000 kronor per skoldistrikt.

Skolbiblioteken.

Vad skoldistriktet beträffar föreslås, liksom i fråga om folkbibliotek med ett statsbidrag om över 400 kronor, en uppdelning av statsunderstödet i ett grundunderstöd och två tilläggsunderstöd, av vilka senare det ena skulle avse läsrum respektive handboksamling, det andra avlöning åt egentlig bibliotekspersonal. Överstyrelsen föreslår, att bestämmelserna för folkbibliotek i stort sett oförändrade skola gälla även för skolbibliotekens vidkommande.

Vidare föreslår överstyrelsen, att bland de statsanslagsberättigade skolbiblioteken skulle inskjutas en ny kategori bibliotek vid uppfostringsanstalter för vanartade och i sedligt avseende försummade barn, med högst 300 kronor i statsanslag.

Sin *beräkning av kostnaderna* för ett genomförande av sakkunnigförslaget har överstyrelsen utfört på följande sätt:

Kostnadsberäkning.

De sakkunniga ha vid sin beräkning av anslagsbehovet till folkbiblioteksväsendet kommit till följande siffror:

Kommunala folkbibliotek	kronor 420,000:—
Skolbibliotek och bibliotek för vissa sjukvårdsinrättningar »	100,000:—
Centralbibliotek första året (3 bibliotek à 6,000:—) . . .	¹⁾ 18,000:—
Inspektionsersättning vid 3 landsbibliotek à 1,000:— . . .	» 3,000:—
Förmedlingsanstalter för vandringsbibliotek	» 10,000:—

¹⁾ Därav 3,000 kronor inspektionsersättning.

Studiecirkel- och föreningsbibliotek	kronor 220,000:—
Bibliotekarietkurser	» 12,000:—
Tillägg till grundkatalogen	» 5,000:—
Biblioteksbladet	» 3,000:—
	<hr/>
	Summa kronor 791,000:—

I fråga om de av de sakkunniga uppförda beloppen för de kommunala folkbiblioteken och studiecirkelbiblioteken, vilka efter överstyrelsens förslag med dess gemensamma maximum för dessa båda grupper vid beräkningen måste tagas under ett, vill överstyrelsen meddela, att statsanslagsbeloppet för innevarande år i jämförelse med anslaget för det år, som legat till grund för de sakkunnigas beräkningar, innebär i fråga om folkbiblioteken en höjning om cirka 14,000 kronor och i fråga om studiecirkelbiblioteken en sänkning om cirka 10,000 kronor. Då dessa förskjutningar ungefär motsvara varandra och inga andra skäl torde föreligga att frågå de sakkunnigas beräkningar, har överstyrelsen i likhet med dessa utgått från ett anslagsbehov för dessa båda arter av bibliotek om tillsammans 640,000 kronor.

För de särskilda tilläggsanslag, som skulle utgå till centralbibliotek, uppför överstyrelsen för första året ett belopp om 15,000 kronor, utgörande anslag till tre bibliotek. De sakkunniga ha till denna post fört även inspektionsersättningen för dessa bibliotek, vilken överstyrelsen däremot sammanfört med motsvarande inspektionsersättning för landsbiblioteken till ett gemensamt belopp.

För skolbiblioteken utgår för innevarande år ett anslag om cirka 115,000 kronor. Ett förverkligande av överstyrelsens förslag till ändrade bestämmelser kan beräknas medföra en ökning av denna anslagspost om cirka 55,000 kronor.

Till bibliotek vid sjukvårdsinrättningar beräknar överstyrelsen ett belopp om 6,000 kronor eller ungefär samma belopp som för innevarande år kommer att utgå.

Anslaget till resekostnads- och traktamentsersättningar vid biblioteksinspektion vid förslagsvis 3 centralbibliotek samt 3 landsbibliotek uppföres av överstyrelsen i enlighet med ovan angivna principer med ett belopp om sammanlagt 3,600 kronor.

Av anslaget till förmedlingsanstalter för vandringsbibliotek enligt övergångsbestämmelserna (högst 11,000 kronor) beräknas i enlighet med de sakkunnigas förslag, att 1,000 kronor skola bortfalla redan första året.

I likhet med de sakkunniga föreslår överstyrelsen, att de för närvarande utgående anslagen till anordnande av kurser för föreståndare för folk-, skol- och studiecirkelbibliotek, om 12,000 kronor, till utgivande av årliga tillägg till grundkatalogen över för folk- och skolbibliotek lämplig litteratur, om 5,000 kronor, samt till fortsatt utgivande av tidskriften Biblioteksbladet, om 3,000 kronor, kvarstå, men att anslaget till utgivande av tidskriften Bokstugan (3,000 kronor) överflyttas till studiecirkelanslaget.

Därvid föreslås att anslaget till kurser för biblioteksföreståndare erhåller naturen av reservationsanslag med hänsyn till de nackdelar, som det medför att vid planläggningen av dessa kurser, som i regel förläggas till sommarmånaderna, vara bunden vid budgetårets gräns den 1 juli. Också anslaget till årliga tillägg till grundkatalogen torde böra ändras till reservationsanslag.

I stället för anslag till förmedlingsanstalter beräknas i enlighet med Kungl.

Maj:ts beslut den 13 juli 1923 ett arvode om 3,018 kronor till arvode åt ett kvinnligt biträde hos bibliotekskonsulenterna samt enligt beslut vid 1924 års riksdag ett belopp om 200 kronor till ersättning åt vikarie för nämnda biträde. De belopp, som för närvarande ur folkbiblioteksanslaget utgå till ytterligare 3 biträden hos bibliotekskonsulenterna samt till vikariatsersättning för dessa 8,298 + i ålderstillägg 120 kronor, skulle däremot enligt de sakkunnigas av överstyrelsen förordade förslag överflyttas till överstyrelsens stat.

Överstyrelsen har alltså vid sin beräkning angående anslagsbehovet för förslagsanslaget å ordinarie stat till folkbibliotek efter ett förverkligande av här föreliggande förslag kommit till följande siffror.

	Beräknat anslagsbehov enligt överstyrelsens förslag.	Beräkning angående det belopp, som enligt gällande grunder kommer att anvisas år 1924/1925 för samma ändamål av förslagsanslaget till folkbibliotek.
Kommunala eller som kommunala fungerande folkbibliotek samt i sammanhang med studie- cirkelarbete bedriven folkbiblioteksverksamhet	640,000: —	292,000: —
Centralbibliotek, högst	15,000: —	—
Skolbibliotek	170,000: —	115,000: —
Bibliotek vid sjukvårdsinrättningar	6,000: —	6,000: —
Resekostnads- och traktamentsersättning vid biblioteksinspektion, högst	3,600: —	—
Förmedlingsanstalter för vandringsbibliotek	10,000: —	11,000: —
Kurser för föreståndare för folk-, skol- och studie- cirkelbibliotek, reservationsanslag	12,000: —	12,000: —
Tillägg till grundkatalogen, reservationsanslag	5,000: —	5,000: —
Biblioteksbladet, högst	3,000: —	3,000: —
Arvode åt ett biträde hos bibliotekskonsulenterna jämte vikariatsersättning, högst	3,218: —	¹⁾ 3,218: —
	Summa kronor 867,818: —	²⁾ 447,218: —

Det av skolöverstyrelsen i dess yttrande framlagda omarbetade förslaget synes — efter senare från olika folkbildningsorganisationer inkomna framställningar att döma — ha vunnit en enhällig anslutning från folkbildningsorganisationerna.

Yttranden
över skol-
överstyrel-
sens förslag
av år 1924.

Sveriges allmänna biblioteksförenings styrelse, som tidigare stått delad i frågan, har sedan överstyrelsens förslag ingivits, upprepade gånger, i oktober 1925 och oktober 1926, ingått till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet med uttalande av sin enhälliga anslutning till överstyrelsens förslag och hemställan om dess omedelbara förverkligande.

Senast har *styrelsen för Svenska sektionen av Världsförbundet för folkbildningsarbete*, den 18 augusti 1928, efter bemyndigande av sektionens representantskap vid ett sammanträde, varvid närvaro bland annat representanter

¹⁾ 1924—1925 dessutom högst 8,298 + 120 kronor för biträden, som föreslås överflyttade till överstyrelsens stat.

²⁾ 1924—1925 dessutom högst 3,000 kronor för tidskriften Bokstugan, ett belopp, som föreslås överflyttat till rubriken studiecirkelarbete.

för samtliga vårt lands största folkbildningsorganisationer inom biblioteks-, föreläsning- och studiecirkelverksamheten, ingått till Kungl. Maj:t med en skrivelse i ämnet. Häri har bland annat gjorts följande uttalande om det mottagande folkbildningssakkunnigas förslag erhållit i folkbildningskretsar:

I en del frågor gingo meningarna visserligen isär, men sedan skolöverstyrelsen verkställt en omarbetning av förslaget på grundval av från olika håll inkomna yttranden, torde nu det svenska folkbildningsarbetets representanter stå så gott som alldeles enhälliga bakom förslaget i dess nu föreliggande reviderade form.

Sektionens styrelse hemställer om ett omedelbart förverkligande av förslaget och motiverar denna sin hemställan på följande sätt:

Biblioteksverksamheten lider under alldeles otillräckliga anslag, som därjämte genom föråldrade bestämmelser verka i hög grad ojämnt i fråga om olika bibliotekstyper och olika kommuner och på många ställen direkt försvårande gentemot reformkrav, om vilka full enighet råder. Nödvändigt är därjämte införande av anslagsvillkor, som i likhet med de föreslagna direkt uppmuntra till ett mera kvalificerat biblioteksarbete. Och en oundgänglig förutsättning för varje framsteg på detta område är ett omedelbart ordnande i landets olika län av den så kallade centralbiblioteksfrågan, som innebär den enda möjligheten att utan oöverstigliga kostnader ordna landsbygdens och de mindre kommunernas biblioteksfråga så att studielitteratur i erforderlig utsträckning kan ställas till förfogande.

Av skolöverstyrelsen efter år 1924 framställda andringsförslag.

Sedan *skolöverstyrelsen* år 1924 avgivit ovan refererade yttrande över folkbildningssakkunnigas förslag har överstyrelsen i senare årens riksdagspetita samtidigt med att överstyrelsen varje år ingått med hemställan om förverkligandet av överstyrelsens förslag rörande folkbildningsarbetet i dess helhet blott föreslagit vissa detaljtillägg. Sålunda har föreslagits, att de arter av *skolbibliotek*, som skulle tillkomma utöver de för närvarande statsunderstödda, skulle vara bibliotek vid »sådan läroanstalt, som åtnjuter statsunderstöd från något av de i riksstatens åttonde huvudtitel under rubriken privatläroverken upptagna anslagen eller dövstumskola eller seminarier för utbildande av lärare vid sinnesslöanstalter eller sådan anstalt av något av nedannämnda slag, i vilken meddelas undervisning motsvarande den, som förekommer i folkskolan, nämligen anstalter för bildbara sinnesslöa eller fallandesjuka, vanförestalter, kustsanatorier, skyddshem, uppfostringsanstalter för minderåriga förbrytare eller barnhem». Härtill komma enligt beslut av 1928 års riksdag bibliotek vid lantmannaskolor. Alla dessa bibliotekstypers statsanslag skulle utgå med högst 300 kronor för skola. Därjämte har överstyrelsen föreslagit ett belopp om högst 10,000 kronor årligen till *biblioteksverksamhet ombord å svenska handelsfartyg*.

Skolöverstyrelsen år 1928.

I skrivelse den 31 augusti 1928 har överstyrelsen ånyo hemställt, att inför riksdagen måtte framläggas förslag rörande samtliga sidor av folkbildningsarbetet i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer, som angivits i överstyrelsens yttrande över folkbildningssakkunnigas betänkande.

Alternativt har emellertid överstyrelsen föreslagit ett successivt förverkligande av den ifrågasatta omorganisationen. Motiveringen härtill är följande:

»Då överstyrelsens upprepade gånger gjorda hemställan om företagande av en omorganisation av statens understödjande av folkbildningsarbetet i alla dess olika grenar ej av Kungl. Maj:t upptagits, och med hänsyn till det ovan refererade uttalandet av föredragande departementschefen till statsrådsprotokollet i statsverkspropositionen till 1926 års riksdag [att det under dåvarande förhållanden icke vore möjligt att framlägga förslaget i hela dess vidd men att undersökning syntes böra vidtagas, om icke vissa delar av förslaget lämpligen kunde utbrytas och behandlas för sig], har överstyrelsen emellertid ansett sig nu ej böra underlåta att till sitt förnyade förslag i denna riktning föga även en plan till successivt genomförande under två på varandra följande budgetår av den föreslagna omorganisationen, därest Kungl. Maj:t alltjämt av statsfinansiella skäl skulle anse sig förhindrad att framlägga förslag om omorganisationen i dess helhet — detta så mycket mer som riksdagen genom beslut vid olika riksdagar om förverkligande av vissa delar av folkbildningssakkunnigas förslag redan synes ha slagit in på en sådan väg för frågans lösning.»

Överstyrelsen föreslår, att folkbiblioteksväsendet därvid skall upptagas i första hand — jämte viss omorganisation och vissa mindre anslagsökningar för andra grenar av folkbildningsarbetet — samt motivera detta sitt förslag på följande sätt:

»Överstyrelsen har ansett sig böra lägga en väsentlig del av första årets anslagsökning på *folkbiblioteksväsendet* med hänsyn till den betydelse detta arbete har som underlag för självbildningsarbetet, vare sig det bedrivs genom självstudier på egen hand eller i anslutning till föreläsningar och studiecirklar.»

Överstyrelsen har emellertid, samtidigt med att överstyrelsen med ledning av senast föreliggande material verkställt en omräkning av det erforderliga beloppet, tagit under omprövning, huruvida förändringar i de föreslagna bestämmelserna vore tänkbara, vilka kunde leda till någon besparing utan att kullkasta de av överstyrelsen föreslagna grundprinciperna.

Överstyrelsen anför härom:

»Vid en förnyad beräkning av de ökade kostnader, som skulle bli följden av ett förverkligande av överstyrelsens förslag, har överstyrelsen kommit till det resultatet, att anslagsökningen för de folk- och studiecirkelbibliotek, som för närvarande åtnjuta statsunderstöd, i händelse av oförändrat lokalt tillskott kan beräknas till sammanlagt cirka 370,000 kronor. Överstyrelsen vill emellertid här omnämna, att till denna siffra skulle komma, därest 5 folkbibliotek i större eller medelstora städer, som nu ej ansöka om statsbidrag, efter de nya villkoren skulle begära dylikt anslag, ett belopp, som under ovan angivna förutsättningar (och för den händelse ett par av dessa bibliotek företaga en omläggning av bibliotekens arbetsmetoder, vilka för närvarande förhindra statsanslags utgående) skulle bli cirka 50,000 kronor.

Överstyrelsen har emellertid — med hänsyn till att senaste årens statsverkspropositioner av ekonomiska skäl ej upptagit de av överstyrelsen ingivna petita — på denna punkt ansett sig böra taga under omprövning,

huruvida förändringar i de föreslagna bestämmelserna vore tänkbara, vilka kunde leda till någon besparing utan att kullkasta de av överstyrelsen föreslagna grundprinciperna.

Till en början har överstyrelsen företagit en undersökning av olika möjligheter till sänkning av det ifrågasatta maximum per kommun. Överstyrelsen måste emellertid därvid fasthålla vid sin uppfattning om den utomordentliga betydelsen för hela landets folkbiblioteksväsen av att ingen reduktion sker, som äventyrar syftet med förslaget att leda till en effektiv förbättring även av biblioteksverksamheten i de något större biblioteken. Överstyrelsen vill i detta sammanhang bland annat erinra om den till grund för hela dess förslag liggande tankegången om en skyldighet för de större biblioteken att i mån av resurser supplera biblioteken även utanför den egna kommunen, dels genom en utbyggnad på sätt nedan närmare antydes av vissa av dem till centralbibliotek med långt gående skyldigheter gentemot landsbygdens och de mindre städernas bibliotek, dels också genom skyldighet även för andra bibliotek med statsanslag utöver ett visst belopp (8,000 kronor) att inom ett mindre område lämna kostnadsfria boklån till utanför kommunen bosatta personer.

Överstyrelsen vill för sin del vara med om någon reduktion av maximum anslaget per kommun, därest detta anses nödvändigt för ett realiserande för närvarande av förslaget, men anser maximum dock ej böra sättas lägre än till 10,000 kronor mot av överstyrelsen tidigare föreslagna 15,000 kronor och anser förutsättningen härför böra vara en ökning av det tillägg, som skulle utgå till centralbibliotek, med motsvarande belopp, alltså från 5,000 kronor till 10,000 kronor, så att de för ett helt läns biblioteksarbete viktiga centralbiblioteken ej erhöles sämre möjligheter att fylla sina betydelsefulla uppgifter. Föreskriften i överstyrelsens förslag om ett visst belopp, intill vilket olika bibliotekstyper skulle åga förmånsrätt, bör i proportion härtill ändras.»

Överstyrelsen beräknar, att genom denna reduktion vinnes en minskning om 35,000 kronor i det belopp, som skulle varit erforderligt i händelse av ett förverkligande av överstyrelsens förslag i yttrandet av år 1924 i dess obeskurta form.

Därjämte meddelar överstyrelsen, att överstyrelsen ånyo diskuterat den i dess tidigare yttrande behandlade frågan om grunderna för fixerandet av statsanslagets procent av ortsbidraget för varje särskilt bibliotek. Överstyrelsen yttrar härom:

»Överstyrelsen har vid förnyad diskussion om denna punkt företagit en jämförelse mellan kostnaderna för de båda angivna alternativens realiserande. Denna jämförelse, verkställd med ledning av nu tillgängliga uppgifter angående de förhållanden, som skulle bli bestämmande för statsanslagets avvägande enligt de nya bestämmelserna, har givit vid handen, att det i överstyrelsens ovan refererade yttrande avvisade förra av de båda alternativen, innebärande hänsyntagande till alla biblioteken inom kommunen vid fixerande av grundunderstödet procent av ortsbidraget (nedan benämnt Alt. I), kan beräknas, därest i övrigt inga ändringar i villkoren för anslaget utgående företagas, betinga en kostnad, som med cirka 35,000 kronor understiger kostnaderna för det i överstyrelsens yttrande förordade senare av de båda alternativen (nedan benämnt Alt. II), en besparing som emellertid med

biblioteksverksamhetens fortskridande utveckling skulle alltmera minska för att helt bortfalla i den händelse biblioteken utvecklades så, att villkoren för utgåendet av tilläggsanslag åt samtliga bibliotek uppfylldes.

Överstyrelsen har — trots sin principiella uppfattning, att Alt. I erbjuder en lösning, som är från bibliotekssynpunkt mera konsekvent — alltjämt ansett sig böra vidhålla sin ståndpunkt i yttrandet den 14 oktober 1924 med hänsyn därtill att ett accepterande av Alt. I dels som ovan nämnts skulle leda till ett avsevärt fördröjande av behandlingen av statsbidragsansökningarna, dels skulle få till resultat, att ett och annat bibliotek skulle erhålla lägre statsanslag än för närvarande, en minskning, som särskilt för biblioteken i vissa mindre kommuner skulle kunna bli kännbar.

Överstyrelsen beräknar alltså den sammanlagda ökningen av anslagsbehovet till kommunala eller som kommunala fungerande folkbibliotek samt i samband med studiecirkelarbete bedriven folkbiblioteksverksamhet till cirka 335,000 kronor.

I fråga om centralbiblioteken understryker överstyrelsen kraftigt vikten av inrättande omedelbart av dylika bibliotek.

Av skäl, som ovan anförts, har överstyrelsen nu föreslagit, att centralbiblioteksanslaget sättes till 10,000 kronor för bibliotek för helt år. Överstyrelsen anser sig däremot kunna stanna vid inrättandet av två nya centralbibliotek för år med början under budgetåret 1929/1930 i stället för i dess tidigare yttrande föreslagna tre för år. Då biblioteken under alla omständigheter kunna beräknas behöva en viss förberedelsestid, innan de kunna åtaga sig verksamheten som centralbibliotek, erfordras ej anslag för ändamålet förrän från den 1 januari 1930. Överstyrelsen har därför beräknat hela beloppet för centralbibliotek under budgetåret 1929/1930 till 10,000 kronor.

I fråga om *skolbiblioteken* anser sig överstyrelsen, då det vore nödvändigt att i händelse av en successiv reglering skjuta vissa biblioteksanslag på framtiden, böra föreslå, att anslag för budgetåret 1929/1930 anvisas endast till bibliotek vid skoltyper, som redan åtnjuta understöd, under det att frågan om anslag till bibliotek vid övriga skoltyper skulle uppskjutas till därpå följande budgetår. Med anslagen till *biblioteksverksamhet ombord å svenska handelsfartyg* borde också under dessa förhållanden anstå till nästa budgetår.

En ökning av *arbetskrafterna hos bibliotekskonsulenterna* borde däremot redan första året ske. I detta hänseende har överstyrelsen föreslagit dels inrättande av en ny andre bibliotekskonsulentbefattning på överstyrelsens stat, dels ock beviljande av medel ur anslaget till folkbiblioteksväsendet till arvode åt ett kanslibitråde.

Till motivering av sin begäran om *en ny andre bibliotekskonsulenttjänst* anför överstyrelsen följande:

Första förslaget till anställande av särskilda tjänstemän för behandling av folkbiblioteksärendena framlades av filosofie doktorn Valfrid Palmgren i hennes 1911 avgivna »Förslag angående de åtgärder, som från statens sida

böra vidtagas för främjande av det allmänna biblioteksarbetet i Sverige», där det efter en vidlyftig utredning angående de omfattande arbetsuppgifter, som komme att åligga dessa tjänstemän, påyrkades inrättande av en biblioteksbyrå i ecklesiastikdepartementet med fyra bibliotekskonsulenter. De sakkunniga, som inom ecklesiastikdepartementet biträdde med frågans vidare beredande, uttalade sig för en inskränkning av antalet bibliotekskonsulenter till tre, men ställde sig avvisande mot tanken på en ytterligare reducering av antalet. I nådiga propositionen till 1912 års riksdag angående understödjande av folkbiblioteksväsendet uttalades, att det syntes sannolikt, att de bibliotekskonsulenterna åliggande arbetsuppgifterna skulle kunna bereda 3 tjänstemän full sysselsättning, men att, då det här gällde ett arbetsfält, om vars omfattning man väl kunde hava ganska säkra förmodanden men dock icke kunde förebringa någon detaljerad utredning, man syntes böra framgå med största försiktighet och därför till en början nöja sig med två bibliotekskonsulenter.

Riksdagen beslöt i enlighet med propositionen att bevilja anslag från och med 1913 till en förste bibliotekskonsulent och en andre bibliotekskonsulent, vilka först sorterade under ecklesiastikdepartementet, men 1914 överflyttades till folkskolöverstyrelsen.

Genom beslut vid 1917 års riksdag uppfördes förste bibliotekskonsulenten på ordinarie stat och genom beslut vid 1919 års riksdag andre bibliotekskonsulenten.

Bibliotekskonsulenterna erhöles från och med 1918 ett biträde, med arvode från anslaget till folk- och skolbibliotek, men hade även under större delen av tiden 1913—1917 haft ett biträde, med arvode ur anslaget till grundkatalogen.

I skrivelse den 30 augusti 1919 hemställde överstyrelsen dels om anslag till arvode åt två nya kvinnliga biträden, dels om anställande av ytterligare en andre bibliotekskonsulent, det förre med hänvisning till den starkt stegrad omfattningen av bibliotekskonsulenternas arbete av mera expeditionell natur och den ständigt ökade förseningen i fråga om handläggningen av dessa ärenden, det senare framför allt med hänsyn till vikten av ett bättre tillgodoseende av den rådgivande och hjälpande verksamhet, som måste ombesörjas av bibliotekskonsulenterna själva och vilken i allt för hög grad måst träda tillbaka för det löpande arbete, som ej kunnat skjutas åt sidan.

Kungl. Maj:t framlade med anledning av överstyrelsens sålunda gjorda hemställan vid 1920 års riksdag proposition med förslag om anvisande av arvoden för två biträdesbefattningar men ansåg sig ej böra föreslå ytterligare en bibliotekskonsulent. Riksdagen fattade beslut i enlighet med propositionen.

Genom tillkomsten av de år 1920 nyinrättade biträdesbefattningarna inträdde en förbättring i fråga om det mera expeditionella arbete av olika slag, som, sedan en fast praxis utbildat sig, kan utföras av dessa biträden under bibliotekskonsulenternas ledning.

Sedan dess har emellertid arbetet hos bibliotekskonsulenterna ytterligare kraftigt vuxit.

Med år 1924 tillkom visserligen en ny biträdesbefattning, men detta biträde har att fylla de alldeles särskilda samtidigt nytillkomna arbetsuppgifter, som åligga bibliotekskonsulenterna så länge ingen statsunderstödd bokförmedlingsanstalt finnes, och arvodet utgår blott så länge intet statsunderstöd beviljas dylik anstalt.

Redan 1924 var också behovet av en ökning av antalet tjänstgörande synnerligen påtagligt, och överstyrelsen uppvisade i sitt yttrande den 14 oktober 1924 över »Betänkande med utredning och förslag angående det fria och frivilliga folkbildningsarbetet» under anförande av en utförlig motivering, att omfattningen av arbetet hos bibliotekskonsulenterna redan vid denna tid gjorde en ökning av antalet bibliotekskonsulenter i högsta grad av behovet påkallad, alldeles oberoende av den ökning i arbetet, som skulle komma att bli följden av den i sagda yttrande föreslagna omläggningen av statens anslagsbestämmelser för understödjande av folkbiblioteksarbetet.

Överstyrelsen har också sedan dess upprepade gånger återkommit med hemställan om ökning av arbetskrafterna.

Omfattningen av bibliotekskonsulenternas arbete har i själva verket också under senaste åren starkt stegrats, så att dels ärendenas handläggning alltjämt måst draga ut på tiden betydligt längre än önskligt varit, dels synnerligen viktiga arbetsuppgifter måst skjutas allt för mycket i bakgrunden. Ökningen i fråga om det mera administrativt — expeditionella arbetet framgår av följande tabell:

	Antalet granskade ansökningshandlingar	Antalet granskade bokrekvisitioner	Antalet granskade redovisningar för användning av statsbidraget	Antalet ankomna skrivelser och försändelser (utom de i föregående kolumner upptagna)	Antalet avgående försändelser	
					kataloger och cirkulär m. m.	övriga
1913	1,521	c. 1,500	—	—	—	—
1920	3,572	c. 3,550	3,456	1,400	1,628	1,325
1927/28	7,447	c. 7,400	7,200	5,525	4,080	7,126

Den lämnade tabellen ger vid handen, att antalet ärenden av mera expeditionell natur under tiden sedan år 1920, då den senaste ökningen av arbetskraften för detta ändamål ägt rum, ungefär fördubblats (om hänsyn tages till att siffrorna i kolumnerna för ankomna och avgående försändelser, vilka ökats än kraftigare, delvis motsvaras av det biträde, som år 1924 anställdes för det ökade arbete, som tillkommit med bortfallande av de statsunderstödda bokförmedlingsbyråerna).

Bristen på arbetskraft är emellertid minst lika kännbar i fråga om övriga sidor av bibliotekskonsulenternas verksamhet som när det gäller det här omnämnda administrativt—expeditionella arbetet, vars ökade omfattning direkt kan utläsas ur den lämnade statistiken.

Överstyrelsen vill med några ord belysa arten av dessa sidor av bibliotekskonsulenternas arbete.

De kataloger över den nyutkommande litteraturen till ledning vid bibliotekens bokurval, som genom bibliotekskonsulenternas försorg utgivits, måste ständigt kompletteras genom tilläggs-kataloger och med vissa års mellanrum genom nya »grundkataloger», ett arbete som ej blott är synnerligen grannlaga utan också enligt sakens natur måste bli mycket tidsödande, då från sakkunniga måste inhämtas yttranden rörande ett mycket stort antal utkommande arbeten, vilkas införande i katalogerna kan ifrågasättas, och med ledning av dessa katalogerna färdigredigeras.

En annan viktig sida av bibliotekskonsulenternas arbetsuppgifter har varit

organiserandet och ledandet av bibliotekskurser. Sedan år 1920 ha kortare dylika kurser om en vecka ordnats för föreståndare för folk-, skol- och studiecirkelbibliotek, och inemot ett tusental biblioteksföreståndare ha nu genomgått dylika kurser. Sedan år 1926 ha ordnats särskilda fortsättningskurser om minst 10 dagar. Överstyrelsen har emellertid ej ansett sig kunna nöja sig med anordnandet av dessa kortare kurser utan har, sedan anslag för ändamålet av Kungl. Maj:t ställts till förfogande, till hjälp för utbildningen av bibliotekarier vid stadsbibliotek och andra större folkbibliotek åren 1926 och 1928 under förste bibliotekskonsulentens ledning anordnat längre sammanhängande kurser om en hel termin (4 respektive 5 månader), med undervisningen bedriven i form av föreläsningar, seminarieövningar, demonstrationer, studieresor o. s. v. samt med formliga betyg vid kursens avslutning. Dessa längre kurser, vilkas organisation givetvis är synnerligen krävande och vilkas ändamålsenliga planläggning måste anses vara av den största betydelse för hela folkbiblioteksarbetet, måste efter allt att döma återkomma med regelbundna ej allt för långa mellanrum också i fortsättningen.

Den rådgivande verksamheten (genom svar på förfrågningar, framläggande av förslag till biblioteksverksamhetens ordnande på olika orter, resor för inspektions- och instruktionsbesök o. s. v.) måste vara en central uppgift för bibliotekskonsulenterna. I avseende härpå framhöll överstyrelsen i sitt yttrande den 14 oktober 1924, att alltjämt i allt väsentligt gällde vad överstyrelsen uttalat i sin ovannämnda skrivelse av år 1919 i sammanhang med begäran om tillsättande av ännu en andre bibliotekskonsulent, nämligen att det »varit nödvändigt att allt för mycket skjuta åt sidan den rådgivande, ledande och hjälpande verksamheten, som redan från början framhållits som en så väsentlig del av bibliotekskonsulenternas arbete och som måste vara den centrala sidan av deras uppgift, vilken ej borde fått skymmas undan av aldrig så viktigt arbete av mer eller mindre expeditionell beskaffenhet». Det påpekas vidare, att naturligtvis denna sida av bibliotekskonsulenternas uppgift ej helt och hållet fått ligga nere. »Vad som kunnat göras har emellertid varit allt för otillräckligt. Det fordras ett oavbrutet, planmässigt och målmedvetet arbete på detta område för att verkligen kunna nå bibliotekens föreståndare och lämna dem de anvisningar och den hjälp, som de behöva i sitt arbete.»

Överstyrelsen anser sig här ånyo böra understryka de sålunda tidigare framförda synpunkterna men vill därjämte erinra om att bistånd från bibliotekskonsulenternas sida också på det område det här gäller även under senare år i ständigt ökad grad påfordrats jämsides med utvecklingen av folkbiblioteksarbetets omfattning överhuvud.

Hur kraftigt detta arbete ökats under de över 15 år, som förflutit sedan bibliotekskonsulenttjänsterna år 1913 inrättades, framgår av följande siffror avseende samtliga statsunderstödda folk-, skol- och studiecirkelbibliotek.

Statistiken omfattar den statistik (i vissa fall avseende närmast föregående år), som lämnats dels första året då statsanslag beviljades, 1913, dels senaste år, för vilket fullständig statistik föreligger, 1927, dels ett mellanliggande år, 1920, eller det år då biträdestjänsterna hos bibliotekskonsulenterna fixerades till det nuvarande antalet (frånsett den 1924 nytillkomna ovannämnda tjänsten med särskilda uppgifter).

	Antal bibliotek.	Antal band.	Antal lån.
<i>1913.</i>			
Folkbibliotek	552	329,285	549,819
Skolbibliotek	279	98,958	350,431
Studiecirkelbibliotek	823	110,354	167,210
	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	1,654	538,597	1,067,460
<i>1920.</i>			
Folkbibliotek	876	815,163	1,311,697
Skolbibliotek	749	330,966	992,578
Studiecirkelbibliotek	2,103	443,167	550,196
	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	3,728	1,589,296	2,854,471
<i>1927.</i>			
Folkbibliotek	1,206	1,329,163	2,735,034
Skolbibliotek	1,299	707,365	2,041,180
Studiecirkelbibliotek	3,498	815,562	1,159,523
	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	6,003	2,852,090	5,935,737

Den lämnade statistiken ger vid handen, att antalet statsunderstödda folk- och skolbibliotek under denna tidrymd mellan tre- och fyrdubblats, antal band i biblioteken mer än femdubblats, antalet lån ungefär sexdubblats. Denna kraftiga utveckling har helt naturligt motsvarats av betydligt skärpta krav i fråga om det arbete som bedrivs i biblioteken och därvid också i fråga om den rådgivande och hjälpande verksamhet, som härvidlag kräves från bibliotekskonsulenternas sida.

Därutöver vill överstyrelsen emellertid erinra om hurusom bibliotekskonsulenternas arbetsuppgifter ej inskränka sig till de ur folkbiblioteksanslaget statsunderstödda arter av folk-, skol-, studiecirkel- och sjukhusbibliotek, som här refererade statistik avser, utan gälla även biblioteksverksamheten vid andra under överstyrelsens inseeende stående anstalter. I detta avseende vill överstyrelsen särskilt erinra om den ständigt ökade uppmärksamhet, som måste ägnas åt biblioteken vid olika arter av statliga läroverk och vill därvid omnämna, att överstyrelsen haft under diskussion särskilda åtgärder till hjälp för läroverkens bibliotek bland annat med hänsyn till underlättandet av ett närmare samarbete mellan bibliotek och undervisning, som ingår som ett så viktigt led i senaste skolreform.

Av vad ovan anförts torde tydligt framgå, att det av bibliotekskonsulenterna och de hos dem anställda tjänstgörande bedrivna arbetets omfattning under senare år ökats så kraftigt, att för arbetets behöriga fortgång en ökning av arbetskrafterna är oundgänglig. Detta gäller såväl det mera expeditionella och administrativa arbetet som också det arbete av rådgivande och handledande natur, som till övervägande del måste utföras av bibliotekskonsulenterna själva jämsides med dessas ledande och övervakande av den mera expeditionella och administrativa verksamheten.

Överstyrelsen har med hänvisning till här lämnade motivering ansett sig böra föreslå inrättandet av en ny andre bibliotekskonsulenttjänst, varigenom antalet bibliotekskonsulenter skulle bli tre eller den siffra, som redan år 1912 av de sakkunniga angavs som minimum.

Till stöd för sin hemställan om *medel till arvode åt ett kanslibitråde* hänvisar överstyrelsen till den allmänna motivering till ökning av arbetskraf-

terna, som sålunda lämnats, samt anför därefter i fråga om lönegraden för det biträde, som begärts, följande:

Överstyrelsen vill i fråga om placeringen av denna tjänst erinra om, huru-
som hos bibliotekskonsulenterna för närvarande äro anställda (oavsett den
befattningshavare med särskilda uppgifter, som efter vad ovan omnämnts
får anställas så länge anslag ej utgår till bokförmedlingsanstalt och som
även för kommande budgetår är erforderlig av samma skäl som tidigare)
en tjänstgörande i kansliskrivaregrad och två i kontorsbiträdesgrad. Den
vida övervägande delen av det arbete, för vilket ej blott kansliskrivaren
utan även de båda kontorsbiträdena tagas i anspråk, är antingen granskning
av ansökningshandlingar från bibliotek av olika slag eller katalogiserings-
och aunar arbete, som förutsätter vana vid biblioteksgöromål, eller slutligen
andra härmed likvärdiga uppgifter av natur att förutsätta en ganska hög
grad av förmåga av självständigt arbete.

Under sådana omständigheter och med hänsyn till vikten av att — i
konkurrens med det under senare åren starkt ökade antalet arbetsmöjlig-
heter i bibliotek av olika slag i huvudstaden — kunna förvärva och behålla
ör arbetet fullt lämpade personer, skulle överstyrelsen helst sett, att den
nya befattningshavaren kunnat placeras i kansliskrivares grad men vågar
ej för närvarande framställa förslag om dess placering högre än som kansli-
biträde i sjunde lönegraden. För detta ändamål har överstyrelsen uppfört
ett belopp om 2,676 kronor årligen. Beträffande denna kanslibiträdestjänst
torde i övrigt böra bestämmas, att föreskrifterna i § 33 i kungörelsen den
26 juni 1925 med avlöningsbestämmelser för icke ordinarie befattningshavare
vid statsdepartement och vissa andra verk tillhörande den civila statsför-
valtningen (nr 356) skola äga tillämpning.

Samtidigt har överstyrelsen ansett sig böra beräkna förslaget till ersätt-
ning åt vikarier med cirka 500 kronor högre än innevarande år samt an-
slaget till ålderstillägg för befattningshavare under förevarande anslag, som
uppflyttats i högre löneklass, med cirka 300 kronor högre än innevarande år.

Över skolöverstyrelsens förslag om förstärkning av arbetskrafterna hos
bibliotekskonsulenterna har *statskontoret* den 1 oktober 1928 yttrat sig och
därvid anfört huvudsakligen följande:

Statskontoret vill framhålla, att av de av överstyrelsen lämnade statistiska
uppgifterna angående omfattningen av göromålen å ifrågakvarande avdelning
av ämbetsverket jämte vad i övrigt meddelats härom, synes framgå, att
sedan år 1913, då de nuvarande konsulenttjänsterna inrättades, ärendenas
antal tillvuxit och jämväl kommit att omfatta nya områden i sådan utsträck-
ning, att en ökning av arbetskrafterna på avdelningen kan anses i och för
sig väl motiverad. Emellertid lär det icke vara lämpligt att, innan det nu
pågående besparingsarbetet passerat skolöverstyrelsen, inrätta någon ny ordi-
narie tjänst därstädes. Anses det, att behovet av förstärkning av arbetskrafterna
i konsulentgraden är så trängande, att därmed icke kan tillsvidare
anstå — något varom statskontoret har svårt att uttala ett mera bestämt
omdöme — torde i stället för inrättande av en ordinarie tjänst böra anvisas
medel från anslaget till understöd åt folkbiblioteksväsendet för avlönande
av en extra ordinarie befattningshavare i enlighet med bestämmelserna i §
33 av avlöningsreglementet för icke-ordinarie befattningshavare, d. v. s. med
placering i 20:de löneklassen och en avlöning av 6,048 kronor, samt med
rätt till uppflyttning i löneklass i vanlig ordning.

Förslaget att från berörda anslag skulle få tagas i anspråk medel för avlöande i enahanda ordning av ett extra ordinarie kanslibitråde, anser sig statskontoret, med hänsyn till vad till stöd för framställningen i denna del anförts, böra tillstyrka. Grundavlöningen vid denna tjänst skulle, på sätt av överstyrelsen angivits, komma att utgöra den för 6:te löneklassen bestämda eller 2,676 kronor.

Om *anslagsbehovet för budgetåret 1929/1930* yttrade *överstyrelsen* slutligen:

Ökningen skulle alltså enligt ovan angivna beräkningar uppgå för folk- och studiecirkelbibliotek (»kommunala eller som kommunala fungerande folkbibliotek samt i sammanhang med studiecirkelverksamhet bedriven folkbiblioteksverksamhet») till 335,000 kronor, för centralbibliotek till 10,000 kronor, för skolbibliotek till 45,000 kronor, för biblioteksinspektion från central- och landsbibliotek till 600 kronor, till befattningshavare hos bibliotekskonsulenterna till 3,500 kronor. Däremot skulle uppstå en minskning av anslaget till förmedlingsanstalter för vandringsbibliotek om 500 kronor. Hela den erforderliga ökningen av anslaget skulle alltså för helt år belöpa sig till cirka 393,600 kronor.

Överstyrelsen vill emellertid ytterligare anföra följande till belysning av anslagsbehovet under övergångsåret. Då de nya anslagsbestämmelserna antagligen först kunna utfärdas in på budgetåret och för övrigt — även om tidpunkten för ansökans ingivande skulle omläggas till annat datum än vad överstyrelsen i sitt yttrande föreslagit — anslagen till folk- och studiecirkel- samt skolbibliotek i varje fall ej torde kunna beviljas så tidigt, att mer än en del av anslagen faktiskt kommer att av biblioteken uttagas under budgetåret 1929/1930, har man med all säkerhet i praktiken att räkna med en betydligt lägre ökning av det ur förslagsanslaget från statskontoret utbetalade beloppet under budgetåret 1929/1930 än vad av ovan angivna siffror skulle framgå. Hur stor ökningen kan tänkas bli, är givetvis på förhand omöjligt att bedöma, men överstyrelsen anser för sin del antagligt, att under år 1929/1930 högst hälften av anslagsökningen i fråga om folk- och studiecirkel- samt skolbibliotek kan tänkas erforderlig. Med hänsyn till dessa omständigheter kan för år 1929/1930 räknas med en reduktion om cirka 190,000 kronor i de ovan angivna beloppen.

För budgetåret 1929/1930 har överstyrelsen därför räknat med ett ökat anslagsbehov om allenast 203,600 kronor. Då som ovan nämnts, under innevarande budgetår beräknas ur detta anslag disponeras cirka 556,500 kronor föreslår överstyrelsen förslagsanslagets fixerande till 760,000 kronor.

Slutligen vill överstyrelsen omnämna, att överstyrelsen ansett sig i enlighet med vad i dess yttrande över folkbildningssakkunnigas betänkande föreslagits, böra ändra rubriken på här förevarande förslagsanslag till Understöd åt folkbiblioteksväsendet.

Hela anslagsbehovet vid ett successivt genomförande av reformförslaget enligt överstyrelsens senaste förslag framgår av följande tabell.

	Anslag (i fråga om förslagsan- slag beräk- nade belopp) 1928/1929 kronor	Beräknad ökning (+) eller minskning (—) av anslagsbeloppet vid omorganisation i händelse av successivt genomförande	
		1929/1930 kronor	därutöver 1930/1931 kronor
<i>Folkbiblioteksväsendet.</i>			
Kommunala eller som kommunala fungerande folkbibliotek samt i samband med studiecirkelarbeta bedrivna folkbiblioteksverksamhet, förslagsanslag	345,000	+ 167,500	+ 167,500
Centralbibliotek ¹⁾ , högst	—	+ 10,000	+ 20,000
Skolbibliotek, förslagsanslag	150,000	+ 22,500	+ 32,500
Bibliotek vid sjukvårdsinrättningar, förslagsanslag	8,000	—	—
Resekostnads- och traktamentsersättningar vid biblioteksinspektion från central- och landsbibliotek ²⁾ , högst	600	+ 600	+ 1,200
Förmedlingsanstalter för vandringsbibliotek, högst	11,000	— 500 ³⁾	— ³⁾
Biblioteksverksamhet ombord på svenska handelsfartyg, högst . . .	—	—	+ 10,000
Kurser för föreståndare för folk-, skol- och studiecirkelbibliotek . .	12,000	—	—
Tillägg till grundkatalogen	5,000	—	—
Biblioteksbladet, Bokstugan och Studiekamraten	12,000	—	— ⁴⁾
Arvoden åt biträden hos bibliotekskonsulenterna jämte vikariatersättning	12,900	+ c:a 3,500	— ⁵⁾
Summa understöd till folkbiblioteksväsendet	556,500	+ 203,600	+ 231,200 ⁶⁾

¹⁾ + 20,000 kronor per år intill dess ett centralbibliotek (eller landsbibliotek) inrättats i varje län.

²⁾ + 1,200 kronor per år intill dess ett centralbibliotek (eller landsbibliotek) inrättats i varje län.

³⁾ En successiv avskrivning av anslaget beräknas ske, till sin storlek beroende på ordningen för inrättandet av centralbiblioteken, här förslagsvis uppfört 1,000 kronor första året (i kolumnen för 1929/1930 beräknat för $\frac{1}{2}$ år 500 kronor).

⁴⁾ Av detta belopp överflyttas 8,000 kronor till studiecirkelanslaget.

⁵⁾ Från folkbiblioteksanslaget överflyttas till skolöverstyrelsens stat hela denna post, utom 3,500 kronor, samtidigt med att de hos bibliotekskonsulenterna anställda befattningshavarna utom en (den kansliskrivare, för vars avlönande 1922 års riksdag i sammanhang med andra bestämmelser rörande expedieringen av böcker till statsunderstödda bibliotek och studiecirkelklar m. m. anvisat medel) erhålla ordinarie anställning.

⁶⁾ Till dessa belopp kommer i fortsättningen, i enlighet med vad ovan i not 1—2 angivits, en ökning för ett antal år framåt om 21,200 kronor för år (hur länge denna ökning kommer att fortgå, blir beroende av, huruvida och i så fall i hur många län landsbibliotek inrättas och centralbibliotek därför ej behöva ordnas), varemot å andra sidan kommer en successiv avskrivning, i enlighet med vad ovan i not 3 angivits, av anslaget till förmedlingsanstalter för vandringsbibliotek efterhand som central- (eller lands-) bibliotek inrättas i olika län. Slutligen har man att räkna med en överflyttning till skolöverstyrelsens stat i enlighet med vad ovan i not. 5 angivits av arvoden till vissa biträden hos bibliotekskonsulenterna.

Kap. V. Departementschefens yttrande.

Sedan jag sålunda redogjort för den förberedande behandling, som ägnats frågan, har jag att angiva min egen uppfattning i ämnet.

Allmänna
synpunkter.

Redan i mitt yttrande till statsrådsprotokollet den 4 januari 1929 har jag uttalat som min mening, att en omläggning av grunderna för understödande av folkbiblioteksväsendet omedelbart bör äga rum.

Det levande bildningsintresse och den starka läslust, som man oförtydligt konstaterar inom vida lager av vårt folk, utgöra värdefulla tillgångar, som på allt sätt böra stödjas.

Skapandet av möjligheter för den vuxnes fortsatta självbildning efter avslutad skolgång måste i själva verket betraktas som en ytterst betydelsefull uppgift för det moderna samhället. Den snabba utvecklingen på den andliga odlingens område, individens allt starkare medansvar för samhällsutvecklingen, den skärpta konkurrensen om utkomst i livet, allt samverkar därhän att den enskildes studier mindre nu än någonsin kunna betraktas som avslutade med den unges utträde i livet. Samtidigt gör sig kravet på åtgärder till befrämjande av ett sunt nöjesliv allt kraftigare kännbart. Och i båda dessa avseenden är boken och biblioteket ett av de mest effektiva medlen. Boken har samma betydelse, när det gäller att skapa möjligheter för självstudier, som för sund rekreation och personlig utveckling.

Tillgången till god litteratur genom väl utrustade bibliotek utgör den grundval, varpå de vuxnas självbildningsarbete över huvud måste bygga, och en omorganisation av våra folkliga bibliotek är därför också första förutsättningen för en lösning även av de andra sidorna av folkbildningsfrågan, frågan om föreläsningsverksamhetens och studiecirkelarbetets utvecklande.

Av det sagda framgår också utan vidare att kraven på biblioteken nu måste ställas mycket högre än tidigare. Biblioteksväsendet befinner sig i en övergångsperiod och måste anpassa sig efter de ej blott på grund av utlåningssiffrornas tillväxt utan också kvalitativt skärpta behoven. Men det behöves för en sådan anpassning och utveckling ett kraftigare ekonomiskt stöd från staten, en mera målmedveten organisation, en intim samverkan mellan de splittrade småbiblioteken, en påbyggnad på de lokala biblioteken och slutligen en förstärkning av den centrala ledningen av folkbiblioteksväsendet. I fråga om bristerna i det nuvarande folkbiblioteksväsendet och kraven på reformer får jag ytterligare hänvisa till min ovan sid. 8 ff. lämnade framställning.

Jag skulle gärna sett, att det vid detta tillfälle varit mig möjligt att framlägga förslag om höjda understöd ej blott till folkbiblioteksväsendet utan till folkbildningsarbetet i dess helhet. Uppenbart synes mig nämligen vara,

att även de sidor av folkbildningsarbetet, som representeras av föreläsningsverksamhet, studiecirklararbete o. s. v., äro i behov av ett kraftigare stöd från statens sida. Vad föreläsningsverksamheten beträffar, ansluter jag mig därvid till vad riksdagen år 1928 uttalade, nämligen att »det sätt, varpå föreläsningsverksamheten för närvarande bedrives, lämnar rum för åtskilliga erinringar» och att »genom en ej alltid fullt ändamålsenlig organisation denna betydelsefulla verksamhet understundom förfelar det mål den vill vinna» samt att till följd härav »en rättelse härutinnan är tvivelsutan högst önskvärd och bör i sinom tid komma till stånd».

Mängden av de anslagsbehov, som föreligga under åttonde huvudtiteln, har emellertid omöjliggjort för mig att för närvarande framlägga förslag om ett förverkligande av folkbildningssakkunnigas betänkande i alla dess delar. Som jag i mitt yttrande till statsrådsprotokollet den 4 januari 1929 omnämnde, skulle ett förverkligande av reformen i dess helhet medföra en omedelbar årlig merutgift på över 800,000 kronor. Hänsynen till statsekonomiska förhållanden har nödsakat mig att förorda ett beträdande av de partiella reformernas väg. Genom ett successivt förverkligande av reformförslagen blir det nämligen möjligt att göra reformen ur kostnadsynpunkt mindre kännbar, i det att merutgifterna komma att fördelas på ett flertal år. Tanken är ej ny; jag vill erinra om ett uttalande, som gjorts av chefen för ecklesiastikdepartementet till statsrådsprotokollet den 7 januari 1926 av innehåll att en undersökning borde vidtagas, om icke vissa delar av ifrågavarande förslag lämpligen kunde utbrytas och behandlas för sig.

Den utredning, som då förklarades önskvärd, föreligger nu, i det att skolöverstyrelsen, som ovan nämnts, i sina anslagsäskanden till årets riksdag, efter att ha hemställt om förslag rörande samtliga sidor av folkbildningsarbetet i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer, som angivits i överstyrelsens yttrande över folkbildningssakkunnigas betänkande, alternativt föreslagit ett successivt förverkligande av den föreslagna omorganisationen. Överstyrelsen hänvisar som motivering för detta alternativa förslag dels till ovannämnda uttalande till 1926 års statsverksproposition, dels till den omständigheten att riksdagen genom beslut vid olika tillfällen om förverkligande av vissa sidor av folkbildningssakkunnigas förslag redan syntes ha gått in på en sådan väg för frågans lösning.

Överstyrelsens förslag går, som redan ovan angivits, ut på en uppdelning av anslagsökningen på två år, varvid övervägande delen av första årets anslagsökning, 203,600 kronor av inalles 254,100 kronor, skulle falla på folkbiblioteksväsendet »med hänsyn till den betydelse detta arbete har som underlag för självbildningsarbetet, vare sig detta bedrives genom självstudier på egen hand eller i anslutning till föreläsningar och studiecirklar».

Samtidigt föreslår överstyrelsen emellertid vissa anslagsökningar även

för föreläsningsverksamheten, 28,500 kronor, och för studiecirkelverksamheten, 22,000 kronor. Anslagsökningen för föreläsningsverksamheten avser bland annat ökat understöd för föreläsningsförbund och centralbyråer (5,000 kronor), ökad resekostnadsersättning (2,000 kronor) samt understöd till Tidskrift för föreläsningsverksamheten (1,500 kronor). I samband härmed föreslås ett omedelbart antagande av ändrade bestämmelser angående understöd åt föreläsningsverksamheten. Anslagsökningen för studiecirkelverksamheten avser anslag till ett antal kombinerade föreläsnings- och studiecirkelkurser (18,000 kronor) samt ökat understöd till Arbetarnas bildningsförbund (4,000 kronor).

I detta sammanhang vill jag erinra om mitt särskilda yttrande till folkbildningssakkunnigas betänkande. I detta yttrande uttalar jag, att en reform torde kunna ske endast småningom samt framhöll som min mening, »att det för närvarande mest angelägna bland de önskemål, som med hänsyn till folkbildningsarbetets utveckling böra uppställas, är ett rationellt ordnande av våra folkliga bibliotek i anslutning till det program, som av de sakkunniga framlagts». I åtskilliga av de över sakkunnigförslaget inkomna yttrandena har uttalats anslutning till detta mitt särskilda yttrande. Så ha följande myndigheter, folkbildningsinstitutioner och organisationer anslutit sig till detsamma: föreläsningskonsulenten, folkbildningsförbundet, Västra Sveriges folkbildningsförbund, centralbyrån i Lund för populära vetenskapliga föreläsningar, Sveriges allmänna biblioteksörening, centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryörening, 8 folkskolinspektörer, nykterhetskonsulenten och 6 länsstyrelser. I ytterligare några yttranden har uttalats, att biblioteken utgöra det grundläggande ledet i folkbildningsarbetet.

Av de båda förslag till successiv lösning av folkbildningsfrågan, som sålunda föreligga, det ena avseende att enbart biblioteksanslagen regleras första året, det andra att huvudvikten lägges på biblioteksanslagen men att samtidigt en mindre reglering av anslagen till övriga sidor av folkbildningsarbetet äger rum, har jag, som ovan nämnts, ansett mig av statsfinansiella skäl nödsakad att stanna för det enligt min mening för närvarande mest angelägna eller en reglering av biblioteksanslagen i huvudsaklig överensstämmelse med tidigare av de sakkunniga och skolöverstyrelsen framlagda förslag med vissa inskränkningar och modifikationer, som kunna leda till någon minskning av anslagsbehovet.

Som jag redan i yttrande till statsrådsprotokollet den 4 januari 1929 framhöll, skulle det enligt min mening kunnat ifrågasättas att redan nu, oberoende av frågan om en anslagsökning, vidtaga en del föreslagna ändringar i gällande bestämmelser rörande understöd för populärvetenskapliga föreläsningar, vilka bestämmelser på åtskilliga punkter äro i viss mån föråldrade eller eljest tarva en omarbetning. Det synes emellertid mest lämpligt att låta härmed anstå, till dess frågan om ändrade grunder för nyss-

nämnda understöd kan i dess helhet upptagas och på en gång genomföras. Intill dess torde utan större olägenheter de nu gällande bestämmelserna kunna tillämpas.

Även om jag alltså nu ansett mig böra inskränka mig till att föreslå en omorganisation av folkbiblioteksväsendet, vars omläggning av ovan angivna skäl syntes mig mest trängande, vill jag emellertid samtidigt dels i anslutning till överstyrelsens ovan citerade yttrande här framhålla den centrala plats i folkbildningsarbetet, som biblioteken intaga och som gör, att en effektiv omorganisation av dessas arbete kan förväntas komma att skapa en fastare grundval för folkbildningsarbetet överhuvud och leda till ökad effektivitet av såväl föreläsnings- som studiecirkelarbetet, dels uttala min förhoppning att frågan om en reglering av även övriga sidor av folkbildningsarbetet icke skall behöva vänta någon längre tid på sin lösning.

Då jag nu går att närmare motivera de förslag i föreliggande fråga, som jag har för avsikt att framlägga, följer jag i stort sett samma uppställning, som de sakkunniga och skolöverstyrelsen använt, samt åtnöjer mig i de fall, då inga egentliga meningsskiljaktigheter förelegat, med att i största korthet hänvisa till vad tidigare anförts.

1. Kommunala och med dem likställda folkbibliotek.

Den första huvudtyp av bibliotek, till vilken folkbildningssakkunniga föreslagit anslag, är »kommunala eller som kommunala fungerande folkbibliotek» tillhöriga antingen kyrklig eller borgerlig kommun eller också förening. Den föreslagna beteckningen finner jag emellertid vara ej fullt exakt och föreslår den ersatt med termen »*kommunala och med dem likställda folkbibliotek*». (Angående motiveringen till sakkunnigas förslag om hithörande bibliotek se ovan sid. 17—22, angående yttranden härom sid. 41—43, angående skolöverstyrelsens förslag sid. 52—57).

Vilka bibliotekstyper böra understödjas?

Enligt sakkunnigförslaget skulle blott ett dylikt bibliotek (eller system av bibliotek), tillhörande kommun eller förening, i varje borgerlig kommun kunna få statsunderstöd enligt för dessa bibliotek gällande grunder.

Skolöverstyrelsen har föreslagit den förändring, att anslag för dylikt bibliotek skulle kunna utgå ej blott till kommun eller förening utan även till sammanslutning av två eller flera kommuner eller av kommun och förening. För min del finner jag det naturligt, att understöd för biblioteksverksamhet skall som hittills kunna utgå till sammanslutning av två eller flera kommuner (kommunalförbund), men anser tillägget om möjlighet för anslag till sammanslutning av kommun och förening varken formellt eller sakligt motiverat. Om en kommun och en eller flera föreningar önska tillsammans ordna biblioteksverksamhet, torde den riktiga utvägen vara, att en förening bildas, i vars styrelse kommunen äger utse visst antal medlemmar och i vars arbete i övrigt kommunen på i stadgarna föreskrivet sätt deltagar.

Förslaget att blott ett folkbibliotek av här angiven natur i varje borgerlig kommun skall kunna erhålla understöd innebär för en del större städer, där den borgerliga kommunen består av ett flertal församlingar, en ej oviktig skärpning av nu gällande föreskrifter, enligt vilka antingen kyrklig eller borgerlig kommun kan utgöra området för ett folkbiblioteks verksamhet. Den ifrågasatta ändringen synes mig vara en rimlig konsekvens av den väsentliga ökning av understödsmaximum, som nu föreslås. En självklar inskränkning innebär vidare den allmänt föreslagna bestämmelsen, att understöd till kommunalt eller därmed likställt folkbibliotek ej får utgå i kommun med landsbibliotek, då ju detta har till uppgift bland annat att fylla ett lokalt folkbiblioteks uppgifter.

I fråga om *understödsmaximum* har skolöverstyrelsen föreslagit den ändring, att detta skall avse samtliga bibliotek av olika typer i en kommun och ej, som förhållandet är för närvarande och som de sakkunniga föreslagit, varje särskilt bibliotek. Genom det av de sakkunniga föreslagna systemet skulle som hittills en splittring av biblioteksverksamheten på ett flertal bibliotek premieras. Då detta enligt skolöverstyrelsens mening ej är lyckligt, har överstyrelsen ansett, att bestämmelserna böra så avvägas, att det samlade statsunderstödet till biblioteken i en kommun under i övrigt lika förhållanden alltid blir lika stort vare sig kommunen har ett enda eller ett flertal bibliotek.

Understödens
belopp.

Jag finner mig övertygad av den av skolöverstyrelsen förebragta motiveringen och ansluter mig alltså till principen om ett gemensamt understödsmaximum för folkbiblioteksverksamheten i en kommun. Såsom maximum föreslår jag 10,000 kronor för kommun, med förmånsrätt för det kommunala eller därmed likställda folkbiblioteket till 7,000 kronor, siffror, som jag kommer att i det följande (sid. 93—94) närmare motivera i samband med frågan om de gemensamma bestämmelserna för folkbiblioteken i en kommun.

Statsunderstödet har av de sakkunniga föreslagits fördelat på grundunderstöd för alla bibliotek och tilläggsunderstöd för på visst sätt kvalificerade bibliotek.

Vid avvägandet av *statsunderstödet*s belopp skulle detta enligt såväl de sakkunnigas som överstyrelsens förslag sättas i viss relation till *ortsbidraget*, varvid som orsidsbidrag liksom för närvarande skulle räknas det tillskott, som för bibliotekets utveckling och vård under det år, för vilket statsunderstöd begäres, lämnas från annat håll än staten. I motsats mot vad fallet är för närvarande, skulle emellertid ej blott kontanta tillskott därvid medräknas, utan därjämte skulle för kostnadsfritt upplåten lokal, som är enbart avsedd för biblioteket, på av överstyrelsen närmare föreskrivna villkor ett belopp få medräknas, som kan anses motsvara skälig hyra, vilket belopp emellertid ej

skulle få beräknas högre än det kontanta ortsbidraget. Denna ändring, vars motivering återgives ovan sid. 21, synes mig synnerligen välbetänkt, då eljest staten skulle komma att med högre anslag gynna bibliotek, som förläggas till privata hyreshus, än dem, för vilka vederbörande kommun själv inreder direkt för biblioteksändamål avsedda lokaler i eget bibliotekshus eller annan kommunen tillhörig byggnad. Klart är, att den senare utvägen i regel är den bästa, och att den därför i varje fall ej bör medföra sämre anslagsvillkor.

I fråga om reglerna för *grundunderstödet* avvägande äro de sakkunniga och skolöverstyrelsen i princip ense. Båda hava föreslagit, att grundunderstödet intill 400 kronor skall utgå med samma belopp som ortsbidraget. Detta synes mig också rimligt, då eljest dessa bibliotek i vissa fall skulle kunna tänkas erhålla lägre statsunderstöd än för närvarande.

För bibliotek med högre ortsbidrag hava både överstyrelsen och de sakkunniga föreslagit, att grundunderstödet skall utgå efter mindre gynnsam proportion. Enligt sakkunnigförslaget skulle för bibliotek, vars ortsbidrag överstiger 400 kronor, grundunderstödet utgå med 400 kronor + hälften av det belopp, varmed ortsbidraget överskjuter sagda summa. Grundunderstödet till ett bibliotek med ett ortsbidrag om 750 kronor skulle alltså utgå med $400 + 175 = 575$ kronor, för ett bibliotek med ett ortsbidrag om 2,300 kronor med $400 + 950 = 1,350$ kronor och för ett bibliotek med ett ortsbidrag om 6,000 kronor med $400 + 2,800 = 3,200$ kronor. Skolöverstyrelsen har icke haft något att i princip invända mot förslaget men har ifrågasatt ett ersättande av den av de sakkunniga föreslagna formuleringen genom föreskrift om tillämpandet av en fallande skala. Denna skala har av överstyrelsen föreslagits avvägd på följande sätt:

Ortsbidraget	Statsbidraget
401— 600 kronor	90 % av ortsbidraget, dock minst 400 kronor
601— 800 »	80 % » » » » 540 »
801—1,500 »	70 % » » » » 640 »
1,501—4,000 »	60 % » » » » 1,050 »
över 4,000 »	50 % » » » » 2,400 »

Jag vill här nämna, att gränspunkterna mellan de olika grupperna i den av skolöverstyrelsen föreslagna skalan äro så valda, att en tillämpning av denna i genomsnitt ger ungefär samma anslagsbelopp som de av de sakkunniga föreslagna bestämmelserna. Därjämte vill jag framhålla, att det till den angivna procentsatsen fogade tillägget om det minsta belopp, till vilket understöd för bibliotek inom vederbörande grupp skall utgå, har till syfte att förhindra, att en ökning av ortsbidraget skall i vissa gränsfall kunna leda till ett på grund av den lägre procentsatsen minskat statsunderstöd.

Såsom motivering för ändringsförslaget på denna punkt (se ovan sid. 52—57) anför överstyrelsen bland annat, att statsunderstödet för bibliotek, anslutna till riksförbund för studiecirkelverksamhet, borde utgå efter grunder såvitt möjligt analogt med grunderna för anslag åt kommunala folkbibliotek. Den av de sakkunniga föreslagna formuleringen har på skäl, som nedan i samband med frågan om anslag till studiecirkelebibliotek närmare skall utredas, ej ansetts utan vidare kunna tillämpas på bibliotek anslutna till dylikt riksförbund. Då jag, som av det följande framgår (sid. 86—91), ansett mig böra ansluta mig till överstyrelsens mening i fråga om statsunderstöden till riksförbundens bibliotek, har jag också stannat vid en skala för grundunderstödet utgående till folkbibliotek, överensstämmande med den av skolöverstyrelsen ifrågasatta. Jag föreslår dock det tillägg, att grundunderstödet ej får överstiga 5,000 kronor. Skälet härtill är dels den besparing, som därmed kan vinnas, dels också den omständigheten, att det synes mig mindre lämpligt, att ett större bibliotek (med 20,000 kronor eller däröver i ortsbidrag) skall kunna komma i åtnjutande av högsta möjliga statsunderstöd utan att fylla villkoren för tilläggsunderstöd.

Enligt den sålunda av mig förordade skalan skulle grundunderstödet exempelvis till ett bibliotek med ett ortsbidrag om 750 kronor utgå med 80 procent eller 600 kronor, för ett bibliotek med ett ortsbidrag om 2,300 kronor med 60 procent eller 1,380 kronor och för ett bibliotek med ett ortsbidrag om 6,000 kronor med 50 procent eller 3,000 kronor.

Tilläggsunderstöden skulle enligt det av skolöverstyrelsen tillstyrkta sakkunnigförslaget vara två, båda med syfte att gynna ett mera kvalificerat biblioteksarbete och det ena avseende läsrum och handboksamling, det andra avlöning åt egentlig bibliotekspersonal.

Tilläggsunderstöd för *läsrum och handboksamling* skulle enligt de sakkunniga utgå till bibliotek med av förste bibliotekskonsulenten godkänd handboksamling, vid vars begagnande vägledning lämnas. I städer, köpingar och municipalsamhällen skulle kravet skärfas, så att dessutom skulle fordras läsrum, vilket under sakkunnig ledning hålles öppet minst två eftermiddagstimmar varannan vardag. Detta tilläggsunderstöd skulle utgå med $\frac{1}{4}$ av det belopp, varmed ortsbidraget överstege 400 kronor. Sakkunnigas motivering återges ovan sid. 18—19. Skolöverstyrelsen har ej föreslagit annan ändring än den, som följer av dess ovan angivna förslag till regler angående grundunderstödet storlek. Enligt dess förslag skulle tilläggsunderstödet utgöra högst hälften av det belopp, varmed ortsbidraget överstege grundunderstödet.

För min del finner jag ett bättre tillgodoseende av bibliotekens uppslagsboksamlingar vara av stor betydelse i så måtto, som dessa boksamlingar äro ägnade att utveckla våra stads- och folkbibliotek till att kunna tillgodose de studieintresserades intressen lika väl som de praktiska yrkenas behov. Med denna uppfattning måste jag livligt förorda förslaget på förevarande punkt.

Till stöd härför vill jag ytterligare hänvisa till att ett liknande tilläggsunderstöd utgår till biblioteken i Danmark: i städer och stadsliknande orter, om biblioteket har kostnadsfritt tillgängligt lärum med handbibliotek och vägledning av kompetent bibliotekspersonal; på landsbygden, om biblioteket har kostnadsfritt tillgänglig handboksamling, vid vars begagnande vägledning lämnas. Erfarenheterna från Danmark ha varit i hög grad gynnsamma. I fråga om tilläggsunderstödet belopp ansluter jag mig till skolöverstyrelsens förslag i konsekvens med mitt ståndpunktstagande i fråga om grundunderstödet storlek.

I de ovan valda exemplen skulle tilläggsunderstödet för lärum och handboksamling utgöra för ett bibliotek med ett ortsbidrag om 750 kronor

$$\frac{750 - 600}{2} = 75 \text{ kronor, för ett bibliotek med ett ortsbidrag om 2,300 kronor}$$

$$\frac{2,300 - 1.380}{2} = 460 \text{ kronor och för ett bibliotek med ett ortsbidrag om}$$

$$6,000 \text{ kronor } \frac{6,000 - 3,000}{2} = 1,500 \text{ kronor.}$$

Tilläggsunderstödet för *avlöning till egentlig bibliotekspersonal* skulle enligt sakkunnigförslaget utgöra $\frac{1}{3}$ av den till dylik personal utgående ersättningen, om denna ersättning vore till sitt belopp av skolöverstyrelsen prövad och godkänd. Dessutom skulle detta tilläggsunderstöd ej få överstiga $\frac{1}{4}$ av bibliotekets samlade statsunderstöd. Motiveringen till detta förslag återfinnes ovan sid. 19—20. Skolöverstyrelsen har av samma skäl som i fråga om föregående tilläggsunderstöd i sistnämnda avseende föreslagit en förändring. Tilläggsunderstödet skulle enligt dess förslag utgå med högst hälften av det belopp, varmed ortsbidraget överskote grundunderstödet. Angående villkoren för understödet har överstyrelsen i likhet med de sakkunniga föreslagit en prövning genom överstyrelsen av avlöningsbeloppets storlek.

För min del anser jag alla skäl tala för tilläggsunderstöd även för avlöning åt bibliotekspersonal. Tillgången till för uppgiften väl kvalificerad personal, som i tillräcklig grad kan ägna tid och krafter åt biblioteksarbetet, är givetvis av avgörande betydelse för en utveckling på detta område. Även härvidlag kan man hänvisa till gynnsamma erfarenheter från Danmark, där motsvarande tilläggsunderstöd utgår med intill hälften av utgifterna för avlöning åt egentlig bibliotekspersonal. I fråga om bestämmelserna angående beloppet för detta tilläggsunderstöd ansluter jag mig till den av skolöverstyrelsen föreslagna formuleringen. Jag anser dock rimligt, att i fråga om de något större bibliotek, det här gäller, för tilläggsunderstödet utgående fordras, att ej blott ersättningens belopp utan även kvalifikationerna hos den personal, till vilken denna skall utgå, prövas av skolöverstyrelsen. En dylik fordran kan också förväntas i någon mån leda till en reducering av anslagsbehovet för dessa tilläggsunderstöd.

I de ovan valda exemplen skulle tilläggsunderstödet för avlöning åt

egentlig bibliotekspersonal kunna utgå med samma belopp, som ovan angivits för tilläggsunderstöd för läsrum och handböksamling. I ett stort antal fall skulle dock en reduktion av beloppet ske på grund av föreskriften, att förutnämnda tilläggsunderstöd skulle inom ovan angivet maximum utgå med högst $\frac{1}{3}$ av sammanlagda arvoden till egentlig bibliotekspersonal.

I fråga om *statsunderstödens utbetalande* ha de sakkunniga på ovan (sid. 20) angivna grunder föreslagit, att understöd, som ej överstege 400 kronor, skulle uppbäras i form av bundna böcker, valda ur av ecklesiastikdepartementet eller skolöverstyrelsen utgivna kataloger och levererade till biblioteken, på sätt skolöverstyrelsen jämlikt av Kungl. Maj:t meddelade föreskrifter närmare bestämde. Av statsunderstöd, som överstege 400 kronor men ej uppginge till 2,000 kronor, skulle hälften, dock minst 400 kronor uppbäras i form av bundna böcker, på sagda sätt valda och levererade, det övriga kontant. Uppginge statsunderstödet till 2,000 kronor eller däröver, skulle hela beloppet utgå kontant. Skolöverstyrelsen har föreslagit den förklaringen, att i alla bibliotek med statsunderstöd på över 400 kronor hela beloppet skulle utgå kontant.

För min del anser jag, att den garanti för bokbeståndets kvalitet, som man velat vinna genom föreskriften om inom nämnda katalog valda böcker, bör fasthållas intill den punkt, då skolöverstyrelsens prövning av bibliotekspersonalens kvalifikationer inträder, d. v. s. att bibliotek, som tilldelas tilläggsunderstöd för avlöning till egentlig bibliotekspersonal, skall, oavsett det utgående statsunderstödet belopp, erhålla understödet kontant, samt att, där sådant tilläggsunderstöd ej utgår, statsunderstödet skall, om det understiger 400 kronor, utgå helt i form av bundna böcker och, om det uppgår till eller överstiger 400 kronor men ej uppnår 2,000 kronor, utgå med hälften, dock minst 400 kronor, i form av böcker och med resten kontant. Uppgår åter statsunderstödet till 2,000 kronor eller däröver, utan att tilläggsunderstöd, som nyss nämnts, utgår, skall hela understödet utgå kontant.

De föreslagna *villkoren för utgående av statsunderstöd* överensstämma på flertalet punkter med de nuvarande. De viktigaste avvikelserna skall jag här beröra.

Villkoren för understöd.

För bibliotek med statsunderstöd över ett visst belopp har ifrågasatts en starkare kontroll. Så ha de sakkunniga föreslagit, att *planerna till lokaler*, för vilka hyran uppginge till eller (om lokalen kostnadsfritt upplåtes) beräknades till minst 400 kronor, vid nyinredning skulle på förhand underställas bibliotekskonsulenterna för granskning. Vidare har föreslagits, att *bibliotekariens kompetens* i bibliotek med minst 2,000 kronors statsunderstöd skulle prövas av förste bibliotekskonsulenten efter av skolöverstyrelsen utfärdade allmänna föreskrifter. Principen om en prövning i dessa fall synes mig vara en naturligt konsekvens av de höjda statsunderstöden. Men riktigare synes vara,

att prövningen i båda fallen sker genom skolöverstyrelsen på förste bibliotekskonsulentens föredragning.

Sakkunnigas förslag om borttagande av föreskriften om *förbud att inrymma folkbibliotek i för undervisning avsedd skollokal*, där ej särskilt skolbibliotek finnes, har från de flesta håll biträtts. De av de sakkunniga i deras ovan sid. 20—21 återgivna motivering framhållna olägenheterna av den nuvarande ordningen synas mig också så påtagliga, att ingen tvekan kan råda om den föreslagna ändringen.

Sakkunniga ha föreslagit, att bestämmelsen om förbud mot »osedlig litteratur» i biblioteken skulle ersättas med en mera generell föreskrift, att bibliotek, vars *bokbestånd* stode på låg nivå ur moralisk eller konstnärlig synpunkt och vilket ej ställde sig till efterrättelse de anvisningar, som förste bibliotekskonsulenten med hänsyn härtill lämnade, av skolöverstyrelsen skulle kunna frångåas rätt att erhålla statsunderstöd, så länge ej vederbörlig ändring skett. Sakkunniga ha utförligt motiverat sin ståndpunkt (se ovan sid. 21—22). Enligt de sakkunnigas mening är den nu gällande, skenbart stränga bestämmelsen ej tillräckligt effektiv. Det kräves en föreskrift av vidare omfattning, som tar sikte på ej blott moraliskt utan även konstnärligt mindervärdig litteratur och ej blott på den enskilda boken utan på bokbeståndets allmänna nivå. Min uppfattning, att förslagets förverkligande skulle innebära en lycklig lösning av de otvivelaktigt förefintliga svårigheterna, stärkes kraftigt av den omständigheten att, som av redogörelsen för de inkomna yttrandena (se ovan sid. 43) framgår, praktiskt taget enhällighet rått om fördelarna av den ifrågasatta ändringen.

I detta sammanhang hava de sakkunniga föreslagit en föreskrift om skyldighet för folkbibliotekets styrelse att tillse att litteratur, som vore av beskaffenhet att i sedligt avseende kunna inverka skadligt, om den sattes i händerna på unga och omogna läsare, icke genom utlåning eller på annat sätt komme att hållas tillgänglig för personer, som ej kunde anses besitta erforderlig mognad. Ej heller detta förslag har väckt någon gensaga. Också jag finner en dylik föreskrift välbetänkt.

Skolöverstyrelsen har vidare föreslagit införande av en föreskrift om skyldighet för biblioteken inom kommun, där statsunderstödd föreläsningssamhet äger rum, att i möjligaste mån befrämja denna genom anskaffande av litteratur, som stode i samband med de valda föreläsningssämnena samt genom att, såvitt det läte sig göra, anordna *bokutlåning i anslutning till föreläsningarna*. Jag ansluter mig till skolöverstyrelsens mening på denna punkt, då det synes mig av vikt, att åtgärder vidtagas för ett intimt samarbete mellan biblioteks- och föreläsningssamhet.

Därest en reglering av bestämmelserna om statsunderstöd till de bibliotek, jag hittills behandlat, nämligen de kommunala och med dem likställda folkbiblioteken, kommer till stånd i enlighet med vad här föreslagits, komma därmed tvivelsutan möjligheter att skapas för en kraftigare utveckling av

dessa bibliotek. Därvid vill jag särskilt påpeka, att den begärda ökningen av statsunderstödens belopp och de föreslagna garantierna för ett mera kvalificerat arbete, samtidigt med att självstudierna inom kommunen också vad de större biblioteken beträffar på detta sätt komma att betjänas, kommer hela landets folkbiblioteksväsen överhuvud till godo. Härigenom skapas nämligen förutsättningarna för det utnyttjande av de större biblioteken utanför den egna kommunens gränser, som utgör ett viktigt led i den föreslagna folkbiblioteksreformen. I detta avseende vill jag blott hänvisa till vad jag i det följande kommer att anföra dels om rätten till kostnadsfria lån inom ett större område från kommuner med statsunderstöd för folkbibliotek på minst 8,000 kronor, dels om utbyggandet av vissa kommunala eller med dem likställda folkbibliotek till centralbibliotek.

Den andra huvudtypen av bibliotek är den, som enligt sakkunnigas förslag inrymmes under rubriken »Genom studiecirkel och andra föreningar bedriven folkbiblioteksverksamhet», och som i skolöverstyrelsens yttrande kallas »I sammanhang med studiecirkelarbete bedriven folkbiblioteksverksamhet». (Ang. motiveringen till sakkunnigas förslag om hithörande bibliotek se ovan sid. 29—34, ang. yttranden härom sid. 45—51, ang. skolöverstyrelsens förslag sid. 52—58.) Då här till skillnad mot vad fallet varit i fråga om de kommunala och med dem likställda folkbiblioteken principiellt motsatta uppfattningar framförts i olika yttranden, anser jag mig böra företaga en något mera ingående jämförelse mellan de framlagda förslagen.

II. I sammanhang med studiecirkelarbete bedriven folkbiblioteksverksamhet.

Vad först beträffar *frågan, vilka bibliotek* utöver de kommunala och med dem likställda, *som böra erhålla understöd* och som alltså böra införas under denna rubrik, avvika de sakkunnigas och skolöverstyrelsens förslag ganska betydligt såväl från nu gällande bestämmelser som från varandra.

Vilka bibliotekstyper böra understödjas?

För närvarande utgår understöd, utom till de egentliga folkbiblioteken, till riksförbund för understödjande av biblioteksverksamhet genom studiecirkel eller andra sammanslutningar med liknande syfte, som har minst 20,000 medlemmar, med ett minimum för understödet om 3,000 kronor (motsvarande 6,000 kronors egna utgifter för bokinköp, inbindning m. m.).

Sakkunnigförslaget innebär, utom en omläggning av villkoren för understöd till riksförbund, som jag omedelbart återkommer till, ett införande bland de anslagsberättigade bibliotekstyperna av dels fristående föreningsbibliotek, dels fristående studiecirkel, i bägge fallen under förutsättning att ansökningar om statsunderstöd ingivas genom kommunalt eller som kommunalt fungerande folkbibliotek eller landsbibliotek. Sakkunnigas utredning angående betydelsen av föreningsbiblioteken återfinnes ovan sid. 29—30.

Överstyrelsen har av de föreslagna helt nya kategorierna anslagsberättigade bibliotekstyper medtagit blott de fristående studiecirkelarna. Förutsättningen

för anslag till dessa skulle vara, att de ingåve sina ansökningar om understöd genom ett kommunalt eller som kommunalt fungerande folkbibliotek respektive landsbibliotek och vid arbetsårets slut till detta överlämnade såväl de för egna medel inköpta som de i statsunderstöd erhållna böckerna. Enligt överstyrelsens mening skulle alltså i en kommun med statsunderstött kommunalt folkbibliotek inga andra föreningsbibliotek kunna erhålla understöd än de, som vore anslutna till riksförbund, som uppfyllde nedan närmare angivna krav. Överstyrelsen har i stället förmenat, att dylikt fristående föreningsbibliotek borde tillsammans med det kommunala eller därmed likställda folkbiblioteket bilda en enhet under gemensam styrelse.

Även i fråga om riksförbunden innebära såväl sakkunnigas som överstyrelsens förslag en bestämd ändring av nuvarande bestämmelser. Sakkunniga föreslå understöd till varje riksförbund av viss omfattning, som bedriver biblioteksverksamhet, alltså ej blott som för närvarande till förbund för biblioteksverksamhet genom studiecirklar. Kraven på förbundets omfattning föreslås oförändrade.

Överstyrelsen tillstyrker visserligen ej understöd till andra kategorier av riksförbund än dem, som bedriva studiecirkelverksamhet, men i fråga om dessa förordar överstyrelsen mera gynnsamma bestämmelser än de nuvarande. Enligt de sistnämnda är förutsättningen för statsunderstöd att bokinköpen göras genom studiecirklar och dessa tillhöriga bibliotek. Till grund för fastställandet av statsunderstödet belopp läggas nämligen utgifterna för de särskilda studiecirkelarna.

Det är på denna punkt överstyrelsen förordat en ändring. Överstyrelsens förslag går tillbaka på vissa av de sakkunniga påpekade erfarenheter i fråga om de nuvarande bestämmelserna. Sakkunniga ha påvisat, att gränsen mellan vanliga föreningsbibliotek och studiecirkelbibliotek i praktiken måste bli ganska vag. Ett bibliotek, till vilket ena året är ansluten en studiecirkel, fortsätter nästa år sin verksamhet, även om studiecirkelns arbete för året skulle ligga nere. Stora skiljaktigheter råda också mellan de skilda studiecirkelarnas natur. De mest utvecklade bedriva ett intensivt studiearbete, under det att å andra sidan ej så få mer eller mindre närma sig rena bokinköpsföreningar. Överstyrelsens förslag är också, som av den ovan lämnade redogörelsen framgår, så formulerat, att därav tydligt framgår, att statsunderstöd kan tillkomma samtliga till ett riksförbund för studiecirkelverksamhet anslutna folkbibliotek, oberoende av om de äro anslutna till för tillfället arbetande studiecirklar eller ej.

För min del finner jag mig efter den ytterligare utredning, som nu lämnats, och det förslag, som skolöverstyrelsen med anledning härav framlagt, böra i fråga om de kategorier av bibliotek, som skola erhålla statsunderstöd, ansluta mig till överstyrelsens förslag.

Vad till en början *riksförbunden för studiecirkelverksamhet* angår, anser jag i likhet med såväl sakkunniga som överstyrelsen, att den nuvarande under-

stödsrätten för dem bör kvarstå. Ett viktigt skäl för statsunderstöd till dessa förbund är den omständigheten, att dylikt understöd redan under en lång följd av år utgått och att med verksamt stöd av detta flera organisationer med ett mycket stort antal sådana bibliotek och en omfattande biblioteksverksamhet skapats. Härtill kommer emellertid ytterligare, att den föreslagna föreskriften står i bästa överensstämmelse med en av de grundprinciper, som genomgår hela reformförslaget i fråga om folkbildningsarbetet, nämligen önskan att underlätta en nära samverkan mellan olika sidor av detta arbete. Det kan i detta avseende nämnas, att sakkunnigförslaget även inrymmer en analog föreskrift, nämligen, att understöd för bedrivande av föreläsungsverksamhet kan tillkomma riksförbund för studiecirkelverksamhet. Den fasta organisationen inom dylika stora förbund bör enligt min mening utgöra en viss garanti för att det samarbete mellan olika sidor av folkbildningsarbetet, som i dem kommer till stånd, blir rationellt. Och principen om ett dylikt samarbete synes mig vara av stor betydelse. I detta fall synes man därför ha anledning att släppa efter på det eljest för ett rationellt arbete inom biblioteken betydelsefulla kravet på en enhetlig ledning av all biblioteksverksamhet inom en kommun. Man bör inskränka sig till att fordra de gemensamma sammanträden för diskuterande av vissa frågor av större intresse, som nedan komma att närmare beröras.

Jag finner likaledes i enlighet med såväl de sakkunniga som skolöverstyrelsen, och på av dem anförda skäl, att det ej är lämpligt att i fråga om förbunden söka upprätthålla en skillnad mellan de till ett riksförbund anslutna folkbibliotek, som äro anknutna till en arbetande studiecirkel, och andra folkbibliotek inom förbundets ram. Med hänsyn bland annat till sistnämnda omständighet föredrager jag, att för dessa riksförbund använda beteckningen »riksförbund för biblioteks- och studiecirkelverksamhet» framför den av överstyrelsen valda trängre formuleringen »riksförbund för studiecirkelverksamhet».

Jag anser mig vidare ej gentemot överstyrelsens avstyrkande böra föreslå rätt till statsunderstöd vare sig för *folkbibliotek anslutna till riksförbund, om ej detta har till syfte att på en gång bedriva biblioteks- och studiecirkelverksamhet* eller för *fristående föreningsbibliotek*. Den av överstyrelsen anvisade utvägen, att bibliotek av denna natur, i stället för att som självständiga bibliotek ingiva ansökningar om understöd genom stora riksförbund eller genom det kommunala eller med detta likställda folkbiblioteket, skulle bilda en organisatorisk enhet tillsammans med det lokala folkbibliotekssystemet synes mig i den ovan sid. 76—77 angiva formen fullt acceptabel. Otvivelaktigt skulle statsunderstöd för nya arter av bibliotek, vilka skulle bli fristående såväl i förhållande till det lokala folkbiblioteksväsendet som gentemot andra grenar av folkbildningsarbetet, kunna leda till en viss kanske ej ringa splittning, som i många fall skulle kunna få till följd ett mindre rationellt arbete.

Vad slutligen beträffar anslagen till de *fristående studiecirkelar*, som enligt

både de sakkunniga och skolöverstyrelsen skulle kunna erhålla understöd, ansluter jag mig också här till skolöverstyrelsens förslag. Det synes mig mycket önskvärt, att bokanskaffningen underlättas för de studiecirklar, som av ett eller annat skäl ej vilja ansluta sig till ett statsunderstött riksförbund. Inga betänkligheter torde kunna resas häremot under de angivna förutsättningarna, att böckerna skola överlämnas till det kommunala eller därmed likställda folkbiblioteket och att ansökan skall inlämnas genom detta, vars styrelse därvid givetvis bland annat bör yttra sig i frågan, huruvida och i vilken utsträckning detta bibliotek självt kan tillhandahålla boklån i det ämne, som är föremål för studiecirkelnas arbete.

Understödens
belopp och
villkoren för
understöd.

Sedan jag sålunda preciserat min uppfattning angående vilka kategorier av bibliotek och studiecirklar som böra erhålla understöd enligt här ifrågasvarande grunder, övergår jag till frågan om *understödens belopp och villkoren för deras utgående*. Till en början behandlar jag därvid riksförbundens bibliotek för att därefter övergå till de fristående studiecirkelnas.

Sakkunniga ha efter en utförlig motivering (se ovan sid. 30—34) föreslagit, att understödet till *riksförbund* i regel skulle utgå med högst hälften av det belopp, som under närmast föregående år av andra än statsmedel använts för biblioteksändamål (alltså ej blott som hittills för bokinköp och inbindning samt katalogtryck), dock högst 1,000 kronor per bibliotek (eller, om ett riksförbund hade flera bibliotek i en kommun, per förbund). Dock skulle understödet i ett fall utgå efter gynnsammare grunder, nämligen »i fråga om sådant bokinköp (inklusive bindning), som står i direkt sammanhang med en studiecirkels planmässigt ordnade studiearbete, omfattande minst 10 sammanträden om året». I sistberörda fall skulle anslaget utgå med högst samma belopp, som tillskjutits av andra än statsmedel, dock med högst 400 kronor för år och studiecirkel. Hur många studiecirklar som helst skulle kunna få anslag för dylikt planmässigt studiecirkelarbete. Den genomgående grundtanken i sistnämnda förslag är, såsom av den ovan sid. 30—34 refererade motiveringen framgår, en önskan att genom gynnsammare anslagsvillkor befordra det planmässiga studiearbetet i studiecirkelnas.

Reservantens, lektor Oscar Olssons, förslag går ut på följande grunder för anslag till dessa bibliotek (se ovan s. 41). Statsunderstöd efter de föreslagna förmånligare grunderna skulle utgå för samtliga biblioteksutgifter till varje studiecirkelbibliotek, till vilket vore ansluten åtminstone en studiecirkel med minst 10 resp. 6 sammanträden. Statsunderstödet maximum skulle sättas till 1,000 kronor för bibliotek. Oberoende härav skulle emellertid varje studiecirkel med planmässigt arbete om minst 10 sammanträden kunna erhålla högst 400 kronor för bokinköp (och inbindning av böcker) i samband med detta arbete. Reservantens ståndpunkt motiveras därmed, att majoritetens förslag dels skulle lämna åtskilliga av de bästa studiecirkelnas utan uppmuntran,

dels skulle leda till ganska ringa sammanlagd ökning av anslagen till studiecirkelarnas bibliotek.

Av de myndigheter, folkbildningsföreningar och institutioner, som yttrat sig, har visserligen, som ovan i redogörelsen för dessa yttranden, sid. 45—51, omnämnts, flertalet ej haft något att invända mot sakkunnigmajoritetens ståndpunkt, men åtskilliga ha dock uttalat avvikande mening, i en del fall med framläggande av helt nya förslag till frågans lösning. Andra ha nöjt sig med att föreslå detaljändringar i sakkunnigmajoritetens förslag, varvid några anslutit sig helt eller delvis till reservantens. En avvikande utgångspunkt i jämförelse med båda de inom de sakkunniga företrädda ståndpunkterna intaga slutligen några yttranden, som förordat anslagsvillkor för här ifrågavarande bibliotek efter i huvudsak samma grunder som för de kommunala och med dem likställda folkbiblioteken, dock med avsevärt lägre anslagsmaximum.

Också skolöverstyrelsen har i sitt utlåtande valt en principiellt annan utgångspunkt än de sakkunniga, i viss anslutning till sist refererade yrkanden om likställdhet intill en bestämd gräns mellan kommunala bibliotek och föreningsbibliotek i en kommun. Överstyrelsens invändningar mot såväl sakkunnigmajoritetens som reservantens förslag (se ovan sid. 52—56) kunna sammanfattas så: Intetdera har lyckats finna en sådan princip för understöd åt olika studiecirkeltyper, att de cirkelar, som bedriva ett mera kvalificerat arbete, med säkerhet också erhålla ett högre statsunderstöd. Intetdera tillgodoser det enligt överstyrelsens mening viktigaste av de krav, som böra uppställas vid bestämmande av statsunderstöd även för hithörande bibliotek, nämligen att detta fastställs i första rummet med hänsyn till biblioteksarbetets egen natur, så att högre kvalificerade bibliotek erhålla större statsunderstöd.

Överstyrelsen har sökt finna en form för anslagets utgående, som å ena sidan, under i övrigt lika förhållanden, ger möjligast lika statsunderstöd i en kommun, oberoende av om denna har ett eller flera bibliotek, å andra sidan innebär ett gynnande av ett kvalificerat biblioteksarbete också i riksförbundens bibliotek. Efter en jämförelse mellan olika möjligheter (se ovan sid. 54—56) stannar överstyrelsen vid att förorda i princip analoga anslagsbestämmelser för riksförbundens bibliotek som för de kommunala och med dem likställda folkbiblioteken. Överstyrelsens förslag kan sammanfattas så, att grundunderstödet för varje särskilt bibliotek skulle utgå, i kommun, där det sammanlagda ortsbidraget till samtliga bibliotek, tillhörande riksförbund, utpgår till högst 400 kronor, med lika stort belopp som det särskilda bibliotekets ortsbidrag, samt i kommun, där det sammanlagda ortsbidraget överstiger sagda summa, efter följande fallande skala:

Sammanlagda orsbidraget till samtliga bibliotek tillhörande riksförbund inom kommunen.	Statsbidraget i % av det särskilda bibliotekets orsbidrag.	
401— 600 kronor	90 %	dock minst 400 kronor till samtliga bibliotek tillhörande riksförbund inom kommunen
601— 800 »	80 %	dock minst 540 kronor till samtliga bibliotek tillhörande riksförbund inom kommunen
801—1,500 »	70 %	dock minst 640 kronor till samtliga bibliotek tillhörande riksförbund inom kommunen
1,501—4,000 »	60 %	dock minst 1,050 kronor till samtliga bibliotek tillhörande riksförbund inom kommunen
över 4,000 »	50 %	dock minst 2,400 kronor och högst 5,000 kronor till samtliga bibliotek tillhörande riksförbund inom kommunen

samt att tilläggsunderstöd skulle utgå endast i den mån varje särskilt bibliotek skulle vara därtill berättigat enligt de för kommunala och därmed likställda folkbibliotek föreslagna grunderna.

Överstyrelsen har, som redan i samband med bestämmelserna om understöd till kommunala och med dem likställda folkbibliotek nämnts, föreslagit ett gemensamt maximum för folkbiblioteksväsendet inom kommunen i dess helhet i stället för ett särskilt maximum för varje bibliotek.

Till sist vill jag omnämna, att överstyrelsen vid sin jämförelse mellan kostnaderna för ett genomförande av dess förslag och av sakkunnigförslaget kommit till det resultatet, att utgifterna vid en tillämpning av de båda alternativen kunna beräknas bli ungefär desamma.

Innan jag övergår till ett angivande av min egen ståndpunkt i fråga om grunderna för understödets belopp, vill jag för att underlätta förståelsen av de mot varandra stående förslagen välja ett exempel, som visar, hur de olika metoder, som förordats, i ett tänkt fall skulle verka i fråga om grundunderstödet. Jag vill därvid belysa fyra av de framlagda förslagen: sakkunnigmajoritetens (se ovan sid. 16), reservantens (se ovan sid. 41), förslaget om absolut likställdhet mellan varje särskilt föreningsbibliotek och det kommunala folkbiblioteket (se ovan sid. 46—47) samt slutligen skolöverstyrelsens förslag (se ovan sid. 57).

Jag förutsätter en kommun, där det kommunala folkbibliotekets orsbidrag är 6,000 kronor, det sammanlagda orsbidraget för föreningsbibliotek anslutna till statsunderstödsberättigade riksförbund 2,300 kronor. Studiecirklar

antagas ha använt 400 kronor för bokinköp i anslutning till planmässigt studiecirkelarbete, omfattande minst 10 sammanträden.

Statsunderstöd.

	Det särskilda biblioteket.	Hela kommunen.
I. Enligt folkbildningssakkunnigas förslag.		
1. Folkbiblioteket $400 + \frac{5,600}{2} = \dots$	3,200: —	
2. Föreningsbiblioteken (oberoende av statsunderstödet uppdelning på flera eller färre föreningsbibliotek)		
$\frac{1}{2} \times 1,900 = 950$		
$1 \times 400 = 400$	<u>$= 1,350: —$</u>	4,550: —
II. Enligt reservantens förslag.		
1. Folkbiblioteket $400 + \frac{5,600}{2} = \dots$	3,200: —	
2. Föreningsbiblioteken:		
Statsanslaget blir beroende av, om de studiecirkel, som ha 10 resp. 6 sammanträden, äro anslutna till samma bibliotek som övriga cirklar eller ej, t. ex.:		
om alla cirklar äro anslutna till bibliotek, som vardera ha minst en cirkel med 10 resp. 6 sammanträden (och därest t. ex. tre förbund finnas, vilkas ordsbidrag vardera understiger 1,000 kronor) . . .	2,300: —	
om de cirklar, som ha minst 10 resp. 6 sammanträden, ej tillhöra samma bibliotek som övriga cirklar ¹⁾	1,350: —	lägst 4,550: — högst 5,500: —
III. Enligt folkbildningssakkunnigas förslag, om den ändring vidtages, att grunderna för folkbiblioteken gälla även för varje särskilt föreningsbibliotek.		
1. Folkbiblioteket $400 + \frac{5,600}{2} = \dots$	3,200: —	
2. Föreningsbiblioteken:		
Statsanslaget blir beroende av, hur många och stora de studiecirkelbibliotek äro, på vilka ordsbidraget är fördelat, t. ex.:		

¹⁾ Förutsättningen är, att cirklarna ej hava andra utgifter än ovan angivna 400 kronor.

	Statsunderstöd.	
	Det särskilda biblioteket.	Hela kommunen.
Alt. I. Ett bibliotek med ordsbidrag om 2,300 kronor, statsunderstöd	$400 + \frac{1,900}{2} = 1,350: -$	
Alt. II. Två bibliotek:		
nr 1 med ordsbidrag om 1,800 kronor, statsunderstöd	$400 + \frac{1,400}{2} = 1,100: -$	
nr 2 med ordsbidrag om 500 kronor, statsunderstöd	$400 + \frac{100}{2} = 450: -$	
	<hr style="width: 100%;"/>	
	Summa för alt. II 1,550: -	
Alt. III. Tre bibliotek:		
nr 1 med ordsbidrag om 1,000 kronor, statsunderstöd	$400 + \frac{600}{2} = 700: -$	
nr 2 med ordsbidrag om 750 kronor, statsunderstöd	$400 + \frac{350}{2} = 575: -$	
nr 3 med ordsbidrag om 550 kronor, statsunderstöd	$400 + \frac{150}{2} = 475: -$	
	<hr style="width: 100%;"/>	
	Summa för alt. III 1,750: -	
Alt. IV. Sex eller flera bibliotek med ords- bidrag om vardera högst 400 kronor, sammanlagt 2,300 kronor	S:a 2,300: -	lägst 4,550: - högst 5,500: -
IV. Enligt skolöverstyrelsens förslag.		
1. Folkbiblioteket, 50 % av 6,000 kronor	3,000: -	
2. Föreningsbiblioteken, <i>oberoende av ordsbidragets uppdelning på fler eller färre föreningsbibliotek.</i>		
60 % av 2,300: -	<u>1,380: -</u>	4,380: -

Vid jämförelsen mellan här angivna fyra alternativ har jag ansett valet utan tvekan böra stå mellan det första och det sista: sakkunnigmajoritetens och skolöverstyrelsens. Vardera av dessa båda förslag synes mig ha konsekvent utfört endera av de båda principer, som här stå emot varandra. Sakkunnigmajoritetens förslag ger, som även skolöverstyrelsen framhållit, den mest konsekventa utformningen av grundsatsen om statsunderstödens utmätande för riksförbundens bibliotek med hänsyn till studiecirkelarbetets natur. Skolöverstyrelsens förslag utgår däremot från den ståndpunkten att frågan om studiecirkelarbetet ej bör inverka på statsunderstödet för biblioteksverksamhet, på annat sätt än att, som redan nämnts, bibliotek, anslutna till riksförbund för biblioteks- och studiecirkelverksamhet, böra kunna komma

i åtnjutande av statsunderstöd genom riksförbundet och utan att alltså inordnas under biblioteksväsendet inom kommunen i övrigt. I fråga om understödsbeloppets *storlek* har överstyrelsen däremot förordat ett hänsyntagande utslutande till biblioteksarbetets egen natur och bygger därvid helt på de i sakkunnigförslaget för de kommunala folkbiblioteken föreslagna principerna. Skolöverstyrelsen anser nämligen, att *biblioteksverksamheten* bör uppmuntras genom med hänsyn till detta arbete utformade grunder för utgående av biblioteksanslagen, *studiecirkelverksamheten* åter genom de understöd till lärare för studiecirkelarna, som överstyrelsen i anslutning till de sakkunnigas förslag i annat sammanhang förordat.

Jag kan alltjämt ej finna annat än att sakkunnigförslaget bör erbjuda möjligheter till en uppmuntran av ett planmässigt studiecirkelarbete, som kan för denna verksamhet innebära ej oväsentliga fördelar. Å andra sidan uppskattar jag de förtjänster, som ligga i överstyrelsens förslag: de ökade möjligheter, det erbjuder till en utveckling av den mera biblioteksmässiga sidan av arbetet också i de föreningsbibliotek, det här gäller, liksom över huvud styrkan i genomförandet av en enhetlig princip för anslagets utmätande i fråga om olika bibliotekstyper.

Vad som vid valet mellan här skisserade båda förslag kommit mig att nu ansluta mig till skolöverstyrelsens är framför allt den omständigheten, att som ovan omnämnts så gott som fullständig enighet råder bland folkbiblioteks- och över huvud folkbildningsarbetets målsmän, att sistnämnda förslag bör läggas till grund för en nyreglering, en omständighet, som jag anser böra tillmätas mycket stor betydelse (se ovan sid. 61—62).

Såväl de sakkunniga som överstyrelsen ha förordat ett fasthållande vid nu gällande princip om understödets utgående i proportion till föregående års och ej som för de kommunala och med dem likställda folkbiblioteken löpande års *ortsbidrag*. Ej heller jag finner något skäl till ändring härutinnan. Såväl de sakkunniga som överstyrelsen ha vidare tillstyrkt den ändring i nuvarande bestämmelser, att vid beräklandet av det mot statsunderstödet svarande *ortsbidraget* hänsyn skall tagas ej blott till utgifter för bokinköp och inbindning samt med vissa års mellanrum katalogtryckning utan till alla utgifter för bibliotekets utveckling och vård. Därvid skulle dock arvode till bibliotekarie ej medräknas till högre belopp än som kunde prövas skäligt med hänsyn till omfattningen av bibliotekets verksamhet, samt kostnad för lokal medräknas blott om lokalen i fråga är enbart avsedd för biblioteket och ej befunnes olämplig. Också på denna punkt ansluter jag mig i princip till förslaget. Jag vill emellertid i detta sammanhang erinra, att på vissa platser bibliotekslokaler på kvällen efter bibliotekets stängning upplåtas för studiecirkeländamål. Den omständigheten att så sker synes mig ej böra utgöra hinder för understöd för lokalutgifter, om lokalen huvudsakligen användes för biblioteket. Kostnader för lokaler, avsedda enbart eller

huvudsakligen för studiecirkeländamål, böra däremot givetvis ej kunna rubriceras som utgifter för biblioteksverksamhet.

I likhet med vad från alla håll förordats (se bland annat sakkunnigas motivering ovan sid. 34) finner jag vidare en förutsättning för statsunderstöd böra vara *kostnadsfria boklån*, så att alltså ej som hittills en mindre låneavgift får upptagas.

Sakkunniga ha föreslagit samma grunder för utgående av understöd till *fristående studiecirklar* som för understöd till studiecirklar anslutna till riksförbundens bibliotek. Högre understöd skulle alltså utgå till studiecirkel med planmässigt arbete under visst antal sammanträden.

Skolöverstyrelsen har i konsekvens med sin ståndpunkt i fråga om riksförbundens bibliotek även i fråga om de fristående studiecirkelarna gått in för en helt annan ordning. Överstyrelsen har förordat, att fristående studiecirkel, som ansöker genom det kommunala eller som kommunalt fungerande folkbiblioteket, skulle åtnjuta understöd som en del av detta och enligt de regler, som för detta föreskrivits. Studiecirkel, som ansöker genom landsbibliotek, skulle erhålla högst samma belopp, som cirkeln föregående år av egna medel använt för bokinköp och inbindning av böcker.

I anslutning till mina förslag i fråga om riksförbundens bibliotek accepterar jag även här i princip överstyrelsens ståndpunkt. Jag anser dock inga skäl föreligga till den föreslagna olikheten, att för studiecirkel ansluten till landsbibliotek som ordsbidrag räknas blott utgifter för bokinköp och inbindning, för studiecirkel ansluten till ett kommunalt eller därmed likställt folkbibliotek däremot alla biblioteksutgifter. Då studiecirklar av här angiven natur i regel ej torde kunna åberopa andra biblioteksutgifter än för bokinköp och inbindning, synes mig lämpligast, att det föreskrives, att för båda kategorierna som ordsbidrag räknas blott utgifter för detta ändamål.

Med avseende på formuleringen av föreskriften om statsanslagsbeloppets storlek instämmer jag, vad studiecirkel ansluten till landsbibliotek beträffar, helt med överstyrelsen. I fråga om studiecirkel, ansluten till kommunalt eller därmed likställt folkbibliotek, föreslår jag till förtydligande av överstyrelsens förslag följande tillvägagångssätt. Till grund för bestämmandet av det sammanlagda statsunderstödet till folkbiblioteket och studiecirkeln lägges det totala ordsbidraget till folkbiblioteket och ordsbidraget för bokinköp och inbindning av böcker till studiecirkeln med iakttagande av de regler för utgående av statsunderstöd, som gälla för folkbibliotek. Statsunderstödet fördelas därefter mellan biblioteket och studiecirkeln i proportion till deras ordsbidrag. Genom detta tillvägagångssätt förhindras, att ett bibliotek genom att överlåta en del av sitt bokanslag på en studiecirkel skall kunna komma i åtnjutande av högre statsunderstöd.

I likhet med såväl överstyrelsen som de sakkunniga föreslår jag vidare, att statsunderstödet i båda fallen liksom för riksförbunden utgår i proportion till det förflutna och ej det löpande årets ordsbidrag.

Jag övergår nu till *anslagsmaximum* och behandlar denna fråga i ett sammanhang.

Sakkunnigas förslag gick ut på ett maximum av 10,000 kronor för det kommunala eller som kommunalt fungerande folkbiblioteket i en kommun, inklusive de föreningsbibliotek och studiecirklar, som genom detta söka anslag. Utgångspunkten vid sakkunnigas motivering till det föreslagna beloppet var storleken av statsunderstödet till danska bibliotek. Detta utgör högst 15,000 kronor, om ej genom särskilt riksdagsbeslut anvisats högre belopp. Sakkunniga ansågo sig visserligen kunna räkna med ett något lägre understöd, men gävo dock därvid uttryck åt en viss tveksamhet, då de ansågo det vara av största vikt, att understödet så avvägdes att även de större stadsbiblioteken kunde förväntas ansluta sig till systemet, så att deras bokbestånd kunde komma till användning även utanför den egna kommunen (se ovan sid. 18). För föreningsbibliotek föreslago de sakkunniga ett maximum av 1,000 kronor per bibliotek, eller om ett förbund hade flera bibliotek inom samma kommun, per förbund. Dock skulle, oberoende av detta maximum till varje studiecirkel för bokinköp i samband med planmässigt studiecirkelarbete kunna utgå högst 400 kronor. Samtidigt med att sakkunniga förordade dessa särskilda maxima för varje bibliotekstyp, framhöllo de starkt betydelsen av ett samarbete mellan alla bibliotek i en kommun (se ovan sid. 34—35).

I sitt yttrande av år 1924 förklarade sig skolöverstyrelsen anse dessa bestämmelser mindre lämpliga, därför att de direkt befordrade en splittring av biblioteksverksamheten inom en kommun även i de fall, då de lokala behoven och önskemålen talade för ett enda bibliotek eller bibliotekssystem. Överstyrelsen förordade därför ett gemensamt anslagsmaximum per kommun (se ovan sid. 55). I fråga om storleken av detta maximum hänvisade överstyrelsen till i vissa inkomna yttranden gjorda uttalanden, att de av de sakkunniga beräknade beloppen finge anses väl lågt tilltagna, men ansåg sig dock böra utgå från dessa. Överstyrelsen påpekade därvid, att de sakkunnigas förslag, då för närvarande 4 statsunderstödda riksförbund funnes, skulle motsvara ett maximum om 10,000 kronor för folkbiblioteket och 4,000 kronor för de existerande riksförbunden, vartill borde läggas ett belopp motsvarande understöden för kvalificerade studiecirklar. I runt tal skulle alltså de av sakkunniga föreslagna maxima motsvara ett sammanlagt statsunderstödsbelopp för hela kommunen om cirka 15,000 kronor, vid vilken siffra överstyrelsen också ansåg sig böra stanna. Det vore emellertid önskvärt, att maximiföreskriften kompletterades med en bestämmelse om ett visst statsanslagsbelopp, till vilket olika understödsberättigade bibliotekstyper skulle ha förmånsrätt. Skälet till detta förslag var överstyrelsens uppfattning om det önskvärda i att möjlighet funnes att utdela anslagen till folkbiblioteken å ena sidan, riksförbunden och de fristående studiecirkelarna å andra sidan, vid olika tidpunkter, vilket utan ett dylikt tillägg ej vore möjligt. Över-

III. Gemensamma bestämmelser för folkbiblioteken inom en kommun.

Anslagsmaximum

styrelsen stannade vid att för det kommunala eller som kommunalt fungerande folkbiblioteket i en kommun förordade förmånsrätt till ett belopp av 10,000 kronor och för folkbiblioteksverksamhet, bedriven i sammanhang med studiecirkelarbeta, till 5,000 kronor.

I skrivelsen den 31 oktober 1928 har emellertid överstyrelsen (se ovan sid. 64) förklarat sig, därest det ansåges nödvändigt för att realisera förslaget, kunna vara med om någon reduktion av maximiunderstödet per kommun. Detta borde dock ej sättas lägre än till 10,000 kronor. Härav skulle det kommunala eller som kommunalt fungerande folkbiblioteket ha förmånsrätt till 7,000 kronor, folkbiblioteksverksamhet bedriven i sammanhang med studiecirkelarbeta till 3,000 kronor. Förutsättningen för en reduktion av anslagsmaximum borde emellertid vara en ökning av det tillägg, som skulle utgå till centralbibliotek med motsvarande belopp eller från 5,000 till 10,000 kronor.

Av redan angivna skäl (sid. 77) ansluter jag mig helt till principen om ett gemensamt anslagsmaximum. Också jag finner det av största betydelse, att detta ej sättes för lågt, med hänsyn ej minst till den framhållna vikten av att de större biblioteken anse med sin fördel förenligt att ansluta sig till landets bibliotekssystem och av att de bli så utrustade, att de kunna vidga sin verksamhet utanför den egna kommunen. Det av överstyrelsen förordade maximum synes mig vara det lägsta, som med hänsyn till dessa synpunkter bör komma ifråga. Vid jämförelsen mellan detta maximum och nuvarande bestämmelser bör man taga hänsyn till, dels att enligt nu gällande föreskrifter anslaget till studiecirkelbiblioteken i en kommun faktiskt är obegränsat, då ingen annan maximiföreskrift finnes än bestämmelsen, att statsunderstödet får utgöra högst 400 kronor för studiecirkel, dels att för närvarande i en borgerlig kommun med ett flertal församlingar statsunderstöd för folkbibliotek i motsats mot i föreliggande förslag kan utgå till ett bibliotek i varje församling. Också överstyrelsens förslag om förmånsrätt för olika bibliotekstyper anser jag mig böra biträda. Följden av den av mig ovan föreslagna formuleringen angående avvägandet av understödet till fristående studiecirkel blir emellertid att även vid bestämmandet av det belopp, intill vilket varje bibliotekstyp har förmånsrätt, dessa studiecirkel böra räknas tillsammans med det kommunala eller därmed likställda folkbiblioteket och ej tillsammans med riksförbundens bibliotek. Det förra bör alltså enligt min mening ha förmånsrätt till 7,000 kronor, de senare till 3,000 kronor.

Understödet inom kommun, där landsbibliotek är inrättat, anser jag i likhet med överstyrelsen böra fixeras till 3,000 kronor.

Gemensamma
sammanträden.

Såväl överstyrelsen som de sakkunniga ha framlagt förslag om *gemensamma sammanträden* inom varje kommun mellan föreståndarna för de inom den samma verkande folkbiblioteken för överläggning om bokinköpsförslag, tryck-

ning av gemensam katalog och andra frågor, där samverkan kan synas önskvärd, varvid beslutanderätten, om ej annat föreslagits, skulle tillkomma de särskilda bibliotekens styrelser. Denna föreskrift synes mig välbetänkt såsom ägnad att medföra åtminstone en viss grad av samverkan och undanröja den nuvarande olägenheten att biblioteken på många platser ej stå i minsta förbindelse med varandra.

I olika sammanhang har jag redan hänvisat till de sakkunnigas krav, att *bibliotek med statsunderstöd över en viss gräns skola kostnadsfritt hållas tillgängliga för utlåning även till personer boende utanför kommunen* inom ett av överstyrelsen föreskrivet område. Enligt förslaget skulle denna skyldighet inträda, när ett statsunderstöd om minst 8,000 kronor utginge till det kommunala eller som kommunalt fungerande folkbiblioteket, »varvid även de statsbidragsbelopp skola medräknas, som för föregående år utgått enligt de nedan under mom. 14)—23) införda bestämmelserna (= föreskrifterna om understöd till genom studiecirklar och andra föreningar bedrivna folkbiblioteksverksamhet), i den mån dessa statsbidragsbelopp motsvara av kommunen i fråga till statsunderstödda föreningar för biblioteksverksamhet anslagna medel». Skyldigheten skulle också gälla ej blott det kommunala eller som kommunalt fungerande folkbiblioteket utan även föreningsbibliotek med kommunalt understöd. Sakkunnigas motivering återfinnes ovan sid. 24—25.

Utlåning till personer utom kommunen.

Även denna bestämmelse har en viss motsvarighet i danska förhållanden, där emellertid varje bibliotek, som tillåter dylika kostnadsfria lån inom den kringliggande trakten, erhåller ett särskilt tilläggsunderstöd.

Det är enligt mitt förmenande en viktig sida av biblioteksreformen, som här beröres. Det är otvivelaktigt ytterst välbetänkt att tillse, att de större bibliotekens resurser direkt kunna tagas i anspråk även inom ett område utanför kommunen. Föreskriften om vid vilket statsunderstödsbelopp en dylik skyldighet bör inträda synes emellertid både enklare och riktigare formuleras så, att skyldigheten skulle gälla för alla statsunderstödda bibliotek i en kommun, så snart det samlade statsunderstödet till dem uppginge till 8,000 kronor.

Även på en annan punkt synes mig en ändring i jämförelse med sakkunnigförslaget vara motiverad. Det torde ej vara uteslutet, att det i ett eller annat fall med hänsyn till den kringliggande landsbygden skulle vara avgjort fördelaktigare med en föreskrift, att personer från ett större område kunde erhålla fri tillgång till boklån av facklig natur än att personer inom en mera begränsad rayon finge alla boklån utan avgift, då givetvis landsbygdens bibliotek i regel äro bättre utrustade i fråga om skönlitteratur än i fråga om flertalet grenar av den fackliga litteraturen. Jag förordar alltså en föreskrift av det innehåll, att biblioteken i kommun, där det samlade statsunderstödet uppgår till minst 8,000 kronor, skola hållas *helt eller delvis*

kostnadsfritt tillgängliga för utlåning även till personer boende utanför vederbörande kommun inom ett av skolöverstyrelsen föreskrivet område.

IV. Centralbibliotek.

En synnerligen genomgripande betydelse har det av de sakkunniga föreslagna utbygget av vissa bibliotek till *centralbibliotek*. (Angående motiveringen till sakkunnigas förslag om centralbibliotek se ovan sid. 22—29, angående yttranden härom sid. 43—45, angående skolöverstyrelsens förslag sid. 58.) Enligt de sakkunnigas förslag skulle dessa centralbibliotek ha till uppgift att — mot ett särskilt understöd, som sakkunniga föreslagit till 5,000 kronor — supplera de lokala bibliotekens arbete genom direkt och kostnadsfri utlåning av böcker, som behövdes i studiesyfte, genom utsändande av vandringsbibliotek och genom biblioteksteknisk vägledning. Blott *ett* dylikt centralbibliotek skulle enligt sakkunnigas förslag få upprättas i varje län; i län med landsbibliotek skulle intet centralbibliotek få förekomma, och högst tre nya centralbibliotek skulle varje år få tillkomma.

I detta sammanhang vill jag erinra om att bibliotekssakkunniga, vilkas utlåtande förelåg ungefär samtidigt med folkbildningssakkunnigas, förordade inrättande av s. k. *landsbibliotek*, byggande på det sammanlagda bokbeståndet från dels ett större stifts- eller läroverksbibliotek, dels vederbörande stads folkbibliotek. Landsbiblioteket skulle bland annat ha uppgifter analoga med dem, som enligt folkbildningssakkunniga skulle tillkomma centralbiblioteken. Även folkbildningssakkunniga, som refererade detta förslag (se ovan sid. 27—28), förordade, att i vissa län, där särskilda omständigheter talade härför, dylika landsbibliotek skulle inrättas i stället för centralbibliotek. Genom statsmakernas beslut vid 1926 års riksdag har nu inrättats ett dylikt landsbibliotek, stifts- och landsbiblioteket i Linköping, som bland annat har att fylla ett centralbiblioteks uppgifter för Östergötlands län. Chefen för ecklesiastikdepartementet uttalade till statsrådsprotokollet vid detta tillfälle (k. prop. nr 48) en förhoppning, att centralbiblioteksfrågan snart bleve ur principiell synpunkt löst i hela dess vidd, varvid de lokala förhållandena borde få falla utslaget, om den ena eller andra av de båda bibliotekstyperna, centralbibliotek eller landsbibliotek, i det särskilda fallet vore att föredraga.

Skolöverstyrelsen tillstyrkte år 1924 folkbildningssakkunnigas förslag om centralbibliotek i alla dess delar. I skrivelse den 31 augusti 1928 förklarade sig därefter överstyrelsen i samband med sitt förordande av en sänkning av anslagsmaximum för det lokala folkbiblioteksväsendet i en kommun anse, att en förutsättning härför borde vara en motsvarande ökning med 5,000 kronor av understöden till centralbibliotek, så att dessa för ett helt läns biblioteksarbete viktiga bibliotek ej erhöle sämre möjlighet att fylla sina betydelsefulla uppgifter än enligt tidigare förslag. Överstyrelsen ansåg sig däremot kunna stanna vid att föreslå två nya centralbibliotek för år, av vilka de båda första borde börja sin verksamhet den 1 januari 1930.

Centralbiblioteksfrågans rationella lösning är enligt min mening otvivel-

aktigt en viktig förutsättning för att man skall kunna bereda landsbygdens och de minsta städernas befolkning tillgång till studielitteratur utan oöverstigliga utgifter för kommuner och stat. Man kan säkert ej heller över-skatta betydelsen för landsbygdens biblioteksväsen av att på detta sätt vissa större bibliotek få till direkt uppgift att lämna hjälp, upplysningar och vägledning till de mindre bibliotekens föreståndare.

Jag är också helt ense med överstyrelsen om den stora vikten av, att understödsbeloppen för dessa bibliotek ej sänkas under de summor, som av de sakkunniga och överstyrelsen ansetts nödvändiga för att centralbiblioteken verkligen skola förväntas bli så utrustade, att de kunna lämna landsbygden det stöd, som för dennas hela folkbildningsfråga är av så utomordentligt stor betydelse. Med den reduktion av maximibeloppet för kommun, som jag ovan föreslagit, anser jag sålunda det särskilda tilläggsanslaget för centralbibliotek böra bestämmas till 10,000 kronor.

Likaledes vill jag i likhet med de sakkunniga och min företrädare i ämbetet framhålla, hurusom centralbiblioteksfrågan alltefter de lokala förhållandena kan tänkas för vissa län bäst löst efter nu föreliggande förslag och för andra, där förhållandena äro härför gynnsamma, genom tillskapande av landsbibliotek enligt bibliotekssakkunnigas förslag.

Då på denna punkt fullständig enighet rått mellan alla sakkunniga, anser jag det här ej behövt att gå in på någon allmän motivering utöver den, som redan lämnats. Jag vill härutöver blott hänvisa till den omständigheten, att överallt i främmande länder med mera utvecklade folkbiblioteksväsen centralbibliotek inrättats. De sakkunniga ha utförligt omnämnt organisationen av detta slag i Danmark och Holland. Sedan sakkunnigförslaget avlämnats, har en mycket omfattande likartad organisation med ett stort antal centralbibliotek skapats i England. Också flerstädes i Tyskland ha skapats liknande centraler för folkbildningsväsendet. Vad våra grannländer — utom Danmark — beträffar kan nämnas, att i Finland av riksdagen fattats ett principbeslut om »landskapsbibliotek» och att även i Norge en kraftig opinion finnes för en liknande lösning.

I fråga om storleken av understöden till centralbibliotek ha erfarenheterna från Danmark det största intresset ej blott därför, att förhållandena där i flera avseenden äro mest likartade våra, utan lika mycket av den grund, att det svenska förslaget i huvudsak bygger på erfarenheter därifrån. De danska centralbiblioteken uppgå för närvarande till 21, med ett tilläggsunderstöd för centralbiblioteksverksamheten om 8,000 kronor utöver de 15,000 kronor, vartill understöden för den lokala biblioteksverksamheten högst kan uppgå. Sammanlagt kan alltså ett centralbibliotek erhålla högst 23,000 kronor för biblioteksverksamheten i dess helhet, mot enligt föreliggande förslag 17,000 kronor eller allra högst 20,000 kronor för ett svenskt centralbibliotek.

Uppenbart är, att kraven på dessa bibliotek måste hållas ganska högt, om centralbiblioteken verkligen skola kunna bli landsbygden till effektiv

hjälp. Sakkunniga ha föreslagit som villkor för att ett bibliotek skall godkännas som centralbibliotek, att det skall vara försett med lärum, som har ett väl valt handbibliotek och som hålles öppet på för allmänheten lämplig tid alla vardagar både för- och eftermiddagen, att dess bokbestånd även i övrigt är tillfredsställande till omfattning och sammansättning, att det har en bibliotekstekniskt väl utbildad chef samt att vid biblioteket finnes anställt åtminstone ett bibliotekstekniskt utbildat biträde.

Skolöverstyrelsen har i fråga om personalfrågan ansett önskligt, att vid tillsättandet av bibliotekarie vid centralbibliotek ansökningarna skola insändas till överstyrelsen, som skulle ha att avge yttrande. Överstyrelsen skulle därvid ange, vilka sökande den ansåge kompetenta. Om överstyrelsen så ansåge skäligt, kunde den uppföra de sökande i viss ordning med hänsyn till graden av deras lämplighet. Bibliotekets styrelse skulle till befattningens innehavare utse en av dem, som överstyrelsen förklarar kompetenta.

Jag är ense med överstyrelsen om vikten av kompetent personal och ansluter mig därför till dess förslag i sistnämnda avseende samt anser vidare, att bland villkoren för att ett bibliotek skall kunna godkännas som centralbibliotek bör i fråga om bibliotekspersonalen införas en föreskrift av något allmännare innehåll än sakkunniga föreslagit, gående ut på att bibliotekets chef och personal böra besitta för arbetet erforderliga kvalifikationer.

Skolöverstyrelsen har i sitt yttrande den 31 augusti 1928 omnämnt, att överstyrelsen, med hänsyn till vikten av att redan från början erfarenheter vinnas angående arbetets lämpligaste planläggning i skilda landsdelar, ansett sig böra försäkra sig om att styrelserna för två större därtill lämpade folkbibliotek för sin del skulle vara villiga att förorda, att vederbörande bibliotek skulle åtaga sig centralbiblioteksuppgifter. Överstyrelsen har därvid under hand preliminärt konfererat med styrelserna för ett stadsbibliotek i nordligaste och ett i sydligaste delen av landet, vilka bibliotek från olika synpunkter skulle vara synnerligen lämpliga som underlag för centralbibliotek, och vederbörande styrelser ha därvid förklarar sig ha för avsikt att, därest statsmakterna anvisa anslag för ändamålet, ingå till stadsfullmäktige i respektive stad med hemställan om tillstånd för biblioteken att åtaga sig uppgifter i enlighet med de av överstyrelsen föreslagna villkoren för anslag åt centralbibliotek och under förutsättning av där föreslagna anslagsbelopp.

Det synes mig riktigt att på detta sätt garantier skaffats, att verksamheten kan träda i kraft redan med 1930 års ingång, om medel anvisas för ändamålet. Mycket antagligt torde emellertid vara, att flera än de två av överstyrelsen åsyftade biblioteken komma att omedelbart ingå med begäran om vederbörande biblioteks godkännande som centralbibliotek. Valet mellan dem, som kunna komma i fråga, skall enligt föreliggande förslag göras av Kungl. Maj:t. Det synes mig visserligen självklart, att därvid hänsyn bör tagas till den av överstyrelsen framhållna synpunkten om önskvärdheten av att redan från början erhålla centralbibliotek i olika landsdelar för att erfa-

renhet skall vinnas om de bästa arbetsmetoderna under skilda förutsättningar. Då även andra synpunkter, såsom det sätt varpå de olika biblioteken äro rustade för upptagande av centralbiblioteksverksamhet, måste beaktas, bör emellertid Kungl. Maj:t vara obunden att som centralbibliotek godkänna i första hand dem, som med hänsyn till olika omständigheter kunna befinnas därtill mest lämpliga.

I fråga om *biblioteksinspektionen* förorda de sakkunniga på ovan (sid. 36—37) anförda skäl en fullständig omläggning av inspektionen över de statsunderstödda folkbiblioteken, i det att denna skulle i län med central- eller landsbibliotek utövas av bibliotekarien vid ifrågavarande bibliotek eller med förste bibliotekskonsulentens medgivande av annan därtill lämplig person inom dess personal, i övriga län som hittills av folkskolinspektör. Efter hand skulle alltså inspektionen av folkbiblioteken genom dessa senare bortfalla. Bibliotek med minst 8,000 kronor i årligt statsunderstöd skulle undantagas från dylik lokal inspektion.

V. Biblio-
teksinspek-
tion.

Skolöverstyrelsen har tillstyrkt detta de sakkunnigas förslag men föreslagit en komplettering av denna föreskrift med det tillägg, att oberoende härav folkskolinspektör inom området för central- eller landsbibliotek skulle äga att verkställa inspektion av folkbibliotek inrymt i skolhus, varvid han hade att, om därtill funnes anledning, insända redogörelse för sin inspektion till biblioteksinspektören för vederbörande område. Därjämte ansåg överstyrelsen, att även inspektion av sjukhusbibliotek borde ske på samma sätt som inspektion av folkbibliotek.

Dylik biblioteksinspektion har efter tillkomsten av Linköpings stifts- och landsbibliotek med allmänna medel ordnats i Östergötlands län. Inspektionen, som skall avse folkbibliotek, studiecirkelbibliotek och bibliotek vid sjukvårdsinrättningar, skall ske genom landsbibliotekarien eller, om skolöverstyrelsen sådant undantagsvis medger, annan därtill lämplig person bland landsbibliotekets personal. Också den av överstyrelsen föreslagna bestämmelsen om rätt för folkskolinspektör att alltjämt inspektera folkbibliotek i skolhus har upptagits.

Det synes mig vara av stor vikt, att man fortskrider på den sålunda inslagna vägen, efter hand som central- och landsbibliotek inrättas. Tills så har skett i alla län, anser jag i likhet med de sakkunniga och överstyrelsen, att inspektion genom folkskolinspektör bör kvarstå, då det är önskvärt att även i detta fall möjlighet till lokal inspektion skall förefinnas. Jag finner dock ej lämpligt med dylik inspektion genom folkskolinspektör gentemot bibliotek, som nått den storlek, att bibliotekariens kompetens prövas av skolöverstyrelsen, alltså bibliotek med ett statsunderstöd om minst 2,000 kronor.

Sakkunniga beräkna för varje inspektionsområde en ersättning för resorna om högst 1,000 kronor för år, och föreslå reseersättning och dagtraktamente efter dåvarande 3:dje klass i resereglementet. Skolöverstyrelsen

föreslår en nedsättning av summan till i medeltal 600 kronor, ett belopp som också anslagits för inspektion inom Östergötlands län. Jag utgår i likhet med överstyrelsen från, att nämnda belopp bör vara tillräckligt som genomsnitt även för övriga län. Sedan nytt resereglemente utfärdats, synas biblioteksinspektörerna i enlighet med förslag av överstyrelsen böra införas i traktamentsklass II C i resereglementet eller samma klass, som gäller för folk-skolinspektörer och för bibliotekarien vid Linköpings stifts- och landsbibliotek.

VI. Skolbibliotek. Sjukhusbibliotek.

Skolöverstyrelsen har utöver sitt tillstyrkande av en omläggning av folkbiblioteksväsendet framlagt ett utarbetat förslag angående höjda understöd efter ändrade grunder även till de *skolbibliotek*, som för närvarande åtnjuta understöd ur förslagsanslaget till folkbibliotek, samt förslag om understöd till vissa kategorier av skolbibliotek, som hittills ej åtnjutit statsunderstöd (se ovan sid. 59). Hur behjärtansvärt jag än finner det vara att söka få till stånd en nyreglering även på detta område, ser jag mig av statsfinansiella skäl förhindrad att för närvarande tillstyrka åtgärder i detta syfte. Frågan om skolbiblioteken synes mig ej heller stå i det nära samband med folkbiblioteksfrågan, att det är av avgörande betydelse, att en nyreglering på dessa områden samtidigt äger rum. Emellertid är min förhoppning, att skolbiblioteksfrågan ej skall behöva allt för länge vänta på sin lösning.

I fråga om *sjukhusbiblioteken* ha sakkunniga ej yttrat sig och ej heller överstyrelsen föreslagit andra ändringar än smärre jämkningar av villkoren för erhållande av likformighet med de föreslagna nya bestämmelserna angående folkbiblioteken.

Med avseende på såväl skol- som sjukhusbiblioteken synas dylika mindre jämkningar önskvärda i samband med utfärdande av en ny författning rörande folkbiblioteksväsendet. De enda ändringar av saklig innebörd, som därvid synas mig böra vidtagas för bibehållande av enhetlighet i föreskrifterna angående olika bibliotekstyper, äro införande av dels en bestämmelse, att skolöverstyrelsen äger att fastställa formulär för ansökningar och föreskrifter om de handlingar, som skola biläggas ansökan, dels också en föreskrift analog med den, som ovan föreslagits för folkbibliotek, att understöd kan beviljas villkorligt till bibliotek, vars bokbestånd ej står på tillfredsställande nivå ur moralisk eller konstnärlig synpunkt.

VII. Bokförmedlingsanstalter. Förmedlingsanstalter för vandringsbibliotek.

Nuvarande bestämmelser om statsunderstöd till *bokförmedlingsanstalter* böra kvarstå. Visserligen har överstyrelsen sedan flera år ej utdelat dylikt understöd, då i stället med Kungl. Maj:ts medgivande en rabattöverenskommelse gjorts med bokhandlarna, varigenom garanterats lika fördelaktiga villkor, som man kan vinna genom böckernas förmedling genom dylika bokförmedlingsanstalter. Skulle denna överenskommelse uppsägas, är det emellertid av vikt, att möjlighet finnes att ånyo utdela statsunderstöd till bokförmedlingsanstalter.

Sakkunniga och skolöverstyrelsen ha föreslagit, att under en övergångstid, tills central- eller landsbibliotek inrättats i alla län, de nuvarande understöden till *förmedlingsanstalter för vandringsbibliotek* kvarstå, om än i efter hand minskad omfattning (se ovan sid. 26), en föreskrift som synes välbetänkt.

Ur folkbiblioteksanslaget utgår sedan år 1920 även särskilt understöd till *bibliotekskurser*. Härom är för närvarande föreskrivet, att understödet får användas endast för vissa särskilt uppräknade utgifter, föreläsarnas arvoden, dagtraktamenten och resor samt kursdeltagarnas dagtraktamenten och reseersättningar. Den närmaste orsaken till att en dylik begränsning gjorts i fråga om understödets användning var, att motsvarande föreskrifter vid sagda tidpunkt gällde för fortbildningskurser för lärare vid folkskolor och småskolor. Sedan dess ha emellertid nya bestämmelser utfärdats om sistnämnda kurser, enligt vilka överstyrelsen har rätt att bevilja understöd antingen med visst belopp till bestridande av kostnaderna för kursernas anordnande, eller intill viss av överstyrelsen bestämd slutsumma såsom traktamentsersättning åt deltagarna eller ock för båda dessa ändamål. Då det, efter vad jag inhämtat, vid ordnandet av bibliotekskurserna ej sällan visat sig förenat med stora svårigheter att anskaffa lokalt bidrag till de utgifter, som ej få bestridas av statsmedel, är det önskligt, att överstyrelsen även i detta fall får friare dispositionsrätt att ur anslaget till bibliotekskurser anvisa understöd till bestridande av olika utgifter för längre och kortare kurser. Traktamentsbeloppet utgör för deltagare i bibliotekskurser 7 kronor per dag mot för deltagare i fortbildningskurser 5 kronor, varvid för sistnämnda kurser gäller, att skolöverstyrelsen har rätt att fastställa lägre traktamentsersättning. Även vid bibliotekskurserna torde det i framtiden vara nödvändigt att i vissa fall räkna med ett mindre traktamentsbelopp än 7 kronor, om det disponibla anslaget skall räcka till även för andra utgifter än dem, som för närvarande få bestridas med statsmedel. Arvodets maximum synes emellertid ej böra nedsättas under 7 kronor, då många deltagare i bibliotekskurserna ej kunna närvara vid dessa utan att vidkännas utgifter för ledigheten från sitt yrkesarbete. Skolöverstyrelsen har hemställt, att understödet för bibliotekskurser må erhålla reservationsanslags natur med hänsyn till de nackdelar, som det medför, att vid planläggningen av dessa kurser, som i regel förläggas till sommarmånaderna, vara bunden vid budgetårets gräns den 1 juli. Detta önskemål kommer automatiskt att tillgodoses, om, såsom jag i det följande föreslår, hela biblioteksanslaget förändras till reservationsanslag. Sammalunda blir fallet med det nuvarande anslaget om 5,000 kronor till årliga *tillägg till grundkatalogen*, i fråga om vilket överstyrelsen gjort en liknande hemställan.

I fråga om nu utgående understöd till *tidskrifterna Biblioteksbladet, Bokstugan och Studiekamraten* med 4,000 kronor till vardera föreslår jag ingen ändring.

VIII. Understöd till bibliotekskurser, tillägg till grundkatalogen samt vissa tidskrifter.

IX. Nya tjänster hos bibliotekskonsulenterna.

Skolöverstyrelsen har upprepade gånger hemställt om ökad arbetskraft för bibliotekskonsulenterna. Nu har överstyrelsen föreslagit dels i likhet med de sakkunniga (se ovan sid. 36—38) uppförande av en ny andre bibliotekskonsulenttjänst på överstyrelsens stat, dels ett belopp för avlöande av ett kanslibitråde att utgå ur folkbiblioteksanslaget.

För närvarande äro bibliotekskonsulenterna två, en förste och en andre bibliotekskonsulent, den senare i lönegraden B 21. Hos dem äro anställda en kansliskrivare och två kontorsbiträden. Härtill kommer ytterligare en kansliskrivare med hänsyn till de arbetsuppgifter, som åligga bibliotekskonsulenterna, så länge ingen statsunderstödd bokförmedlingsanstalt finnes. Till sistnämnda befattningshavare utgår arvode blott så länge intet statsunderstöd beviljas dylik anstalt. Beträffande dessa biträden har 1925 års riksdag medgivit, att från förslagsanslaget till understöd åt folkbibliotek finge från och med den 1 juli 1925 utgå arvoden, beräknade för två av biträdena efter ett grundbelopp av 3,300 kronor och för två av dem efter ett grundbelopp av 2,208 kronor ävensom erforderliga medel för att möjliggöra deras uppflyttning i löneklass.

Den av överstyrelsen förebragta motiveringen för en ökning av arbetskrafterna, till vilken jag här hänvisar (se ovan sid. 65—70), synes mig så stark, att ingen tvekan kan råda om att ett anställande av ytterligare arbetskrafter hos bibliotekskonsulenterna är oavvisligen av behovet påkallat.

Vad först det administrativt-expeditionella arbetet beträffar, framgår dess starkt stegrade omfattning av den av överstyrelsen sid. 67 lämnade statistiken. Av denna framgår bland annat, att antalet ärenden nu på alla punkter minst fördubblats i jämförelse med år 1920, utan att någon ökning i fråga om arbetskrafterna ägt rum (utöver anställandet av ovan nämnda kansliskrivare för nytillkommande arbete i samband med bortfallandet av statsunderstödet till bokförmedlingsanstalter). Antalet särskilda ansökningshandlingar, bokrekvisitioner, redovisningar och övriga inkommande skrivelser och försändelser uppgår nu till betydligt över 27,000, antalet avgående försändelser (oavsett massförsändelser) till över 7,000.

Jag vill emellertid kraftigt understryka, att det icke blott är erforderligt med en förstärkning av arbetskrafterna hos bibliotekskonsulenterna för att här nämnda löpande arbete skall kunna utan onödiga förseningar medhinnas, utan att det jämväl måste anses synnerligen betydelsefullt för en fortsatt gynnsam utveckling på detta område att en dylik förstärkning omedelbart kommer till stånd i syfte att bereda bibliotekskonsulenterna tillfälle att ägna tillräcklig tid åt de sidor av arbetet, som äro de centrala, den viktiga rådgivande verksamheten genom svar på förfrågningar, framläggande av förslag till biblioteksverksamhetens rationella ordnande på olika orter, resor för inspektions- och instruktionsbesök m. m., vidare organiserandet och ledandet av längre och kortare bibliotekskurser, uppgörandet av kataloger av olika slag över för biblioteken lämpliga böcker o. s. v.

Det synes mig uppenbart, att med hänsyn till dessa sistnämnda arbetsuppgifter en ny andre bibliotekskonsulenttjänst är oavvisligen av nöden, så mycket mer som såväl den genomförda läroverksreformen som i ännu långt högre grad den nu föreslagna omorganisationen av folkbiblioteksväsendet komma att ställa i olika avseenden ytterligare skärpta krav på bibliotekskonsulenterna. Med hänsyn till den pågående besparingsutredningen anser jag emellertid, att denna nya bibliotekskonsulenttjänst icke bör uppföras i överstyrelsens stat utan tills vidare erhålla ställning av extra ordinarie befattningshavare. Medel till hans avlönande torde böra utgå ur biblioteksanslaget.

Även för den andra erforderliga tjänsten torde medel böra utgå av biblioteksanslaget och tjänsten erhålla nyss angivna ställning.

I enlighet med statskontorets yttrande (se ovan sid. 70—71) föreslår jag, att avlöningen till den nye extra ordinarie andre bibliotekskonsulenten skall utgå i enlighet med bestämmelserna i § 33 av avlöningsreglementet för icke ordinarie befattningshavare, d. v. s. med placering i 21:sta lönegraden omfattande löneklasserna 20—23 och en begynnelseavlöning av 6,048 kronor, samt med rätt till uppflyttning i löneklass i vanlig ordning. Även kansli-
biträdet torde i enlighet med överstyrelsens och statskontorets förslag och i likhet med vad redan gäller om samtliga ovan omnämnda kansliskrivare och kontorsbiträden böra erhålla avlöning enligt samma grunder, d. v. s. med lön enligt löneklass, som är närmast lägre än den, som skulle hava gällt, om befattningshavaren varit innehavare av ordinarie tjänst inom ifrågavarande lönegrad, eller med placering i 7:de lönegraden, omfattande löneklasserna 6—10 och en begynnelseavlöning av 2,676 kronor samt likaledes med rätt till uppflyttning i löneklass och i övrigt i enlighet med bestämmelserna i nämnda § 33.

För innevarande budgetår beräknar överstyrelsen, att till biträden hos bibliotekskonsulenterna komma att utgå cirka 12,900 kronor, därav cirka 1,400 kronor till ersättning åt vikarier samt cirka 475 kronor till ålderstilllägg åt biträden, som uppflyttats i högre löneklass. Om härtill läggas dels arvoden till en andre bibliotekskonsulent med 6,048 kronor och till ett kansli-
biträde med 2,676 kronor, dels erforderlig ökning av beloppen för vikariats-
ersättningar och ålderstilllägg, vilken ökning överstyrelsen beräknar till cirka 500 respektive 300 kronor, kommer man till ett belopp om i runt tal 22,500 kronor. Jag erinrar i detta sammanhang, att 1926 års riksdag medgivit, att den från förslagsanslaget till understöd åt folkbibliotek utgående anslags-
posten å 1,400 kronor till ersättning åt vikarie för biträdena hos biblioteks-
konsulenterna finge erhålla naturen av förslagsanslag.

Jag övergår nu till en beräkning av de kostnader, som ett förverkligande av föreliggande förslag skulle betinga och upptager därvid utgifterna såväl för budgetåret 1929/30 som för budgetåret 1930/31.

X. Kostnads-
beräkning.

Understöden till kommunala och med dem likställda folkbibliotek samt i samband med studiecirkelarbeta bedriven folkbiblioteksverksamhet har av skolöverstyrelsen efter de av överstyrelsen i skrivelsen den 31 augusti 1928 föreslagna besparingarna beräknats till 680,000 kronor för helt år mot för närvarande 345,000 kronor. Ökningen skulle alltså bli 335,000 kronor. För övergångsåret 1929/1930 beräknar överstyrelsen emellertid blott hälften av ökningen, varför anslagsbehovet då skulle utgöra endast 512,500 kronor.

Jag har ovan föreslagit vissa mindre ändringar av överstyrelsens förslag till grunder för understödets utgående. Jag vill i detta avseende erinra om, att jag ifrågasatt dels, sid. 79, en begränsning av grundunderstödet till folkbibliotek till 5,000 kronor (i stället för att enligt överstyrelsens förslag grundunderstödet i vissa fall skulle kunnat utgå med ända till 10,000 kronor), dels, sid. 80, en viss skärpning av kravet för tilläggsunderstöd för avlöning till egentlig bibliotekspersonal, dels slutligen, sid. 92, en föreskrift som möjligtvis kan tänkas leda till någon reduktion av understödet till fristående studiecirkel. Med hänsyn till dessa omständigheter bör givetvis någon minskning ske i beräkningen av det erforderliga anslagsbeloppet. Därjämte synas mig emellertid vissa skäl tala för, att den av överstyrelsen gjorda uppskattningen är väl hög. Särskilt gäller detta beräkningen av tilläggsunderstödens belopp. Efter vad jag erfarit, har vid uppgörandet av den till grund för överstyrelsens beräkning liggande kalkylen i fråga om tilläggsunderstöden förutsatts, att varje bibliotek, som sista året i inlämnad redogörelse i kolumnen för »antal band i läsrumsbiblioteket (uppslagsböcker o. d.)» överhuvud uppgivit förefintligheten av något enda band, också skulle komma i åtnjutande av tilläggsunderstöd för läsrum och handboksamling och att varje bibliotek, som i den ekonomiska tablan upptager ett belopp för avlöning åt egentlig bibliotekspersonal, skulle erhålla tilläggsunderstöd för detta ändamål med hänsyn till hela avlöningsbeloppet. Visserligen föreligger intet material, som möjliggör ett bedömande av, i vilken utsträckning de ovan föreslagna villkoren för de olika tilläggsunderstöden kunna antagas i realiteten komma att uppfyllas. Alla skäl tala emellertid för sannolikheten av, att detta långt ifrån alltid kommer att bli fallet. Med hänsyn till samtliga här nämnda förhållanden har jag ansett mig kunna stanna vid att beräkna sammanlagda understödet för ifrågavarande bibliotekstyper för helt år cirka 50,000 kronor lägre än överstyrelsen eller till 630,000 kronor.

En betydande besparing i jämförelse med överstyrelsens beräkningar sker enligt mitt förslag i fråga om understöden för skolbibliotek, där ingen ökning av understödsbeloppen är erforderlig. Härigenom göres en kostnadsbesparing för helt år av 55,000 kronor.

Skolöverstyrelsen har utgått från, att frågan om understöd åt biblioteksverksamhet å svenska handelsfartyg skulle upptagas till avgörande vid nästa riksdag och har föreslagit ett årligt anslag från och med budgetåret 1930.

1931 om 10,000 kronor för detta ändamål. Då förslaget härom ej står i så intimt samband med förevarande omorganisationsförslag, att riksdagen nu behöver fatta någon ståndpunkt till frågan om tiden för ett eventuellt införande av anslag för detta ändamål, har jag nedan icke tagit detta be-
lopp med i beräkningen.

I motsats mot skolöverstyrelsen har jag föreslagit, att under förevarande anslag skall uppföras kostnaden för avlöning åt en ny extra ordinarie bibliotekskonsulent med 6,048 kronor.

Vad övergångsåret 1929/30 beträffar har skolöverstyrelsen i fråga om anslaget till kommunala och därmed likställda folkbibliotek samt i samband med studiecirkelverksamhet bedriven folkbiblioteksverksamhet räknat med en ökning hälften så stor som den, vilken skulle utgå för helt år. Då möjlighet att någorlunda exakt bedöma anslagsbehovet särskilt första året saknas, har jag ansett mig böra höja siffran något och har uppfört beloppet för budgetåret 1929/30 till 530,000 kronor.

På övriga punkter ansluter jag mig till skolöverstyrelsens beräkning i fråga om årskostnaden efter en omorganisation av folkbiblioteksväsendet. Jag kommer alltså till följande beräkning.

	Beräkning av det belopp, som disponeras ur för- slagsanslaget 1928/29	Beräknat anslagsbehov efter en omorganisation 1929/30	1930/31
Kommunala och därmed lik- ställda folkbibliotek samt i samband med studiecirkelar- bete bedriven folkbiblioteks- verksamhet	kronor 345,000: —	530,000: —	630,000: —
Centralbibliotek (från 1/1 1930 två centralbibliotek, från 1/1 1931 ytterligare två)	» —	10,000: —	30,000: —
Skolbibliotek	» 150,000: —	150,000: —	150,000: —
Bibliotek vid sjukvårdsinrätt- ningar	» 8,000: —	8,000: —	8,000: —
Resekostnads- och traktaments- ersättningar vid biblioteksin- spektion från central- och lands- bibliotek (för närvarande ett landsbibliotek, från 1/1 1930 två centralbibliotek, från 1/1 1931 ytterligare två)	» 600: —	1,200: —	2,400: —
Förmedlingsanstalter för vand- ringsbibliotek	» 11,000: —	10,500: —	10,000: —
Kurser för föreståndare för folk-, skol- och studiecirkelbibliotek	» 12,000: —	12,000: —	12,000: —
Tillägg till grundkatalog	» 5,000: —	5,000: —	5,000: —
Biblioteksbladet, Bokstugan och Studiekamraten	» 12,000: —	12,000: —	12,000: —

	Beräkning av det belopp, som disponeras ur för- slagsanslaget 1928/29	Beräknat anslagsbehov efter en omorganisation 1929/30	1930/31
Arvoden åt en andre biblioteks- konsulent samt till biträden hos bibliotekskonsulenterna jämfte vikariatsersättningar . .	kronor 12,900: —	22,500: —	22,500: —
Summa kronor	556,500: —	761,200: —	881,900: —

För innevarande budgetår är förslagsanslaget till understöd åt folkbibliotek uppfört med 560,000 kronor. Enligt ovan gjorda beräkning av anslagsbehovet skulle för budgetåret 1929/1930 erfordras en ökning av omkring 200,000 kronor, så att anslaget skulle utgöra i runt tal 760,000 kronor.

Med hänsyn till denna avsevärda höjning av anslagsbeloppet och de nya mycket gynnsammare understödsreglerna samt då det synes önskvärt, att statsmakterna äga i sin hand att reglera de eljest automatiskt växande utgifterna för hithörande ändamål, anser jag mig böra föreslå, att detta anslag, i likhet med föreläsningsanslaget, erhåller karaktären av reservationsanslag. Givetvis får detta icke hindra, att anslagsposten till arvoden åt en andre bibliotekskonsulent m. m. bör med hänsyn till befattningshavarnas eventuella uppflyttning i löneklass och svårigheten att fixera anslagsbehovet för vikariatsersättningar anses förslagsvis beräknad. Beträffande de ovan angivna siffrorna för folkbibliotek, skolbibliotek och sjukhusbibliotek vill jag framhålla, att dessa siffror icke böra vara för skolöverstyrelsen bindande vid fördelning av understöd för ifrågavarande anslag.

Konsekvensen av en sådan ändring av anslagets natur blir att, om de för ett budgetår tillgängliga medlen ej förslå till statsunderstödet utgående enligt fastställda grunder, det bör ankomma på överstyrelsen att på sätt som skolöverstyrelsen prövar skäligt vidtagna nedsättning i de belopp, som tenligt nämnda grunder skolat utgå.

I likhet med överstyrelsen föreslår jag en ändring av anslagsrubriken till »understöd åt folkbiblioteksväsendet» i stället för »understöd åt folkbibliotek», detta bland annat av den grund, att även skolbiblioteken erhålla understöd ur detta anslag.

Vad övergångsåret beträffar gäller givetvis, att, därest för innevarande eller föregående budgetår före den 1 juli 1929 beviljat understöd ej hinner att utbetalas före budgetårets utgång, intet hinder möter att icke dess mindre avföra utgiften på innevarande års förslagsanslag.

Hur tidigt den nya kungörelsen i ämnet kan komma att utfärdas är givetvis ännu omöjligt att med säkerhet beräkna. Intill tidpunkten för dess ikraftträdande böra de gamla bestämmelserna även efter den 1 juli 1929 tillämpas.

Sammanfattning av grunderna för statsunderstödet.

Till sist vill jag för överskådlighetens skull lämna en punktvis uppställd sammanfattning av de ovan föreslagna grunderna för statens understödjande av folkbiblioteksväsendet, i vad de innefatta ändringar i nu gällande be-

stämmlor. Föreskrifterna rörande bokförmedlingsanstalter, skolbibliotek av olika slag samt bibliotek vid sjukvårdsinrättningar, vilka förutsättas skola gälla i sak oförändrade, äro därför här uteslutna. I sammanfattningen ha gjorts en del i det föregående ej särskilt omnämnda formella jämkningar av de av de sakkunniga och skolöverstyrelsen föreslagna formuleringarna. Jag anser det ej heller behöfligt att här på särskilt sätt utmärka dessa ändringar, så mycket mindre som Kungl. Maj:t givetvis vid utarbetandet av kungörelsen torde äga att företaga de mindre ändringar, som kunna befinnas lämpliga, samtidigt med att föreskrifter om sättet för ansökningar m. fl. verkställighetsbestämmelser, eventuellt erforderliga övergångsbestämmelser o. s. v. tillfogas, och en formell bearbetning företages av hittillsvarande föreskrifter om understöd till skol- och sjukhusbibliotek (se ovan sid. 100), bokförmedlingsanstalter, förmedlingsanstalter för vandringsbibliotek m. m.

1. Kommunala och med dem likställda folkbibliotek.

1.

Understöd av statsmedel må inom de i punkt 18 angivna högsta gränser med ett belopp av lägst 40 kronor, för år räknat, utgå till kyrklig eller borgerlig kommun eller till sammanslutning av två eller flera kommuner för upprättande och underhåll av ett folkbibliotek. Under i punkt 2 angivna villkor må dylikt understöd utgå även till lokal förening.

2.

För att ett av lokal förening ägt bibliotek skall kunna erhålla statsunderstöd efter samma bestämmelser som kommunalt folkbibliotek, fordras, att det står under en styrelse, i vilken den borgerliga kommunen utsett minst en ledamot, varjämte ombud för kommunen skall deltaga i granskningen av bibliotekets räkenskaper; dock att, därest kommunen avböjer att taga sådan befattning med biblioteket, det må ankomma på vederbörande länsstyrelse att, på framställning av bibliotekets styrelse och efter prövning av bibliotekets ändamålsenlighet, utse en styrelseledamot och en granskningsman för detsamma.

3.

Inom området för en och samma borgerliga kommun kan endast ett bibliotek eller system av bibliotek (huvudbibliotek med filialer) erhålla statsunderstöd efter de bestämmelser, som gälla för kommunala och med dem likställda folkbibliotek.

I kommun, där landsbibliotek finnes upprättat, utgår ej statsunderstöd till folkbibliotek av här ifrågavarande slag.

4.

För utgående av de i punkt 1 omnämnda understöden skola följande villkor gälla:

a) Tillskott av andra än statsmedel (s. k. ortsbidrag) skall för det år, för vilket statsunderstöd sökes, lämnas för bibliotekets utveckling och vård. Ortsbidraget skall utgå kontant och avse verkliga utgifter; dock

må för kostnadsfritt upplåten lokal, som är avsedd enbart för biblioteket, på av skolöverstyrelsen närmare föreskrivna villkor i ordsbidraget inräknas ett belopp, som kan anses motsvara skälig hyra, vilket belopp emellertid ej får överstiga det kontanta ordsbidraget.

b) Bibliotek, till vilket utgår tilläggsunderstöd enligt punkt 9, uppbär hela statsunderstödet kontant. Där sådant tilläggsunderstöd ej utgår, skall bibliotek, vars statsunderstöd ej överstiger 400 kronor, erhålla hela understödet i form av inbundna böcker, valda ur av skolöverstyrelsen utgivna kataloger och levererade till biblioteket på sätt överstyrelsen jämlikt av Kungl. Maj:t meddelade föreskrifter närmare bestämmer, samt bibliotek, vars statsunderstöd uppgår till eller överstiger 400 kronor men ej uppgår till 2,000 kronor, erhålla hälften av statsunderstödet, dock minst 400 kronor, i form av inbundna böcker, på sagda sätt valda och levererade samt återstoden kontant. Uppgår statsunderstödet till 2,000 kronor eller däröver, utan att tilläggsunderstöd enligt punkt 9 utgår, uppbär biblioteket hela understödet kontant.

c) För biblioteket skall finnas föreståndare eller bibliotekarie, som handhar skötseln av boksamlingen och ombesörjer upprättandet av kataloger däröver; i fråga om bibliotek med minst 2,000 kronor i statsunderstöd skall bibliotekariens kompetens prövas och godkännas av skolöverstyrelsen.

d) Biblioteket skall vara uppställt i lämplig lokal. Vid inredning av nya uteslutande för biblioteket avsedda lokaler, för vilka hyran uppgår eller beräknas till minst 400 kronor, skola planerna på förhand underställas skolöverstyrelsen för granskning.

e) Biblioteket skall regelbundet minst en gång i veckan hållas tillgängligt för allmänheten; dock må öppethållandet under sommarmånaderna vid bibliotek, där statsunderstödet ej överstiger 400 kronor, begränsas till en gång varannan vecka.

f) Biblioteket skall vara kostnadsfritt tillgängligt och ingen avgift må tagas för boklån av låntagare boende inom den kommun, där biblioteket är beläget, eller inom det område i övrigt, som biblioteket jämlikt de nedan i punkt 20 givna föreskrifterna kan ha att betjäna.

g) Biblioteket skall hållas försäkrat mot eldskada.

h) Åt bibliotek, vars bokbestånd icke står på tillfredsställande nivå ur moralisk eller konstnärlig synpunkt, må anslag kunna beviljas allenast under förbehåll, att biblioteket ställer sig till efter rättelse de anvisningar i fråga om bokbeståndet, som lämnas av skolöverstyrelsen.

i) Styrelse för folkbibliotek skall tillse, att litteratur, som är av beskaffenhet att i sedligt avseende kunna inverka skadligt, om den sättes i händerna på unga och omogna läsare, icke genom utlåning eller på annat sätt hålles tillgänglig för personer, som ej kunna anses besitta erforderlig mognad.

j) Det åligger biblioteken inom kommuner, där statsunderstödd föreläsningssamfund äger rum, att i möjligaste mån befrämja denna genom anskaffande av litteratur, som står i sammanhang med de valda föreläsningssämnena, samt genom att, såvitt det låter sig göra, anordna bokutlåning i anslutning till föreläsningarna.

k) Biblioteket skall vara underkastat inspektion på sätt särskilt föreskrives.

l) Bibliotekets böcker få ej utan tillstånd av vederbörande inspektör eller bibliotekskonsulent i skolöverstyrelsen i annan mån avhändas biblioteket, än att utslitna eller föråldrade böcker må därifrån utgallras.

m) Biblioteket skall vara skyldigt att underkasta sig den kontroll och de villkor, som i övrigt av skolöverstyrelsen prövas nödiga och lämpliga.

5.

Statsunderstöd till kommunala och med dem likställda folkbibliotek må utgå dels som allmänt grundunderstöd enligt punkt 6, dels ock, i de fall då vederbörande bibliotek uppfyller därför stadgade särskilda villkor, som tilläggsunderstöd enligt de närmare föreskrifter, som lämnas i punkterna 7—9, dock att sammanlagda statsunderstödet till ett bibliotek icke må överstiga bibliotekets ordsbidrag för samma år. För kommunalt eller därmed likställt folkbibliotek, till vilket är anslutet en eller flera fristående studiecirklar, gälla därvid de närmare föreskrifter, som äro i punkt 17 stadgade.

6.

Grundunderstöd må utgå för bibliotek, vars ordsbidrag uppgår till högst 400 kronor, med lika stort belopp som ordsbidraget samt för bibliotek, vars ordsbidrag överstiger 400 kronor, efter följande skala:

Ordsbidraget.	Statsunderstödet.
401— 600 kronor	90 % av ordsbidraget, dock minst 400 kronor
601— 800 »	80 % » » » » 540 »
801—1,500 »	70 % » » » » 640 »
1,501—4,000 »	60 % » » » » 1,050 »
över 4,000 »	50 % » » » » 2,400 »
	och högst 5,000 »

7.

Tilläggsunderstöd må utgå till bibliotek, som, utom de ovan i punkt 4 föreskrivna villkoren, uppfylla vissa särskilda villkor. Dessa understöd äro av två slag och avse det ena läsrum och handboksamling, det andra avlöning åt egentlig bibliotekspersonal samt kunna utgå antingen var för sig eller båda tillsammans.

8.

Tilläggsunderstöd för läsrum och handboksamling må utgå med högst hälften av det belopp, varmed ordsbidraget överskjuter grundunderstödet och tilldelas

a) i städer, köpingar och municipalsamhällen bibliotek, som har ett för allmänheten tillgängligt läsrum, vilket under sakkunnig ledning hålles öppet minst två eftermiddagstimmar varannan vardag och är försett med en handboksamling, vars sammansättning godkänts av förste bibliotekskonsulent, samt

b) i övriga kommuner bibliotek, som har en handboksamling, vars sammansättning godkänts av förste bibliotekskonsulent, och vid vars be-
gagnande vägledning lämnas.

9.

Tilläggsunderstöd för avlöning till egentlig bibliotekspersonal må utgå med högst hälften av det belopp, varmed ortsbidraget överskjuter grundunderstödet, och med högst en tredjedel av den till dylik personal utgående ersättningen, dock endast för så vitt ersättningens belopp samt kvalifikationerna hos den personal, till vilken denna skall utgå, äro av skolöverstyrelsen prövade och godkända.

10.

Då statsunderstött bibliotek, som äges av enskilda, icke längre underhålls av ägaren, skola de bibliotekets böcker, som erhållits såsom statsunderstöd eller inköpts för egna medel, överlämnas till vederbörande kyrkliga eller borgerliga kommun för införlivande med dess bibliotek eller såsom grundstomme till ett kommunalt folkbibliotek; dock att böckerna jämväl må efter skolöverstyrelsens beprövande överlämnas till annat bibliotek med samma eller likartat syfte eller annorlunda på lämpligt sätt komma till användning.

*II. I sammanhang med studiecirkelarbeta bedrivna
folkbiblioteksverksamhet.*

11.

Understöd av statsmedel må inom de i punkt 18 angivna högsta gränser utgå för folkbiblioteksverksamhet i sammanhang med studiecirkelarbeta till riksförbund för biblioteks- och studiecirkelverksamhet, vilket omfattar minst 20,000 medlemmar och vars utgifter för biblioteksändamål närmast föregående arbetsår uppgått till minst 6,000 kronor.

12.

För utgående av de i punkt 11 omnämnda understöden skola följande villkor gälla:

a) Förbundet skall styrka att tillskott av andra än statsmedel (s. k. ortsbidrag) under närmast föregående arbetsår lämnats för de till förbundet anslutna bibliotekens utveckling och vård. Ortsbidraget skall utgå kontant och avse verkliga utgifter. Arvode till bibliotekarie får ej medräknas till högre belopp än som kan prövas skäligt med hänsyn till omfattningen av bibliotekets verksamhet. Kostnad för lokal, däri inbegripna utgifter för lokalens uppvärmning, belysning och renhållning, får medräknas endast om lokalen är uteslutande avsedd för bibliotek eller biblioteks- och studiecirkeländamål.

b) Ett riksförbunds studiecirkel- och biblioteksverksamhet skall stå under inseeende och kontroll av en utav förbundet utsedd studieledare.

c) De till förbundet anslutna biblioteken skola i övrigt vara underkastade samma bestämmelser i avseende på statsunderstödet utgående, bibliotekarie, lokal, öppethållande, utlåning, försäkring, bokbestånd, inspektion, böckers avhändande från biblioteket m. m., som äro stadgade för kommunala och med dem likställda folkbibliotek i punkt 4.

d) Här ifrågavarande riksförbund, studiecirkelar och bibliotek skola vara skyldiga att underkasta sig den kontroll och de villkor, som i övrigt av skolöverstyrelsen prövas nödiga och lämpliga.

13.

Till grund för bestämmandet av det statsunderstöd, som skall utgå till ett riksförbund för den verksamhet, som bedrivs av till detsamma anslutna bibliotek, skall läggas en beräkning av det statsunderstöd, vartill varje särskilt till förbundet anslutet bibliotek skulle vara berättigat med tillämpning av de ovan i punkterna 5—9 lämnade föreskrifterna.

Därvid skall dock iakttagas,

att grundunderstödet för varje särskilt bibliotek skall utgå, i kommun, där det sammanlagda ordsbidraget till samtliga bibliotek tillhörande riksförbund uppgår till högst 400 kronor, med lika stort belopp som det särskilda bibliotekets ordsbidrag, samt i kommun, där det sammanlagda ordsbidraget överstiger sagda summa, efter följande skala:

Sammanlagda ordsbidraget till samtliga bibliotek tillhörande riksförbund inom kommunen.	Statsbidraget i % av det särskilda bibliotekets ordsbidrag.	
401— 600 kronor	90 %	dock minst 400 kronor till samtliga bibliotek tillhörande riksförbund inom kommunen
601— 800 »	80 %	dock minst 540 kronor till samtliga bibliotek tillhörande riksförbund inom kommunen
801—1,500 »	70 %	dock minst 640 kronor till samtliga bibliotek tillhörande riksförbund inom kommunen
1,501—4,000 »	60 %	dock minst 1,050 kronor till samtliga bibliotek tillhörande riksförbund inom kommunen
över 4,000 »	50 %	dock minst 2,400 kronor och högst 5,000 kronor till samtliga bibliotek tillhörande riksförbund inom kommunen

samt att tilläggsunderstöd skall utgå endast i den mån varje särskilt bibliotek skulle vara därtill berättigat enligt föreskrifterna i punkterna 7—9.

14.

Då statsunderstött bibliotek, som är anslutet till riksförbund, icke längre underhålles av ägaren, skola de bibliotekets böcker, som erhållits som statsunderstöd eller inköpts för egna medel, överlämnas till vederbörande kyrkliga eller borgerliga kommun för införlivande med dess bibliotek eller såsom grundstomme till ett kommunalt folkbibliotek; dock att böckerna jämväl må efter skolöverstyrelsens beprövande överlämnas till annat bibliotek med samma eller likartat syfte eller annorlunda på lämpligt sätt komma till användning.

15.

Understöd av statsmedel må inom de i punkt 18 angivna högsta gränser utgå till fristående studiecirkel, vilken dels förbinder sig att vid slutet av arbetsåret överlämna såväl de böcker, som under året inköpts för egna

medel, som dem, vilka erhållits som statsunderstöd, till det kommunala eller med detta likställda folkbiblioteket i vederbörande kommun eller till landsbiblioteket i kommun, där dylikt finnes upprättat, dels ock ansöker om statsunderstöd genom dylikt bibliotek.

16.

För utgående av de i punkt 15 omnämnda understöden skola följande villkor gälla:

a) Studiecirkeln skall styrka, att tillskott av andra än statsmedel (s. k. ortsbidrag) under närmast föregående arbetsår lämnats för bokinköp och inbindning.

b) Statsunderstödet skall uppbäras i form av inbundna böcker, valda ur av skolöverstyrelsen utgivna kataloger och levererade på sätt överstyrelsen jämlikt av Kungl. Maj:t meddelade föreskrifter närmare bestämmer.

c) Studiecirkeln skall vara skyldig att underkasta sig den kontroll och de villkor, som i övrigt av överstyrelsen prövas nödiga och lämpliga.

17.

Vid utgående av statsunderstöd till fristående studiecirkel gälla följande regler:

a) Om fristående studiecirkel ansöker genom kommunalt eller med detta likställt folkbibliotek, lägges till grund för bestämmandet av det sammanlagda statsunderstödet till folkbiblioteket och studiecirkeln det totala ortsbidraget för folkbiblioteket och ortsbidraget för bokinköp och inbindning av böcker för studiecirkeln, varvid om statsunderstödet belopp och villkoren för dess utgående gäller vad ovan i punkterna 1—10 är stadgat. Statsunderstödet fördelas mellan biblioteket och studiecirkeln i proportion till ovan angivna ortsbidrag.

b) Om fristående studiecirkel ansöker genom landsbibliotek, erhåller studiecirkeln i statsunderstöd högst lika stort belopp som ortsbidraget för bokinköp och inbindning av böcker.

III. Gemensamma bestämmelser för folkbiblioteken inom en kommun.

18.

Det samlade statsunderstödet till folkbiblioteksväsendet enligt bestämmelserna i punkterna 1—17 må inom kommun (stad, köping eller landskommun) eller sammanslutning av kommuner, där landsbibliotek ej är inrättat, uppgå till högst 10,000 kronor för år räknat. Skulle biblioteken inom kommunen enligt de nämnda bestämmelserna ägt rätt till högre statsbidrag än 10,000 kronor, skola de bibliotek, som avses i punkterna 1 och 15, ha förmånsrätt till statsunderstöd upp till ett belopp av 7,000 kronor och de, som avses i punkt 11, upp till ett belopp av 3,000 kronor. Det samlade statsunderstödet inom kommun, där landsbibliotek är inrättat, får ej överstiga 3,000 kronor för år räknat.

19.

Föreståndarna för alla inom en kommun arbetande statsunderstödda folkbibliotek skola minst två gånger om året sammankomma på kallelse

och under ordförandeskap av föreståndaren för det kommunala folkbiblioteket eller landsbibliotekarien i och för överläggning om bokinköpsföreslag, tryckning av gemensam katalog och andra frågor, där samverkan kan synas önskelig. Beslutanderätten tillkommer dock, om ej annan överenskommelse träffats, de särskilda bibliotekens styrelser. I kommuner, där såväl statsunderstött kommunalt folkbibliotek som landsbibliotek saknas, skola föreståndarna för de statsunderstödda föreningsbiblioteken bland sig utse en ordförande, som har att sammankalla mötena och leda förhandlingarna.

20.

Om det samlade statsunderstödet till folkbiblioteksväsendet enligt punkterna 1—17 inom en kommun uppgår till 8,000 kronor eller därutöver, skola såväl det kommunala eller därmed likställda folkbiblioteket som folkbibliotek tillhörande riksförbund hållas helt eller delvis kostnadsfritt tillgängliga för utlåning även till personer boende utanför vederbörande kommun inom ett av skolöverstyrelsen föreskrivet område och enligt de närmare bestämmelser, överstyrelsen äger meddela.

IV. Centralbibliotek.

21.

Kommunalt eller därmed likställt folkbibliotek, som prövas därtill lämpligt, må av Kungl. Maj:t godkännas som centralbibliotek, varvid följande allmänna villkor skola gälla:

a) I län, där landsbibliotek är inrättat, får kommunalt eller därmed likställt folkbibliotek ej godkännas som centralbibliotek.

b) Endast ett kommunalt eller därmed likställt folkbibliotek må för ett och samma län godkännas som centralbibliotek.

22.

Till centralbibliotek må utöver det understöd, som tillkommer detsamma efter bestämmelserna angående statsunderstöd till kommunala eller därmed likställda folkbibliotek, utgå ett särskilt centralbiblioteksanslag å högst 10,000 kronor för år.

23.

Centralbibliotek har att inom ett av Kungl. Maj:t bestämt område supplera de lokala bibliotekens arbete genom direkt och kostnadsfri utlåning av böcker, som behövas i studiesyfte, genom utsändande av vandringsbibliotek och genom biblioteksteknisk vägledning enligt närmare föreskrifter, som skolöverstyrelsen har att utfärda.

24.

För att ett kommunalt eller därmed likställt folkbibliotek må godkännas som centralbibliotek fordras, att det skall vara försett med ett läsrum, som har en av förste bibliotekskonsulenten godkänd handboksamling och som hålles öppet på för allmänheten lämplig tid alla vardagar både före och eftermiddagen, att dess bokbestånd även i övrigt är tillfredsställande till omfattning och sammansättning samt att bibliotekets chef och personal besitta erforderliga kvalifikationer.

25.

Centralbibliotek skall vara skyldigt att underkasta sig den kontroll och de villkor, som i övrigt av skolöverstyrelsen prövas nödiga och lämpliga.

V. *Allmän bestämmelse.*

26.

Därest de för ett budgetår tillgängliga medlen icke förslå till statsunderstöds utgående enligt ovan angivna grunder, må det ankomma på skolöverstyrelsen att vidtaga nedsättning i de enligt nämnda grunder utgående beloppen på sätt som överstyrelsen prövar skäligt.

VI. *Särskild bestämmelse för förmedlingsanstalter för vandringsbibliotek.*

27.

De till vissa förmedlingsanstalter för vandringsbibliotek utgående understöden må fortfarande enligt nu gällande grunder utgå med ett belopp av högst 11,000 kronor för år, dock att från detta belopp, därest central- eller landsbibliotek upprättas i Malmöhus län, skall avdragas 1,000 kronor, samt, därest dylikt bibliotek upprättas i Göteborg och Bohus län eller i Norrbottens län, i vardera fallet 2,000 kronor. Hela anslaget skall bortfalla, då central- eller landsbibliotek upprättats i minst 20 av rikets län.

Under åberopande av vad jag här ovan anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att — med uteslutande ur riksstaten av det därstädes uppförda ordinarie förslagsanslaget till understöd åt folkbibliotek, nu 560,000 kronor — i riksstaten uppföra ett *ordinarie* reservationsanslag till understöd åt folkbiblioteksväsendet å 760,000 kronor, att utgå till de ändamål och efter i huvudsak de grunder, som av mig å sid. 107—114 i statsrådsprotokollet angivits.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen behagar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten lämna bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

H. B. Hammar.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
Kap. I. Historik	2
1905 års riksdag sid. 2. — 1912 års riksdag sid. 3. — Efter år 1912 vidtagna ändringar sid. 6. — Anslag till särskilda biblioteksändamål sid. 7. — Förslagsanslagets disposition under budgetåret 1928/1929 sid. 8.	
Kap. II. Brister i det nuvarande folkbiblioteksväsendet. Reformkrav..	8
Kap. III. Folkbildningssakkunnigas förslag	13
Huvudpunkterna i förslaget sid. 13. — De sakkunnigas motivering sid. 17: Bibliotekens ställning i folkbildningsarbetet sid. 17; Folkbibliotekens uppgift sid. 17; Maximum för statsunderstöd till kommunala bibliotek sid. 18; Tillaggsunderstöd sid. 18; Statsbidrag kontant eller i form av bundna böcker sid. 20; Bibliotekslokaler sid. 20; Bokbeståndets beskaffenhet sid. 21; Samverkan mellan stora och små bibliotek sid. 22; Utlåning från större bibliotek sid. 24; Centralbibliotek sid. 25; Föreningsbibliotekens betydelse sid. 29; Ändrade grunder för understöd åt föreningsbibliotek sid. 30; Samarbete mellan olika bibliotek inom samma kommun sid. 34; Biblioteksinspektion sid. 35; Den centrala ledningen av folkbiblioteksväsendet sid. 36; Sammanfattning sid. 38. — Kostnadsberäkning sid. 40. — Lektor O. Olssons reservation sid. 41.	
Kap. IV. Yttranden över sakkunnigförslaget. Skolöverstyrelsens ändringsförslag	41
Kommunala bibliotek sid. 41. — Centralbibliotek sid. 43. — Föreningsbibliotek sid. 45. — Biblioteksinspektion sid. 51. — Skolöverstyrelsen år 1924 sid. 51: Allmänt uttalande sid. 51; Principerna för statsunderstöd till olika bibliotekstyper sid. 52; Grunder för understöd åt kommunala bibliotek sid. 56; Grunderna för understöd åt studiecirkelbibliotek sid. 57; Understöd åt fristående studiecirklar sid. 57; Understöd åt fristående föreningsbibliotek sid. 57; Maximibestämmelser sid. 58; Detaljändringar i anslagsvillkoren sid. 58; Centralbibliotek och biblioteksinspektion sid. 58; Skolbiblioteken sid. 59; Kostnadsberäkning sid. 59. — Yttranden över skolöverstyrelsens förslag av år 1924 sid. 61. — Av skolöverstyrelsen efter år 1924 framställda ändringsförslag sid. 62. — Skolöverstyrelsen år 1928 sid. 62.	
Kap. V. Departementschefens yttrande	73
Allmänna synpunkter sid. 73. — I. Kommunala och med dem likställda folkbibliotek sid. 76: Vilka bibliotekstyper böra understödjas? sid. 76; Understödens belopp sid. 77; Villkoren för understöd sid. 81. — II. I sammanhang med studiecirkelarbete bedriven folkbiblioteksverksamhet s. 83: Vilka bibliotekstyper böra understödjas? sid. 83; Understödens belopp och villkoren för understöd sid. 86. — III. Gemensamma bestämmelser för folkbiblioteken inom en kommun sid. 93: Anslagsmaximum sid. 93; Gemensamma sammanträden sid. 94;	

Utlåning till personer utom kommunen sid. 95. — IV. Centralbibliotek sid. 96. — V. Biblioteksinspektion sid. 99. — VI. Skolbibliotek. Sjukhusbibliotek sid. 100. — VII. Bokförmedlingsanstalter. Förmedlingsanstalter för vandringsbibliotek sid. 100. — VIII. Understöd till bibliotekskurser, tillägg till grundkatalogen samt vissa tidskrifter sid. 101. — IX. Nya tjänster hos bibliotekskonsulenterna sid. 102. — Kostnadsberäkning sid. 103. — Sammanfattning av grunderna för statsunderstöd sid. 106.